
VERSLAG OVER HET JAAR 1928.

AANTAL AFDEELINGEN.

In het afgelopen jaar steeg het aantal afdeelingen van 598 tot 609. Het bedroeg op:

31 Dec. 1927		598
31 Maart 1928		604
30 Juni 1928		607
30 Sept 1928		609
31 Dec. 1928		609

In den loop van het jaar werden opgeheven: Bolnes, Gasselte, Hardenberg, Koudekerke, Loppersum, Oegstgeest, Rijsoord, Vaassen, Vierpolders, IJmuiden-West.

Opgericht werden: Annen, Almkerk, Doniawerstal II, Eesveen, Ellewoutsdijk, Finsterwolde, Gaanderen, Hasselt, Klaaswaal, Oss, Oudebiltzyl, Rhoon, St. Philipsland, Sleeuwijk, Surhuisterveen, Vaassen, Warfhuizen, Westerbork, Wieringerwaard, Zwartemeer.

De verdeeling van het aantal afdeelingen over de verschillende federaties vindt men in bijlage A.

We meenen, dat het verloop van het aantal afdeelingen tot voldoening kan stemmen. Tijdens de verkiezingscampagne zullen de gewesten moeten trachten het aantal te verhoogen. Dat van 1919 n.l. 645, zullen we weer moeten bereiken!

AANTAL LEDEN.

Het aantal leden bedroeg op:

31 December 1927		46.159
31 Maart 1928		52.904
30 Juni 1928		53.857
30 September 1928		53.395

een vooruitgang dus van 7.226 over negen maanden.

Afgezien van de kleine inzinking in het derde kwartaal, meenen wij over het verloop van het ledental in deze drie kwartalen tevreden te mogen zijn. Het aantal leden, dat de Partij thans telt, heeft zij nog nimmer bereikt. Wij gelooven te mogen zeggen, dat het besluit van het Huishoudelijk Congres in December 1927, in zake de contributieverlaging, een goed besluit is geweest, omdat de toetreding in de afgelopen kwartalen is geschied op een wijze, die ook voor de toekomst goede verwachtingen biedt.

Bijlage B. geeft een overzicht van het verloop der leden over de afgelopen negen maanden, verdeeld over de vijftien federaties.

Voorts gaat hierbij een overzicht van het ledental der Partij van de oprichting af. (Bijlage C.)

Ten einde na te gaan, hoe het verloop van ons ledental is geweest in de verschillende federaties, stelden wij een overzicht samen over de laatste elf jaar, dat als bijlage D. hierbij gaat.

* *

Wij hebben verder nog eens onder elkaar geplaatst het ledental van de zesentwintig voornaamste plaatsen van 31 December 1914 af, om na te gaan, of er ook een verschuiving van het ledental van de steden naar het platteland, of omgekeerd, plaats vindt. (Zie bijlage E.) Hieruit blijkt, dat weer het grootste percentage onzer leden zich in de steden bevindt.

Wij laten hierbij nog volgen het verloop van het totaal ledental, het aantal mannelijke en vrouwelijke leden, vanaf 31 Maart 1922. Het aantal op 31 Maart 1922 is op 100 gesteld. Op deze wijze gegroepeerd, krijgen we het volgende beeld: (zie bijlage F.).

HET PARTIJBESTUUR.

De afdelingen stelden voor de verkiezing van het Partijbestuur de volgende kandidaten:

Voor voorzitter: J. Oudegeest; voor Partijsecretaris: J. W. Matthijsen, C. Werkhoven; voor Partijpenningmeester: J. W. Matthijsen, C. Werkhoven; voor secretaresse: E. Ribbius Peletier.

Door p.g. J. Oudegeest werd een candidatuur voor het voorzitterschap aangenomen; door C. Werkhoven voor Partijsecretaris-penningmeester; door Mr. E. Ribbius Peletier voor secretaresse.

Voor het D.B. werden zeer velen gecandideerd, waarvan een candidatuur is aangenomen door E. Boekman, A. B. Kleerekooper en J. W. Matthijsen.

Voor het overige deel van het P.B. namen een candidatuur aan: Ir. J. W. Albarda, D. Bartels, J. A. Bergmeijer, H. de Boer, K. Brok, P. de Bruin, W. Drees, Mr. J. E. W. Duys, Mr. D. A. van Eck, S. Groeneweg, J. v. d. Kieft, P. Kiës, J. ter Laan, J. Reijnders, H. J. v. d. Vegt, J. L. Vleming, W. H. Vliegen, K. Vorrink, A. de Vries, D. J. A. Westerveld, J. Weijkamp, Dr. F. M. Wibaut.

Bij enkele candidaatstelling werden tot leden van het D.B. herkozen: J. Oudegeest, voorzitter; C. Werkhoven, Partij-secretaris-penningmeester; Mr. Ribbius Peletier, secretaresse.

De uitslag van de stemming over de overige leden van het D.B. was:

Uitgebracht 1.097 stemmen, waarvan op E. Boekman 925, A. B. Kleerekoper 833 en op J. W. Matthijsen 354,

blanco 24, van onwaarde 1, zoodat gekozen waren E. Boekman en A. B. Kleerekoper.

Op de kandidaten voor de overige plaatsen van het P.B. werden uitgebracht 1.068 stemmen, waarvan op Ir. J. W. Albarda 1.053, D. Bartels 166, J. A. Bergmeijer 561, H. de Boer 159, K. Brok 81, P. de Bruin 49, W. Drees 718, Mr. J. E. W. Duys 563, Mr. D. A. van Eck 802, Mevr. S. Groeneweg 899, J. v. d. Kieft 536, P. Kiès 85, J. ter Laan 145, J. Reijnders 25, H. J. v. d. Vegt 19, J. L. Vleming 286, W. H. Vliegen 851, K. Vorrink 265, A. de Vries 77, D. J. A. Westerveld 23, J. J. Weijkamp 37, Dr. F. M. Wibaut 939.

Geldige stemmen 1.068; blanco 30; onwaarde 15.

Volgens dezen uitslag waren gekozen: Ir. J. W. Albarda 1.053, J. A. Bergmeijer 561, W. Drees 718, Mr. J. E. W. Duys 563, Mr. D. A. van Eck 802, Mevr. S. Groeneweg 899, W. H. Vliegen 851, Dr. F. M. Wibaut 939.

In het begin van de maand Juni ontving het P.B. een brief van de afdeeling Amsterdam 4, waarin geconstateerd werd, dat de Partijvoorzitter op het Congres een onjuisten uitslag van de verkiezing voor de leden van het P.B. had vastgesteld. Art. 31 van de Partijstatuten bepaalt, dat het P.B. bestaat uit 14 leden, van wie 6 te Amsterdam wonende leden het D.B. vormen. De voorzitter stelde op het Congres vast een verkiezing van 13 leden, waarvan 5 leden van het D. B. te Amsterdam gevestigd zijn. Voor het D. B. waren opgegeven 6 kandidaten, waarvan slechts 5 op het Congres gekozen zijn.

Aangezien dit volgens het oordeel van Amsterdam 4 in strijd met de statuten was, verzochten zij de verkiezing van twee leden van het D.B. te willen vernietigen en den door deze afdeeling gestelden candidaat p.g. J. W. Matthijsen als verkozen te verklaren.

Hoewel het P.B. de vergissing betreurde, was het van meening, dat op dit verzoek niet moest worden ingegaan.

Bij de oproeping voor de candidaatstelling waren, zij het abusievelijk, de afdeelingen uitgenoodigd kandidaten te stellen voor 13 plaatsen in het P.B., met inbegrip van 5 plaatsen in het D.B. Op die oproeping, die geruimen tijd vóór het Congres verscheen, had geen enkele afdeeling aanmerking gemaakt. De candidaatstelling en de stemming hebben dus op den grondslag van die oproeping plaats gehad. Het P.B. meende niet het recht te hebben na het Congres den grondslag van candidaatstelling en stemming te veranderen.

Hoewel het P.B. dus erkent, dat er onwillens een fout begaan is in dezen, meende het toch niet het recht te hebben een Congresbesluit, dat eenmaal gevallen was, te vernietigen.

VERGADERINGEN VAN HET PARTIJBESTUUR.

Het P.B. kwam in het jaar 1928 19 maal bijeen. Het D.B. vergaderde als regel iedere week.

VERGADERINGEN PARTIJRAAD.

De Partijraad kwam dit jaar bijeen op:

19 Februari in café „Parkzicht” te Amsterdam, ter bespreking van de stellingen, regelende de verhouding tusschen Partij en Vakverbond;

op 12 Mei in het Odd-Fellowhuis te Amsterdam, ter behandeling van de voorstellen, welke door het Congres ter afdoening naar den Partijraad waren verwezen;

op 9 September in het Odd-Fellowhuis te Amsterdam, ter bespreking van de voorbereidingen der Kamerverkiezingen;

op 16 December in café „Krasnapolsky” te Amsterdam, ter vaststelling van de door de gewestelijke en stedelijke federaties ingezonden groslijsten voor de Tweede Kamer.

Het resultaat der besprekingen op deze laatste bijeenkomst is geweest, dat men de volgende candidatenlijsten opmaakte, die aan het referendum der leden moeten worden onderworpen:

LEEWARDEN.

1. Mr. G. W. Sannes.	4. K. Vorrink.
2. P. Hiemstra.	5. L. v. d. Wal.
3. H. de Boer.	6. J. Ytsma.

GRONINGEN.

1. J. H. Schaper.	4. K. de Jonge.
2. Mw. A. E. J. de Vries—	5. B. H. Bredman.
Bruins.	6. Mw. W. Mansholt—
3. D. Bartels.	Andreae.

ASSEN.

1. Ds. A. v. d. Heide.	4. H. Sikkens.
2. K. Brok.	5. L. C. A. Franken.
3. J. Meertens.	

ZWOLLE.

1. Ir. J. W. Albarda.	5. J. Bevers.
2. W. v. d. Sluis.	6. G. Rengelink.
3. Mw. A. Leendertz—	7. H. J. J. Eichelsheim.
Ladenius.	8. T. H. Beerents.
4. B. H. van Ruyven.	

ARNHEM—NIJMEGEN.

1. A. B. Kleerekoper.	4. Mw. C. Weersma—v.
2. H. van Braambeek.	Duin.
3. Ds. L. J. Faber.	5. F. S. Noordhoff.
	6. M. Rademakers.

UTRECHT.

1. Dr. Th. v. d. Waerden.	3. J. J. Reijnders.
2. B. J. J. Weykamp.	4. R. v. Gaasbeek.
5. Mw. A. Wolthers—Arnoldi.	

HAARLEM—HELDER.

1. Mr. J. E. W. Duijs.	5. F. v. d. Walle.
2. Ch. G. Cramer.	6. W. v. d. Vall.
3. C. Thomassen.	7. A. de Vries.
4. J. E. Stokvis.	8. P. Zeeman.
9. F. van Meurs.	

DORDRECHT—ROTTERDAM.

1. J. ter Laan.	6. G. v. d. Houven.
2. Mw. S. Groeneweg.	7. J. A. Bergmeijer.
3. J. van Zadelhoff.	8. P. de Bruin.
4. J. Brautigam.	9. J. J. Spronkers.
5. A. B. de Zeeuw.	10. Mr. L. Donker.

TILBURG—DEN BOSCH, MIDDELBURG en MAASTRICHT.

1. W. H. Vliegen.	4. A. M. Overhoff.
2. W. Drop.	5. P. G. Gruys.
3. C. Woudenberg.	6. C. H. Pieters.

DEN HAAG—LEIDEN.

1. K. ter Laan.	4. W. v. d. Sluis.
2. A. W. IJzerman.	5. K. R. van Staal.
3. W. Drees.	6. F. S. Noordhoff.

AMSTERDAM.

1. A. H. Gerhard.	7. Th. Thijssen.
2. Dr. J. v. d. Tempel.	8. Ed. Polak.
3. E. Kupers.	9. S. de Wolff.
4. Mr. Dr. G. v. d. Bergh.	10. B. C. Franke.
5. Mej. A. de Jong.	11. P. van Eck.
6. S. R. de Miranda.	12. P. Kiès.

ACTIES.

Na het besluit van ons Huishoudelijk Congres, om de contributie te verlagen, werd het jaar onmiddellijk ingezet met een stevige *r o o d e - m a a n d - a c t i e*, tot opvoering van het ledental. Bijna overal in het land werd flink aangepakt en de resultaten daarvan kwamen aan het eind van het eerste kwartaal direct tot uitdrukking. In de eerste

drie maanden van het jaar steeg het aantal leden van 46.169 tot 52.904.

Het P.B. stelde voor de afdeelingen gratis een aantal brochures beschikbaar, te weten van:

	Aantal
A. B. Kleerekoper „Naar het Licht”	168.300
J. W. Matthijsen „Sociaaldemocratie en Katho- licisme”	122.180
W. v. d. Sluis „Proletariërs van het platte- land ontwaakt”	46.400
P. Hiemstra „Een woord aan de landarbeiders”	44.000
H. Sikkens „De practijken van een Veebank”	33.000

Verder een aantal motto's en platen, waarvan duizenden en duizenden zijn afgenomen.

Het Meif eest werd gevierd onder de leuzen: „Vóór Ontwapening”, „Vóór verdere doorvoering van den achturedag en ratificatie van de Washingtonsche conventie”, „Vóór democratie in staat en bedrijf”.

Het feest, dat in een groot aantal plaatsen in samenwerking met de vakbeweging werd gevierd, slaagde overal goed.

In S e p t e m b e r vonden onze vijf schitterend geslaagde meetings plaats. Gedemonstreerd werd: „Vóór Ontwapening”, „Vóór Staatspensioen”, „Vóór bedrijfsorganisatie en medezeggenschap”, „Vóór een wettelijke vacantieregeling”, „Vóór uitbreiding en doorvoering van de achtenveertig uren arbeidsweek”. In tegenstelling met 1926 was de leiding van Partij en Vakverbond van oordeel, dat het beter was, vijf meetings te houden, n.l. in Groningen, Arnhem, Eindhoven, Dordrecht, Amsterdam, dan één groote landelijke demonstratie in één onzer hoofdsteden.

Hoewel wij weten, dat de belangstelling in het algemeen voor één landelijke demonstratie grooter is dan voor provinciale meetings, kunnen wij over het resultaat van onze September-betoogingen alleszins tevreden zijn.

Als sprekers traden op deze meetings op voor de Partij:

In Groningen: Mr. G. W. Sannes en Mevr. A. E. J. de Vries—Bruins.

In Arnhem: Ir. J. W. Albarda en A. B. Kleerekoper.

In Eindhoven: W. Drop en W. H. Vliegen.

In Dordrecht: J. ter Laan, S. Groeneweg en J. van Zadelhoff.

In Amsterdam: A. H. Gerhard, Mr. J. E. W. Duijs en Dr. Th. v. d. Waerden.

Ten behoeve der agitatie stelde de besturen van Partij en Vakverbond voor deze meetings een groote en een kleine plaat beschikbaar, met bijbehorende strook, inzake onzen eisch voor Ontwapening en daarnaast een plaat, speciaal voor onzen eisch van Staatspensioen.

Bovendien werd tweemaal een manifest verspreid, waarvan voor de verschillende meetings de volgende aantallen werden afgenomen:

	Aantal eerste manifest	Aantal tweede manifest
Amsterdam	310.650	350.850
Arnhem	122.250	122.450
Dordrecht	328.450	337.150
Eindhoven	83.200	86.200
Groningen	185.500	169.500

Om het winnen van leden zooveel mogelijk te bevorderen, zond het P.B. den afdeelingen eenige dagen voor de meetings nog een kort manifest met invulformulier tot een totaal aantal van 110.000.

Een afzonderlijke actie werd in de maand October gevoerd door den Bond van Vrouwenclubs en onze partijafdeelingen tot opvoering van het aantal abonnees op „De Proletarische Vrouw” en verhooging van het vrouwelijk ledental.

In de maand November meende de Partijleiding de gebeurtenissen, die 10 jaren geleden bij het beëindigen van den oorlog plaats vonden, te moeten herdenken, bovenal het feit, dat in November 1918, onder den indruk der Duitsche revolutie, de bourgeoisie uit angst bereid was tegemoet te komen aan de eischen, welke door de moderne arbeidersbeweging in een aantal landen werden gesteld.

Een groot aantal vergaderingen werd in November voor dit doel gehouden. Het P.B. wakte de afdeelingen op om hieraan te doen voorafgaan een intensieve huisbezoekactie, waarvoor het P.B. een brief met enveloppe beschikbaar stelde in 110.000 ex., om geestverwanten en ex-partijgenooten tot toetreding te bewegen. Het resultaat van deze actie hopen wij in het ledental van 31 December 1928 te kunnen zien.

Speciale aandacht werd dit jaar geschonken aan de propaganda onder de landarbeiders, kleine boeren en tuinders. Het materiaal, dat bij de Januari-actie beschikbaar is gesteld, toont dit reeds aan.

Een afzonderlijk Congres, aan landbouwvraagstukken gewijd — waarvan elders in het verslag melding wordt gemaakt —, richtte de belangstelling van pers en publiek op de eischen, die onze partij ten behoeve van de werkenden in het landbouwbedrijf stelt.

Van de redevoeringen, die door Van der Sluis, Hiemstra en Albarda op dit Congres werden gehouden, liet het P.B. brochures vervaardigen en het wakte de afdeelingen op, vooral op het platteland hiermee, in letterlijken zin, den boer op te gaan. Wat het resultaat van deze actie is, kunnen wij thans nog niet vermelden.

De Kerstvergaderingen werden, evenals andere jaren, overal in het land gehouden. De rede van p.g. Albarda, in het Concertgebouw te Amsterdam uitgesproken, werd, evenals vorig jaar, door de V.A.R.A. uitgezonden.

SCHOLING.

In het begin van 1928 besloot het P.B., ter voorlichting onzer eigen leden, 4 maal 's jaars een brochure beschikbaar te stellen, die door middel van de afdeulingsbesturen aan de leden worden uitgereikt. In het afgelopen jaar verschenen in deze serie de brochure van Sannes over het „Staatspensioen“, die van Vliegen over „De rechtsgrond van het Socialisme“ en die van Albarda over „Het Landbouwproletariaat en het Socialisme“.

Met de voorziening van de verzameling documentatiemateriaal, genaamd „Ons Arsenaal“, dat door p.g. J. W. Matthijsen wordt samengesteld, werd voortgegaan. In een oplaat van 500 ex. wordt dit materiaal maandelijks afgenomen.

Naast deze schriftelijke scholing organiseerde het P.B. op Zaterdag 8 en Zondag 9 December een sprekerscursus in „Krasnapolsky“ te Amsterdam, waaraan pl.m. 170 personen deelnamen.

Het doel hiervan was onze sprekers en debaters voor de a.s. Kamerverkiezingen voorlichting te verstrekken en te trachten zooveel mogelijk eenheid in het optreden naar buiten te bereiken.

Als inleiders traden op: p.ge. S. Groeneweg met het onderwerp: „Moederschapszorg van overheidswege“, „Huwelijkswetgeving, etc.“; p.g. W. H. Vliegen sprak over: „De financieele en economische politiek“; p.g. Sannes over: „De Sociale Verzekering“, en p.g. J. W. Albarda behandelde: „De algemeene politieke situatie“.

Van de inleidingen werden uitvoerige syllabi ter beschikking van de deelnemers gesteld.

Uit de berichten, die wij omtrent dezen cursus ontvingen, mogen wij opmaken, dat door het houden hiervan in een bestaande behoefte is voorzien.

VROUWENPROPAGANDA.

Aan de propaganda onder de vrouwen wordt voortdurend aandacht besteed. Voor dit werk, dat ten deele samenvalt met het werk van den Bond van Vrouwenclubs, verwijzen wij naar het afzonderlijk hierbij gevoegde verslag.

CONGRES 1928.

Het Partijcongres vond plaats op Zaterdag 7, Zondag 8 en Maandag 9 April 1928 in het N.V.-Huis te Utrecht.

Buitengewoon belangrijke discussies werden gevoerd over het mobilisatievraagstuk. Een resolutie omtrent deze zaak, door het Partijbestuur ingediend, werd met op 7 na algemeene stemmen aangenomen. Daarnaast nam het Congres een principieele beslissing over de vraag, of leden der Partij tevens lid kunnen zijn van zoogenaamde planeten der derde Internationale, zooals de I.A.H., de Eenheids-

groepen, de Liga tegen koloniale onderdrukking, enz. Met slechts enkele stemmen tegen sprak het Congres op voorstel van het P.B. de onvereinigbaarheid uit.

Voorts nam het Congres met algemeene stemmen de stellingen aan, door het P.B. voorgesteld, regelende de verhouding tusschen de Partij en het N.V.V.

De reglementswijzigingen inzake de candidaatstelling voor de vertegenwoordigende lichamen en die betreffende de reorganisatie der Partij, door het P.B. op den beschrijvingsbrief gebracht, nam men bij acclamatie aan.

De voorstellen, betrekking hebbend op een hernieuwde actie voor verhooging van het staatspensioen, nam het P.B. over.

Een aanvulling op onze contributieregeling, van de afdeling Haulerwijk, waarbij bepaald wordt, dat vrouwen, wier man werkloos is, vrij zijn van contributiebetaling, mits zij zelf niet over eigen inkomen beschikken, werd zonder discussie aanvaard.

Eveneens een voorstel van Rotterdam I, dat uitsprak, dat de afdelingen verplicht zijn, de op het Congres vastgestelde contributieregelingen uit te voeren.

Daarnevens nam het Congres een voorstel van Amsterdam VI aan, waarbij het P.B. werd uitgenoodigd, het eerstvolgend Congres in de gelegenheid te stellen, over de vraag, van het volgen van eenzelfde gedragslijn door de afgevaardigden der Partij in de vertegenwoordigende lichamen ten aanzien van de bevordering en niet-achterstelling der Nederlandsche industrie, in het belang van het behoud en de verruiming van werkgelegenheid in ons land, een uitspraak te doen.

Voor de juiste bewoording der bovengenoemde besluiten verwijzen wij naar het Congresverslag 1928.

Als politiek hoofdredacteur van „Het Volk” werd herbenoemd J. F. Ankersmit, tot technisch hoofdredacteur IJ. G. v. d. Veen. De laatste werd ook herkozen als hoofdredacteur van „Voorwaarts”.

Vermelden wij nog, dat in de Commissie van Geschillen voor „Het Volk” geen wijziging werd gebracht en dat men een aantal voorstellen ter afdoening naar den Partijraad verwees.

HET LANDBOUWCONGRES.

Nadat in het begin van het jaar in het P.B. de vraag was besproken, op welke wijze de Partij haar invloed onder de landarbeiders, kleine boeren en tuinders zou kunnen vergrooten, werd op 12 Mei een bespreking gehouden in Amsterdam op het Secretariaat, met een aantal partijgenooten, die als deskundigen op het gebied van het landbouwvraagstuk kunnen worden beschouwd.

In deze bijeenkomst bleek men algemeen van oordeel, — evenals het P.B., — dat het houden van een afzonder-

lijk landbouwcongres, waar eenige inleidingen zouden worden gehouden, de propaganda op het platteland zeer zou bevorderen. Het P.B. besloot dan ook tot het organiseren van een landbouwcongres, dat 20 en 21 October te Wageningen plaats vond, en waarvoor alle afdeelingen werden uitgenoodigd één afgevaardigde te zenden. De belangstelling voor dit Congres bleek zeer groot te zijn.

Door Van der Sluis werd een inleiding gehouden over het pachtvraagstuk; Hiemstra hield een referaat ter verdediging van onze eischen van minimum loonen voor de landarbeiders en Albarda vatte in een groote rede het standpunt van de Partij samen, ten opzichte van het landbouwvraagstuk en de verhouding van land- en industriearbeiders in het algemeen.

Aan het eind van het Congres werden de volgende drie resoluties aangenomen:

OPROEP TOT DE PLATTELANDSBEVOLKING.

„Het buitengewoon Congres der S. D. A. P., gehouden op 20 en 21 October 1928 te Wageningen en gewijd aan vraagstukken op het gebied van land- en tuinbouw;

overwegende:

dat de economische en de sociale toestanden ten plattelande thans nog meer dan ooit de aandacht der Partij vereischen, aangezien de toestand der landarbeiders en die der kleine grondgebruikers dringend verbetering behoeven;

dat die verbeteringen slechts kunnen worden bereikt, als de proletarische en half-proletarische plattelandsbevolking zelve zoowel op politiek terrein als op het gebied der vakbeweging zich krachtig doet gelden;

dat die plattelandsbevolking haar lotsverbetering en haar verheffing niet zal kunnen bereiken in een strijd, gescheiden van dien der industriele arbeidersbevolking en nog veel minder in een strijd tegen de stedelijke arbeidersbevolking gericht, maar slechts te zamen met de arbeiders van industrie, handel en verkeer, zich met goed gevolg tegen kapitalistische uitbuiting en onrechtvaardige wetgeving kan verweren;

dat immers de belangen van die groepen der plattelandsbevolking, die rechtstreeks of indirect in den dienst zijn van het kapitaal, op sommige punten wel van die der stedelijke arbeidersbevolking kunnen verschillen, maar niet daarmee in tegenstelling zijn, terwijl t.o.v. de meeste andere punten tusschen de arbeiders van het platteland en die der steden volkomen overeenstemming van belangen bestaat;

dat de belangen van de groote massa der plattelandsbevolking niet minder dan die der stedelijke arbeiders gebaat zijn met vermindering van den druk der directe belastingen op de kleine inkomens, met vermindering van de indirecte belastingen, met ontwapening, met betere voorziening in den nood der ouden van dagen, met uit-

breiding der sociale verzekering, met wettelijke regeling der werkloosheidsverzekering, met werkverruiming, met uitbreiding van de wetgeving op arbeidsduur en op kinderarbeid, met verbetering van de volkshuisvesting, met uitbreiding en verbetering van het algemeen vormend en vakonderwijs, enz.;

waarschuwt de arbeiders van land- en tuinbouw en de kleine grondgebruikers tegen het streven van groepen en personen, die hen willen meesleepen in een strijd tegen de sociaal-democratische arbeidersbeweging en die zoodoende van de plattelandsbevolking trachten te maken de hulp-troepen voor de kapitalistische klasse;

roept de plattelandsbevolking op om met de sociaal-democratie den strijd te voeren voor de lotsverbetering en de verheffing van allen, die gebukt gaan onder politieke overheersching en economischen druk, opdat met de verwezenlijking van het socialistisch ideaal stad en land bevrijd worden van het kapitalistische stelsel."

HET PACHTVRAAGSTUK.

„Het Congres,
overwegende, dat een groot deel van de pachters in moeilijke omstandigheden verkeert;

dat de oorzaak van dit verschijnsel moet worden gezocht in het feit, dat in den landbouw het kapitalisme, bij onvoldoende aanwezigheid van stelselmatig en georganiseerd verzet aan de zijde van hen, die worden uitgebuit, vrijwel ongebreideld heerscht;

dat een goede Pachtwet als een eerste stap op den weg naar de bevrijding moet worden beschouwd;

dat een Pachtwet, zal zij goed zijn, moet voldoen aan de volgende eischen:

- a. dat het remissierecht afdoende wordt geregeld;
 - b. dat de vertrekkende pachter recht krijgt op vergoeding voor door hem aangebrachte verbeteringen;
 - c. dat ze, bij goede plichtsbetrachting, de ongestoorde voortzetting van de pacht waarborgt;
 - d. dat zij waakt tegen een te hooge pachtsom;
- dringt er bij de regeering op aan, dat de indiening van een ontwerp-Pachtwet, als bovenbedoeld, zooveel mogelijk wordt bespoedigd;

en roept de boeren en arbeiders op om de propaganda voor een goede Pachtwet met kracht in te voeren."

LOON EN ARBEIDSDUUR.

„Het Land- en Tuinbouwcongres van de Sociaal-Democratische Arbeiders Partij, gehouden den 20sten en 21sten October 1928,

gezien den toestand der land- en tuinbouwarbeiders, wier loonen te laag zijn en wier arbeidstijd gedurende een groot deel des jaars te lang is,

overwegende, dat door verschillende omstandigheden de vakbeweging haar taak, hierin verbetering te brengen, niet zoo krachtig kan vervullen als dit bij industriearbeiders het geval is, zoodat zij in sommige gedeelten des lands te weinig invloed op de arbeidsvoorwaarden kan uitoefenen, verklaart, dat het de plicht der regeering is, commissies in het leven te roepen uit de organisaties van landbouwers en landarbeiders, met de opdracht, minimumloonen voor de land- en tuinbouwarbeiders in de verschillende deelen des lands vast te stellen en de noodige maatregelen ter handhaving daarvan te nemen.

verklaart het mede de plicht der regeering de reeds herhaaldelijk in uitzicht gestelde wettelijke regeling van den arbeidsduur voor het land- en tuinbouwbedrijf tot stand te brengen,

en roept de land- en tuinbouwarbeiders op, door massale aansluiting aan de S. D. A. P. en den Ned. Bond van Arbeiders in het Landbouw-, Tuinbouw- en Zuivelbedrijf aan deze eischen de noodige kracht bij te zetten."

COMMISSIE VAN BEHEER.

De Commissie van Beheer onderhield dit jaar regelmatig het contact met de directie en redactie van „Het Volk”.

In Januari werd in de plaats van H. Polak, die als voorzitter der Partij was afgetreden, p.g. J. Oudegeest lid van de Commissie van Beheer.

Na het Congres werd in het P.B. de vraag besproken of door de niet-herkiezing van p.g. Van de Kieft tot lid van het P.B., deze nog langer deel van bedoelde Commissie kon uitmaken. Het P.B. beantwoordde deze vraag bevestigend, zoodat gedurende het afgelopen jaar leden dezer Commissie waren: W. Drees, J. v. d. Kieft, A. B. Kleerekoper, J. Oudegeest, C. Werkhoven en F. M. Wibaut.

In den loop van het jaar hield de Commissie zich bezig met het vraagstuk der medezeggenschap in onze bedrijven. Naar wij verwachten, zal deze zaak zijn beslag krijgen, wanneer de nieuwe combinatie onzer Partijbedrijven in werking is.

Naast de Commissie van Tien, die de voorbereidingen trof voor de samenwerking van de Partij met de Vakbeweging in zake onze pers, waren de bemoeiingen, welke de Commissie van Beheer met dit vraagstuk had, niet gering.

Nadat op 22 December l.l. de Raad van Commissarissen voor de Naamlooze Vennootschap der nieuwe Partij bedrijven was geïnstalleerd, werd de Commissie van Beheer als opgeheven beschouwd.

Een woord van dank aan de partijgenooten, waarvan velen ettelijke jaren hun krachten in dienst onzer Partijpers stelden, is zeer zeker op zijn plaats.

DE COMMISSIE VAN TIEN EN DE NIEUWE N.V. VOOR DE PARTIJBEDRIJVEN.

De Commissie van Tien waarin voor de Partij zitting hadden J. W. Alharda, W. Drees, J. Oudegeest, C. Werkhoven en F. M. Wibaut; voor het N.V.V.: S. de la Bella, J. Brautigam, E. Kupers, C. v. d. Lende en L. v. d. Wal, zag in den loop van dit jaar haar werk bekroond, door de samenwerking, die tot stand gekomen is tusschen Partij en Vakbeweging, in zake uitbreiding onzer pers. Den 22sten December l.l. werd de R. v. C. dezer nieuwe vennootschap geïnstalleerd. Het P.B. benoemde tot leden van den Raad van Commissarissen: W. Drees, J. v. d. Kieft, J. Oudegeest, mr. E. Ribbius—Peletier, dr. F. M. Wibaut en A. B. de Zeeuw. Het N.V.V.: Joh. Brautigam, S. de la Bella, E. Kupers, H. Lindeman, B. v. Praag en L. v. d. Wal.

Tot directeur der vennootschap werd benoemd p.g. IJ. G. v. d. Veen; tot voorzitter van den Raad van Commissarissen dr. F. M. Wibaut; tot gedelegeerd-commissarissen S. de la Bella en J. Oudegeest.

Nu het N. V. V. en de verschillende vakbonden zich bereid verklaard hebben tot het nemen van een bedrag aan aandeelen en obligaties in deze nieuwe vennootschap tot een bedrag van f 1.000.000 en de Partij haar gezamenlijke bedrijven inbracht, zijn wij omtrent de uitbreiding van onze pers, die voorzichtig en stelselmatig zal moeten geschieden, optimistisch gestemd.

De goede samenwerking tusschen Partij en Vakbeweging, het besef, dat een bloeiende arbeiderspers, zoowel voor de politieke partij als de economische strijdorganisaties, van de allergrootste beteekenis is, doet ons hoopvolle verwachtingen koesteren voor de toekomst.

De Commissie van Tien, die dit belangrijke werk tot stand bracht, mag hier zeker een woord van warmen dank niet worden onthouden.

**
*

De Onderwijs-commissie, de Commissie voor de Huwelijkswetgeving, die in zake de uitvoering der Grondwetsartikelen 78 en 194, die betreffende een onderzoek naar loonregeling en medezegenschap voor Overheidspersoneel en die voor de Socialisatie der Bouwbedrijven zetten allen hun werkzaamheden voort. Wanneer zij met haar rapporten gereed zullen zijn, is nog niet bekend.

KOLONIALE PROGRAM-COMMISSIE.

De Koloniale Program-Commissie, indertijd ingesteld door de Tweede Kamerfractie, bestaande uit de partijgenooten Ir. J. W. Albarda, W. H. Vliegen, Mr. M. Mendels, Ir. Chr. G. Cramer, J. L. Vleming en E. Th. Harink, diende bij het P.B. in den loop van dit jaar een ontwerp soc. dem. koloniaal program in, waarover met de

Indische Partij overleg heeft plaats gehad. Op een onderdeel van een clause werd met de I.S.D.P. nog geen overeenstemming bereikt, doch wij onderstellen, dat dit spoedig het geval zal zijn.

COMMISSIE UIT N.V.V. EN S.D.A.P. INZAKE BEVORDERING NEDERLANDSCH BEDRIJFSLEVEN.

Ingevolge het besluit van het Congres benoemde het P.B. te zamen met het bestuur van het N.V.V. een Commissie ter bestudeering van het vraagstuk, om ten aanzien van de bevordering en niet-achterstelling der Nederlandsche industrie eenzelfde gedragslijn te kunnen volgen in het belang van het behoud en de verruiming der werkgelegenheid in ons land.

Leden dezer Commissie zijn voor het P.B.: Prof. Mr. W. A. Bongers, Mr. J. Gerritz, J. W. Matthijsen, Ed. Polak, Dr. J. v. d. Tempel, W. H. Vliegen en Dr. F. M. Wibaut; voor het N.V.V.: W. Brouwer Jr., P. Danz, P. Hiemstra, K. de Jonge, L. v. d. Wal en F. v. d. Walle.

Voorzitter der Commissie is Dr. J. v. d. Tempel, terwijl als secretarissen zijn toegevoegd Mr. S. Mok en J. Oudegeest Jr.

MILITAIRE COMMISSIE.

Eenige weken voor het Partijcongres noodigde het P.B. de Militaire Commissie uit, in verband met eenige ingekomen voorstellen, in zake de houding der partij ingeval van mobilisatie, tot het bestudeeren dezer vraag.

Een kleine verandering werd in de Commissie aangebracht.

Zij bestond dit jaar uit de volgende partijgenooten: K. ter Laan, Ds. W. Banning, F. v. d. Goes, S. Groeneweg, Jerohm Hartog, E. Kupers, P. Molmaker, C. Pothuis—Smit, W. H. Vliegen, Koos Vorrink, J. H. F. van Zadelhoff, F. S. Noordhoff, Ir. J. W. Albarda, J. Oudegeest en N. van Hinte.

Een resolutie, door de Commissie samengesteld, werd het P.B. op korten termijn aangeboden. Eenigszins gewijzigd werd zij door het P.B. op den beschrijvingsbrief gebracht. Een woord van dank aan genoemde commissie voor haar snelle en goede werk mag hier niet ontbreken.

COMMISSIE NIJVERHEIDS-ONDERWIJS.

In samenwerking met het N. V. V. werd in de maand October een commissie ingesteld, die tot taak heeft te onderzoeken, wat ter zake het vakschoolonderwijs en de leerlingopleiding van overheidswege en door de industrie en handel kan en moet worden gedaan.

Voor de Partij namen in deze Commissie zitting:

B. Bakker, A. H. Gerhard, S. Groeneweg, F. L. Ossendorp en Ed. Polak; voor het N. V. V.: C. v. d. Lende, S. N. Posthumus, E. Sinoo, C. Menke, mej. A. de Jong, C. Oosterhoorn, F. S. Noordhoff, B. Ponstein, A. J. Dooljes, C. Woudenberg, P. Voogd en Kl. Toornstra. Voorzitter dezer Commissie is: C. v. d. Lende, secretaris: S. N. Posthumus.

ONZE PERS.

„Het Volk”.

Het aantal abonnees op „Het Volk” vertoonde in het eerste gedeelte van het jaar een daling. Daarna is echter weer een regelmatige stijging gekomen, die ten slotte den teruggang van het eerste gedeelte des jaars ruimschoots heeft overtroffen.

Per 1 October werd de omvang van „De Notenkraak” uitgebreid van 12 tot 20 pagina's. Daardoor kon, naar de meening der redactie, de inhoud veel aantrekkelijker en meer geschikt voor het huisgezin worden gemaakt. Helaas heeft een en ander, wat betreft den groei van het aantal abonnees, niet aan de verwachtingen beantwoord.

Een lichte daling van het aantal abonnees der „Proletarische Vrouw” in het eerste gedeelte van het jaar, is door een in de maand October krachtig gevoerde propaganda-actie in voldoende mate weer opgeheven door een toevloed van nieuwe abonnees.

Per 1 Januari trad p.g. H. Masereeuw af als directeur en werd opgevolgd door p.g. IJ. G. v. d. Veen, tevens directeur van de „Voorwaarts”. Eenigen tijd daarna werd p.g. Van der Veen ook benoemd tot directeur van „Ontwikkeling”, zoodat deze verschillende partijbedrijven thans onder één leiding staan. Aan het einde van het verslagjaar waren de plannen tot vorming van een groote N.V., omvattende alle partijbedrijven, gereed.

Het Partijbestuur benoemde p.g. J. J. de Roode tot plaatsvervangend hoofdredacteur.

„Voorwaarts”.

Met de „Voorwaarts” gaat het uitstekend. Het aantal abonnees blijft regelmatig stijgen. De oplaag bedraagt thans reeds 34000 exemplaren. Ook de advertentie acquisitie gaat stelselmatig vooruit. Voor dit deel van het bedrijf voert men mer 1 Januari 1929 de machinale boekhouding in.

De Raad van Commissarissen benoemde in den loop van het jaar p.g. Joh. Winkler tot chef der redactie en p.g. Trijsburg tot bedrijfs-directeur.

Ook het drukkerijbedrijf ontwikkelt zich langzaam maar zeker. De heele toestand dezer instelling stemt tot tevredenheid.

Gewestelijke Pers.

In den toestand onzer gewestelijke pers kwam geen verandering.

In Noord-Holland-Noord wordt overwogen, of men opnieuw tot het uitgeven van een gewestelijk blad of van een blad voor een gedeelte van het gewest, moet overgaan.

„De Socialistische Gids”.

De belangstelling der beweging voor ons wetenschappelijk maandblad is onbevredigend. In den loop van dit jaar vond een bespreking plaats van de redactie, de directie van „Ontwikkeling” en het D. B. over de vraag, hoe het aantal abonnees kan worden verhoogd en in verband hiermee, of door een gewijzigde redactievoering dit doel kon worden bereikt. De besprekingen hierover zijn nog niet geheel beëindigd.

Het P. B. besloot p.g. E. Kupers in de redactie van de „Socialistische Gids” op te nemen.

De afdeling uitgeverij van „Ontwikkeling” heeft reden om over den gang van zaken in het verslagjaar tevreden te zijn. Dit blijkt allereerst uit onderstaand overzichtje.

Uitgegeven werden	In 1926		In 1927		In 1928	
	Aantal uitgaven	Totaal der oplagen	Aantal uitgaven	Totaal der oplagen	Aantal uitgaven	Totaal der oplagen
Propagandabroch.	16	59000	12	71000	8	90000
Populair wetenschappelijke broch.	10	22500	9	13300	10	17200
Romans, gedichten	11	23850	15	41000	9	40500
Tooneelwerken...			1	1000	4	4000
Kinderboeken...	5	13000	5	22000	8	18500
Pop. wetensch. boeken.....	10	16800	9	14000	10	10100
Kalenders, Almanakken.....	—	—	—	—	5	23500
Totaal....	52	136150	51	162300	51	203800

De omzetten in geld vertoonden in het verslagjaar een zeer beduidende stijging.

De financieele resultaten der exploitatie zijn op het moment, dat deze regelen geschreven moeten worden, uit den aard der zaak nog niet bekend. Er bestaat echter grond voor de verwachting, dat ze bevredigend zullen zijn.

Onze kalenders, almanakken, jaarverslagen e.d. verschenen alle in ongeveer dezelfde oplagen als vorige jaren en werden zoo goed als alle geheel uitverkocht.

Het aantal intekenaren op onze Algemeene Roman Bibliotheek (A.R.B.O.) bleef stabiel.

Een ongekend succes boekten we met de brochure van

Duys inzake de vervolging tegen de Indonesische Studenten. Van dit geschrift werden in een paar weken meer dan 32000 exemplaren à 15 cents verkocht. Ook in Indië verkochten wij, dank zij de hulp der Indische Soc. Dem. Partij, een paar duizend exemplaren.

De serie populair-wetenschappelijke brochures „De Wilde Roos”, welke wij onder leiding van Koos Vorrink uitgeven voor het Instituut voor Arbeidersontwikkeling, verscheen in het verslagjaar door verschillende moeilijkheden onregelmatig. De eerste serie van twaalf stuks is nog steeds niet voltooid.

In de Bibliotheek voor Gem. Politiek verscheen, in het vijfde jaar na de stichting, het werkje van De Swarte over het Gemeentelijk Maatschappelijk Hulpbetoon.

Onder leiding van C. Werkhoven en Ed. Polak en sedert het overlijden van eerstgenoemde van Polak alleen, verscheint sedert October van dit jaar een Schriftelijke Coursus voor Gemeentepolitiek. Deze vorm van lectuurverschaffing schijnt doeltreffend te zijn. Wij boekten ruim 1100 intekenaren.

Mede in het najaar verschenen de eerste 4 deeltjes van een Tooneelbibliotheek onder leiding van A. M. de Jong. De voorloopige indruk is, dat hiermede wordt voorzien in een bestaande behoefte. Nieuwe deeltjes zijn in voorbereiding.

Enkele groote wetenschappelijke werken zijn reeds geruime tijd in voorbereiding. Het verslagjaar zag echter geen hunner de voltooiing. Er bestaat gegronde hoop, dat in 1930 een viertal dezer werken gereed zal komen.

In voorbereiding zijn nog een bibliotheek voor kinderelectuur en een dito voor populair-wetenschappelijke werken.

Periodieken.

Een buitengewoon succes bereikten we met het bij ons verschijnende weekblad „Radio”, het orgaan van de V.A.R.A. Na een vrij kwijnend bestaan had dit blad eind 1927 ongeveer 3000 abonné's bereikt. Dit aantal steeg door een bescheiden reorganisatie in de eerste helft van het verslagjaar tot bijna 8000. Een groote uitbreiding en verbetering van het blad, door ons op verzoek van en in samenwerking met het V.A.R.A.-bestuur per 1 Juli doorgevoerd, had tot resultaat, dat momenteel het aantal abonné's is gestegen tot pl.m. 30.000.

De *Ontwikkeling-Boekwinkels*, en die van „Voorwaarts” bleven dit jaar gelijk in aantal. Zij zijn gevestigd te Amsterdam, Den Haag, Rotterdam, Utrecht, Zaandam, Leiden, Delft, Schiedam, Leeuwarden en Groningen. In een vijftal andere plaatsen zijn thans vrij uitgebreide depôts gevestigd, ten aanzien waarvan het voornemen bestaat ze te zijner tijd tot volledige winkels uit te breiden.

In al onze winkels stegen de omzetten wederom aanmerkelijk.

Een onzer bloeiendste winkels, die te Zaandam, onderging in October van dit jaar een beteekenende uitbreiding en een ingrijpende verbouwing. Als gevolg daarvan is hij de mooiste boekwinkel ter plaatse geworden. Te Utrecht is een verplaatsing in voorbereiding naar een perceel in het gebouwen-complex van de Ned. Ver. van Spoor- en Tramwegpersoneel, welke gelegenheid door ons zal worden aangegrepen om deze zaak ook aesthetisch op hooger peil te brengen.

In samenwerking met het bestuur van den Bond van Soc. Dem. Vrouwenclubs organiseerden wij een reizende tentoonstelling van kinderlectuur. Een proefexpositie werd gehouden ter gelegenheid van de op 6 April gehouden algemeene vergadering van dezen bond. In de laatste maanden van het verslagjaar werd de collectie in een aantal plaatsen van het land geëxposeerd.

In voorbereiding is verder en zulks in samenwerking met het Instituut voor Arbeidersontwikkeling, een reizende tentoonstelling van goede lectuur voor volwassenen.

In het verslagjaar boekten wij met den verkoop van enkele bij derden verschenen boeken, weer bijzondere resultaten. Aan het eind van het verslagjaar overschreed het aantal door ons verkochte exemplaren van Troelstra's „Wording” het getal 10.000, terwijl dat van Troelstra's „Groeï” momenteel ruim 7800 exemplaren bedraagt. Beide getallen overtreffen het totaal van de door den geheelen Nederlandschen burgerlijken boekhandel verkochte exemplaren met ettelijke duizendtallen.

Over de exploitatie van het Partij-uitgeverij- en -boekhandelbedrijf kunnen wij tevreden zijn.

INDISCHE CLUB EN -PARTIJ.

Met de Indische Partij werd het afgelopen jaar het contact uitstekend bewaard. Over verschillende zaken diende men het P.B. van voorlichting. Als vertegenwoordiger der I. S. D. P. trok p.g. J. L. Vleming zich terug.

Met de Indische club was de samenwerking eveneens goed. P.g. J. L. Vleming trad als secretaris af. In zijn plaats koos men p.g. D. J. A. Westerveld te Haarlem.

In de maand Juli vond een bespreking plaats van de afgevaardigden naar het Internationaal Congres met de Indische club, eenige vertegenwoordigers der vereeniging Perhimpoeaan Indonesia, in verband met de behandeling van het Koloniaal Program op genoemd Congres.

BOND VAN SOC.-DEM. STUDENTENCLUBS.

Met onze socialistische studentenorganisatie gaat het goed. Langzaam maar zeker neemt haar ledental toe. De toestand van het maandblad „Kentering” bleef gelijk. Het jaarlijksch congres te Vierhouten was druk bezocht. Door

Prof. Max Adler werden eenige inleidingen gehouden, die zeer de aandacht trokken.

Voorts belegde men in Amsterdam, Utrecht en Leiden een openbare vergadering, waar p.g. E. van der Velde sprak over het boek van p.g. H. de Man.

INSTITUUT VOOR ARBEIDERSONTWIKKELING.

De conferentie over arbeidersontwikkeling die op 1, 2 en 3 Juni op het Troelstra-Oord werd gehouden, nam eenige belangrijke besluiten, o.a. tot het oprichten van spaar-kunstkringen, tot fusie van de N.A.R.V. met het Instituut voor Arbeidersontwikkeling, tot het oprichten van gewestelijke comite's om meer systeem te kunnen brengen in den ontwikkelingsarbeid en tot vervanging van het correspondentie-orgaan „De Toorts” door een ontwikkelingsblad van denzelfden naam.

Onder het centrale werk blijven de voorstellingen van den filmdienst een belangrijke plaats innemen. Technisch werd de dienst op tal van punten verbeterd. De tarieven moesten worden verhoogd. Teneinde toch ook de kleinere plaatsen van dienst te zijn, werden voor risico van het Centraal Bestuur voorstellingen gegeven. Voor verschillende vakbonden werden propaganda-tournees georganiseerd.

Het aantal deelnemers aan den schriftelijken cursus-Kuyper vertoonde geen groot verloop. Besloten werd den cursus met 10 lessen uit te breiden, teneinde aan „De ontwikkeling van het Groot-Kapitalisme” wat meer aandacht te kunnen schenken. Ongeveer 1200 cursisten verlangden ook de nieuwe lessen te ontvangen.

Met R. Kuyper en de clubleiders had op het Troelstra-Oord in 1928 een conferentie plaats.

In Arnhem, Assen, Almelo, Heerlen, Rotterdam, Middelburg, Utrecht, Zwolle, Haarlem, Den Haag en Groningen werden goedgestaagde kadercursussen gehouden, waaraan in totaal 1378 bestuurders deelnamen.

Het Centraal Bestuur bevorderde het houden in de afdelingen van cursussen over „De politieke partijen in Nederland” en over „Medezeggenschap”, ook door beschikbaarstelling van syllabi resp. van W. H. Vliegen en Mr. G. v. d. Bergh. Tevoren waren onder leiding van de beide genoemden goedgestaagde sprekersscholingscursussen op het Troelstra-Oord gehouden. Verder organiseerde men twee vacantieweken, die beiden goed slaagden en zeer tot genoegen der deelnemers waren.

Het werk der 95 afdelingen werd in denzelfden geest voortgezet. Het clubwerk breidde zich sterk uit.

In totaal zijn 20 correspondentschappen gesticht.

Het aantal leden en donateurs bedraagt circa 24.000.

Aan alle leden wordt „De Toorts” gratis uitgereikt.

ARBEIDERS-JEUGD-CENTRALE.

In Maart 1928 bestond de A.J.C. 10 jaar. Aan het Congres, dat gehouden werd, was een herdenkingsbijeenkomst en een receptie verbonden. Op de herdenkingsbijeenkomst werd door P. Voogd een rede gehouden, die later in brochurevorm, onder den titel „Fakkelloop”, uitkwam.

Op de receptie voerde A. B. Kleerekoper namens de Partij het woord en bood een geschenk van f 500.— namens het Partijbestuur aan.

Een inzameling voor het „Meenthuis” bracht pl.m. f 12.500.— op. Nog steeds is door weigering van bouwvergunning door den Blaricumschen gemeenteraad het huis niet gebouwd, waarvan reeds op 5 Maart de eerste steen door den Partijvoorzitter was gelegd.

Het aantal afdeelingen bedroeg hetzelfde als in een vorig jaar, het ledental ging iets vooruit. In verschillende plaatsen werden nieuwe jeugdtehuizen geopend. „Het Jonge Volk” heeft een oplaag van 15000 exemplaren, „De Kern” van 1500 exemplaren en „Opgang” van 6000 exemplaren.

Het kampfonds van de A.J.C. stelde de leiding in staat een terrein van 3.5 H.A. in Havelte (Dr.) te koopen en in Blaricum over te gaan tot aankoop van een terreintje, grenzend aan het terrein, waarop het „Meenthuis” gebouwd zal worden. Op dit terreintje staan 2 huisjes, waarin regelmatig gekampeerd is, zoodat men de A.J.C. toch niet uit Blaricum weg heeft kunnen houden.

Het Spaarfonds van de A.J.C., waarin de leden hun spaargeld inleggen voor deelname aan feesten enz. voor het koopen van boeken en jeugdartikelen, bereikte in 1928 een bedrag van ruim f 37.000.— aan inlagen.

Aan het Pinksterfeest namen 1600 A.J.C.-leden deel. De gewestelijke jeugddemonstraties in September slaagden uitnemend. Meer dan 85 pCt. der A.J.C.-leden kwamen op.

De 16 September-meetings van Partij en Vakbeweging werden zeer goed door de B-leden en boven 21-jarigen bezocht. Over den vacantie-eisch werd op deze meetings gesproken door de Hoofdbestuurders Koos Vorrink, Piet Schuhmacher, Klaas Toornstra, Herman Molendijk en Henk van Dijk.

De verkoop-centrale van de A.J.C. had in 1928 een omzet van f 51.000.— en leverde door zijn winst een grooten steun aan de vereenigingsfinanciën.

Voor de A-leden is het A.J.C.-werk naar de methode zeer veel verbeterd door het invoeren van de z.g. Roode Valkenhorden.

In een commissie in zake het Jeugdprogram, ingesteld door het H.B. van de A. J. C. namen voor het P.B. zitting E. Boekman en Mr. E. Ribbius Peletier.

TROELSTRA-OORD.

Het Troelstra-Oord heeft zich in zeer korten tijd een plaats in de harten onzer leden veroverd.

Hoe meer onze eisch van een behoorlijke vacantie werkelijkheid wordt, hoe meer de belangstelling van de groote massa partijgenooten en modern georganiseerden voor deze stichting zal toenemen. Tot nu toe hoorden wij van hen, die het voorrecht hadden eenigen tijd op het vacantie-oord te verblijven, niets dan lof.

Het bestuur der stichting organiseerde in het voorjaar 1927 een groote landelijke verloting ten behoeve van het steunfonds, die goed slaagde.

Den 11den April vond met gepaste soberheid de overdracht van de Van Kol-bank door het P.B. aan het stichtingsbestuur, plaats.

Voor het P.B. hebben in het bestuur zitting p.g. E. Ribbius Peletier en p.g. J. Oudegeest.

DE VEREENIGING VAN SOC. DEM. RAADS- EN STATENLEDEN.

Het Hoofdbestuur van de Vereeniging van Raadsleden gaf dit jaar uitvoering aan het besluit van de Jaarvergadering 1927, om een schriftelijken cursus over gemeentepolitiek uit te geven. Nadat in een H.B.-vergadering de opzet er van was goedgekeurd, werden de p.g. Ed. Polak en C. Werkhoven met de leiding belast. Na een flinke propaganda was het aantal deelnemers begin October tot ruim 1100 gestegen. Bij dit aantal kon „Ontwikkeling”, die de exploitatie voor haar rekening nam, den deelnemersprijs op 95 cent per kwartaal stellen. De eerste les verscheen half October l.l.

Het aantal raadsleden bedraagt in 417 gemeenten 1139, waarvan 53 wethouders; het aantal provinciale statenleden 120, waarvan 10 gedeputeerden.

Met „De Gemeente” gaat het niet goed. Het aantal abonnees liep het laatste jaar terug. Op 1 September 1927 waren er 942, op 1 Augustus 1928 slechts 828 abonnees. Het verlies op dit blad neemt daardoor toe. Wanneer een aantal onzer raadsleden uit financieele overwegingen zich niet kunnen abonneren, zullen de afdeelingsbesturen moeten nagaan, of uit de afdeelingskas een abonnement kan worden betaald.

In de bibliotheek voor gemeentepolitiek verscheen dit jaar het vierde deeltje van de hand van p.g. J. de Swarte over „Maatschappelijk hulpbetoon”.

Door het adviesbureau werden 443 adviezen en documentaties verstrekt.

In overleg met het P.B. stelde het H.B. der vereeniging een commissie samen, bestaande uit de partijgenooten: D. Bartels, J. ter Laan, Dr. F. M. Wibaut, Ed. Polak, J. Oudegeest, Dr. J. v. d. Tempel en W. H. Vliegen, die tot taak had een standpunt aan te geven voor de Partij ten opzichte van het wetsontwerp der regeering, regelende de financieele verhouding tusschen Rijk en Gemeenten.

De conclusies, waartoe de Commissie kwam, vatte men

in een resolutie samen, welke het P.B. is overgelegd en die, op de 19 en 20 Januari 1929 te houden Jaarvergadering der Vereeniging, zal worden besproken.

DE V. A. R. A.

Met de V. A. R. A. gaat het crescendo. Het ledental steeg 't afgelopen jaar van 4000 tot ruim 30.000, evenzoo het aantal abonnees op „Radio”.

Financieel staat deze organisatie door den grooten ledenwinst er veel beter voor dan voorheen. Subsidie van het P.B. voor het jaar 1929 heeft zij niet meer noodig.

In den loop van het jaar werd de organisatievorm herzien. De vroegere centra werden veranderd in afdelingen, terwijl een vereenigingsraad ingesteld is, die de hoogste instantie vormt. Het Congres heeft nog alleen een demonstratief karakter.

Door den geweldigen groei en de daaruit voortvloeiende toenemende werkzaamheden, besloot men in Februari tot aanstelling van den bezoldigden bestuurder p.g. G. Zwertbroek, in September tot benoeming als zoodanig van p.g. J. Lebon.

In de maand Juli werd de omvang van „Radio” vergroot. Het verschijnt thans geregeld in 64 pagina's of meer.

De plaats, welke p.g. A. B. Kleerekoper in het bestuur innam stond hij af aan p.g. J. Oudegeest, die thans deel van het D.B. uitmaakt.

De buitengewone groei van onze V.A.R.A. maakte het noodig naar ruimere kantoorlokalen uit te zien. Men is hierin geslaagd te Hilversum. Het Secretariaat is daar gevestigd Heuvellaan 33, waar men eveneens een studio heeft ingericht.

PROPAGANDISTEN.

De verhouding met onze federatiesecretarissen, propagandisten en gewestelijke besturen was het afgelopen jaar uitstekend, met uitzondering van Limburg.

In Januari besloot het Partijbestuur, na een onderhoud met het gewestelijk bestuur van Groningen, in verband met uitbreiding der werkzaamheden, de toelage van p.g. Remminga te verhoogen tot f 1250.— per jaar.

Het lag vorig jaar reeds in de bedoeling van het Partijbestuur om p.g. Lindeijer, propagandist van Zeeland, voor de propaganda in onze drie zuidelijke provincies aan te stellen. De moeilijkheden, waarmee het P.B. ook het afgelopen jaar in het Zuiden te kampen heeft gehad, hebben dit voornemen vrijdeld. Einde December, toen Van der Ploeg zijn Soc. Dem. Volkspartij gesticht had, verzocht het P.B. Lindeijer de inwendige organisatie van dit gewest te verbeteren.

Op 30 Maart l.l. vond op het Secretariaat een bespreking plaats met de gewestelijke en stedelijke federatie-

secretarissen, in zake de voorbereidingen der Septemberbetoozingen, terwijl 15 December l.l. met hen de te voeren propaganda voor de verkiezingen werd behandeld.

VERTEGENWOORDIGING.

Bij verschillende gebeurtenissen liet het P.B. zich vertegenwoordigen. Op het buitengewoon Congres der N. V. voor Spoor- en Tramwegpersoneel op 31 Januari j.l. waren W. H. Vliegen, A. B. Kleerekoper en C. Werkhoven aanwezig; op het Congres van den Bond van Overheidspersoneel in Juni p.g. Oudegeest; op de Jaarvergadering van den Bond van Vrouwenclubs J. Oudegeest en C. Werkhoven; op het Congres der Soc. Dem. Studentenvereniging dezelfde partijgenooten; bij de opening van het clublokaal der Leidsche Studenten p.g. A. B. Kleerekoper. Bij het 25-jarig bestaan der federatie Amsterdam bood het P.B. bloemen aan en onthulde p.g. J. Oudegeest de nieuwe vlag, waarachter de Amsterdamsche partijgenooten in den vervolg zullen optrekken.

Op de receptie, ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan der A.J.C. overhandigde p.g. A. B. Kleerekoper namens het P.B. een geschenk.

Vermelden wij nog, dat het P.B. verschillende organisaties en afdelingen bij jubilea schriftelijke gelukwensen zond, somtijds vergezeld van bloemen.

KWESTIES.

Ook dit jaar deden zich in de Partij verschillende moeilijkheden voor.

Scheen het in de eerste maanden, dat de sinds jaren in Limburg bestaande geschillen tot oplossing waren gebracht, al ras bleek bij het optreden van het nieuwe bestuur van het gewest, dat dit slechts schijn was.

Toen de gewestelijke vergadering einde Januari weigerde het rapport van de Commissie van onderzoek van 1927 te aanvaarden, maar toch besloot de conclusies van het rapport uit te voeren, meende men over de moeilijkheden heen te zijn en dacht ieder, dat in Limburg een periode van hard werken voor de Partij zou aanbreken. De feiten hebben zich evenwel anders ontwikkeld. Ter consolideering en versterking der inwendige organisatie stelde het P.B. het gewest voor, p.g. G. F. Lindeijer als propagandist in Limburg te plaatsen. Het gewestelijk bestuur ging echter op dit voorstel van het P.B. niet in. Daarna werd overeengekomen, dat zoowel het P.B. als het gewestelijk bestuur naar een anderen geschikt propagandist zou uitzien.

Het Partijbestuur, dat ter gewestelijke vergadering zich bereid had verklaard, ten behoeve van de versterking der organisatie een belangrijk subsidie te geven, spoorde het gewestelijk bestuur aan tot het maken van een plan van actie. Einde April ontving het P.B. een plan, welks uitvoering onnoodig zeer kostbaar zou wezen, doordat de

zelfde methode als door Van der Ploeg jaren achtereen toegepast, gevolgd zou worden, van steeds-naar-buiten-optreden, zonder het inwendige der organisatie te versterken. Hierover ontstond met het gewestelijk bestuur een correspondentie, waarbij moest worden geconstateerd, dat men hierin geen verandering wilde brengen. Ook na een bespreking, die in Juni met de gewestelijke besturen der drie Zuidelijke provincies plaats vond, om tot vorming van een verkiezings-comité voor het Zuiden te komen, bleef de zaak slepende.

Het Partijbestuur, overtuigd van de noodzakelijkheid dat er in Limburg spoedig moest worden aangepakt, stelde in de maand Juli het gewestelijk bestuur de vraag, of het zijn mede-bestuurder, p.g. Ubachs van Maastricht geschikt achtte om voor versterking der inwendige organisatie, als bezoldigd organisator-propagandist op te treden. Ook deze nieuwe poging van het P.B., om de zaak aan den gang te krijgen in Limburg, faalde, doordat de meerderheid van het gewestelijk bestuur zich met deze keuze niet vereenigde.

Voor het P.B. stond vast, dat er bij een deel van het gewestelijk bestuur — en wel dat deel, dat tot de vrienden van Van der Ploeg kan worden gerekend — kennelijk de bedoeling voorzat, het streven van het P.B. om de moeilijkheden te doen beëindigen en de propaganda te bevorderen, te dwarsboomen. Nieuwe pogingen van het P.B. om de propaganda voor de verkiezingen te bespreken aan het eind van September, werden door een deel van het gewestelijk bestuur tegengewerkt. Ondertusschen verstreek de tijd en moest de gewestelijke jaarvergadering plaats vinden. Het verslag, door den gewestelijken secretaris Bulten uitgebracht, dat de goedkeuring van het gewestelijk bestuur niet had, was een aaneenschakeling van onjuistheden en beschuldigingen tegen het P.B. Een der voornaamste grieven was, dat het P.B., op grond van het rapport der Commissie van onderzoek had geweigerd de namen van de partijgenooten Van der Ploeg en Van de Bilt op de groslijst voor de Tweede Kamer te brengen.

Het bestuur van het N. V. V. achtte het gewenscht, gezien de positie, die de voorzitter van den modernen mijnwerkersbond, p.g. Van de Bilt, in Limburg bekleedt, dat zijn naam op de groslijst zou voorkomen. Het P.B. vond het echter beter, ter bevordering van de rust in Limburg, den naam van Van de Bilt, noch dien van Van der Ploeg op de groslijst te plaatsen.

Ter gewestelijke jaarvergadering werd door verschillende afdelingen op het jaarverslag critiek uitgeoefend en een poging gedaan, de twee partijen, die nog steeds in Limburg bestaan, tot elkaar te brengen. Van der Ploeg, die als verdediger van het verslag optrad, uitte vele beschuldigingen aan het adres van het P.B., eischte opheffing van het bekende rapport en vrijheid voor het gewest om hem candidaat te stellen voor de Tweede Kamer en hem te benoemen als gewestelijk bestuurder.

Door het P.B. is hieraan niet voldaan. Het gevolg hiervan is geweest, dat Van der Ploeg en enkele andere partijgenooten, waaronder de gewestelijke secretaris Bulten en de gewestelijke bestuurder Wildenberg, de Partij half December hebben verlaten en een nieuwe partij hebben gesticht, n.l. de Soc. Dem. Volkspartij.

Het nieuw gekozen gewestelijk bestuur heeft zich hierna op aandrang van het Partijbestuur, onmiddellijk met p.g. Lindeijer verstaan, om de organisatie intact te houden en uit te breiden.

Wij gelooven, dat nu Van der Ploeg met zijn trouwste aanhangers de Partij heeft verlaten, er inderdaad een periode van rust en verbetering van de positie onzer Partij in Limburg zal aanbreken.

* * *

Een andere moeilijkheid voor het P.B. was de zaak Stenhuis. In de vergadering van den Partijraad van 9 September l.l. is hierover omstandig mededeeling gedaan, terwijl bovendien in „Het Volk” en „Voorwaarts” van 21 September een uitvoerige verklaring door het P.B. is gepubliceerd. Daar in de bedoelde verklaring de juiste toedracht der zaak is uiteengezet en Stenhuis sindsdien eigener beweging voor het lidmaatschap der Partij bedankte en met felle tegenstanders der Partij in verbinding trad, meenen wij met deze korte vermelding in dit verslag te kunnen volstaan.

Alleen zij nog medegedeeld, dat Stenhuis ook na herhaalden aandrang van het P.B. weigerde zijn mandaat als Kamerlid neer te leggen.

* * *

Over de medewerking, die een aantal vooraanstaande partijgenooten verleenden aan het blad „Beschaving en Wetenschap”, werd door verschillende afdelingen afkeuring uitgesproken; andere verzochten het Partijbestuur maatregelen te treffen om aan de medewerking dezer partijgenooten aan genoemd blad een einde te maken, daar men schade vreesde voor het werk van het Instituut voor Arbeiders Ontwikkeling. Aangezien de mededeelingen in de pers te dezer zake blijk gaven van misverstand, achtte het P.B. na uitvoerige bespreking het noodzakelijk, duidelijk van zijn meening te doen blijken en besloot tot publicatie van de hieronder volgende uitspraak:

„Het P.B., kennis genomen hebbende van de verschillende moties in zake de medewerking van partijgenooten aan het tijdschrift „B. en W.”, is van oordeel, dat de vrijheid van de partijgenooten om in bladen hunner keuze te schrijven, niet aan banden kan worden gelegd, zoolang hun uitingen blijven binnen de perken, die in het partijbelang behooren in acht genomen te worden;

het is voorts van meening, dat de partij-organisaties en de door haar geschapen instellingen niet dan met toestem-

ming van de directies of het P.B. ten bate van andere, dan door de Partij zelf uitgegeven bladen en geschriften mag worden gebruikt."

* * *

De moeilijkheden, die in Apeldoorn in de eerste maanden van het jaar bestonden, ten gevolge van het onrechtmatig bezetten van een wethouderszetel door Van Trigt, eindigde, doordat hij na onderzoek en uitspraak van het P.B. als lid van de Partij bedankte.

Verschillende roeyementen, door afdeelingen uitgesproken, werden door het P.B. vernietigd, omdat de gronden, waarop dit geschied was, geen roeyement wettigden.

OPPOSITIE-GROEP.

Afzonderlijk meenen wij hier te moeten melding maken van het optreden der z.g. oppositie-groep, de onderteekenaars van den „Open Brief". Nadat het Congres in April de onvereinigbaarheid van het lidmaatschap der Partij met dat van de z.g. planeten der Derde Internationale had uitgesproken, mocht men verwachten, dat meeningsverschillen over de te volgen partijtactiek op kameraadschappelijke wijze in onze pers en in onze vergaderingen zouden worden besproken.

De oppositiegroep, waarvan de leiding genomen werd door de p.g., die reeds vroeger de z.g. „Eenheidsgroep" vormden, benoemde een contact-commissie, die als bestuur optrad. Van deze contact-commissie ontving het Partijbestuur het verzoek om steun tot uitgave van een eigen orgaan, welke het P.B. moest afwijzen, aangezien alle organen der Partij voor alle meeningen, ook afwijkende, open staan. In een onderhoud, dat hierover plaats vond, deelden de vertegenwoordigers dezer commissie mede, dat niet hun bedoeling was de oprichting van een oppositie-orgaan, doch dat men een blad in het leven wenschte te roepen, waarin de Marxistische theoriën en een meer revolutionnaire socialistische politiek zouden worden gepropageerd. „Het Volk" kon daarvoor naar hunne meening, in den laatsten tijd niet gebruikt worden, aangezien dit meer en meer het karakter van een nieuwsblad aannam.

Men voelde sterk de behoefte om tot een meer principeele en minder revisionistische propaganda voor het socialisme te geraken en vroeg daarvoor den steun van het P.B.

Het P.B., dat deze zaak besprak, meende geen bezwaar tegen het uitgeven van een blad met bovenvermeld doel te moeten maken. Het P.B. nam aan, dat van de erkenning dezer vrijheid geen gebruik zou worden gemaakt, op een wijze, waardoor de belangen van de Partij zouden worden geschaad of haar eenheid bedreigd.

Eenigen tijd later verscheen „De Socialist" in hoofdzaak onder redactie van de p.g. die vroeger „De Eenheid" en „Recht en Vrijheid" hadden geredigeerd. Onder de medewerkers vindt men echter ook een niet-partijgenoot, n.l.

Mohammed Hatta. De behoefte om de belangen van het blad te dienen, kwam tot uiting op eene conferentie op 15 en 16 December, tot welke de lezers van het blad, of hunne vertegenwoordigers werden uitgenoodigd, doch waarin over vraagstukken de tactiek der Partij rakende werd gerefereerd en gestemd.

Het Partijbestuur hield zich in zijn vergadering van Zaterdag 29 December '28, met deze aangelegenheid bezig en was van oordeel, dat het vormen van clubs en het houden van congressen, als door deze groep geschiedt, als ontoelaatbaar moet worden beschouwd.

INTERNATIONALE ZAKEN.

Ingevolge art. 72 van het huishoudelijk reglement bepaalde het Congres het aantal afgevaardigden naar het Internationaal Congres te Brussel, dat van 5 tot 11 Augustus 1928 plaats vond, op zestien.

De uitslag der stemming op het Congres over hen, die een candidatuur als afgevaardigde hadden aanvaard, had tot resultaat, dat de volgende partijgenooten werden gekozen:

Ir. J. W. Albarda 987, J. F. Ankersmit 681, Ir.Ch. G. Cramer 691, mr. J. E. W. Duys 774, A. H. Gerhard 516, Suze Groeneweg 632, A. B. Kleerekooper 586, mr. M. Mendels 673, J. Oudegeest 949, mr. E. Ribbius Peletier 516, J. J. de Roode 599, W. H. Vliegen 840, dr. F. M. Wibaut 839; bij herstemming: E. Kupers 514, dr. J. v. d. Tempel 629, dr. Th. v. d. Waerden 630.

Voorzitter der delegatie was Ir. J. W. Albarda. Het P.B. wees in zijn vergadering van 5 Mei j.l. C. Werkhoven als secretaris der delegatie aan. De volgende voorstellen werden door onze afvaardiging op den beschrijvingsbrief gebracht:

- 1e. De zetel der S. A. I. worde van Zürich naar Brussel verplaatst.
- 2e. Het bestuur drage zorg, dat in de „Internationale Information" geregeld opgenomen worden overzichten van de voornaamste publicaties van Volkenbond, Internationaal Arbeidsbureau en Internationaal Hof van Justitie.
- 3e. Het bestuur drage zorg, dat telkens, wanneer te Genève bijeenkomsten van den Volkenbond of van zijn belangrijkste commissies plaats vinden, daar aanwezig is een vertegenwoordiger der S.A.I., die contact en overleg tusschen de aanwezige sociaal-democratische gedelegeerden bevordert.
- 4e. Aan het Secretariaat worde opgedragen de behandeling der economische problemen, die door den Volkenbond in een van zijn organen aan de orde worden gesteld, voor te bereiden ten dienste van de sociaal-democraten, die aan die behandeling zullen deelnemen.

De Executive der S. A. I. benoeme een studie-

commissie van bevoegde personen uit verschillende landen, die het secretariaat bij deze voorbereiding ter zijde zal staan.

Twee leden onzer delegatie werden benoemd tot voorzitter van een Congrescommissie, n.l. Albarda van de commissie voor het militaire vraagstuk en de ontwapening en Wibaut tot voorzitter van de commissie voor de economische vraagstukken. Zij werden tevens benoemd tot rapporteurs en traden als zoodanig in het Congres als inleiders op.

De beraadslagingen over het militaire vraagstuk en de ontwapening waren voorbereid door een commissie, ingesteld door de S. A. I., van welke commissie Albarda voorzitter is; die over het koloniale vraagstuk waren voorbereid door een commissie onder voorzitterschap van Vliegen.

De resoluties, welke werden aangenomen, zijn gepubliceerd in „Het Volk”.

Het Internationaal Congres werd voorafgegaan door een Internationale Vrouwenconferentie. Voor de Partij waren daar aanwezig de partijgenooten Suze Groeneweg en mr. E. Ribbius Peletier.

In de Executieve hadden voor de Partij dit jaar weer zitting onze partijgenooten W. H. Vliegen en dr. F. M. Wibaut. De eerstgenoemde was daarenboven lid van het Bureau der S. A. I.

Namens het P. B. stelde de voorzitter begin November het Bureau der S. A. I. voor om spoedig de Executieve bijeen te roepen ter bespreking van de actie met het oog op de vergadering van de ontwapencommissie te Genève in Januari 1929. Op dit voorstel meende de leiding der S. A. I. niet te moeten ingaan.

In een commissie, ingesteld door de S. A. I., ter bestudeering der democratisering van den Volkenbond, benoemde het P. B. J. Oudegeest

Een verzoek van de Bulgaarsche Partij om financieele ondersteuning moest het P. B. tot zijn leedwezen afwijzen.

Aan verschillende verzoeken van buitenlandsche partijen tot bijwoning der Jaarlijksche Congressen, kon niet worden voldaan.

ALGEMEENE RAAD.

Ingevolge het besluit van het April-congres werd, overeenkomstig paragraaf VIII der regeling tusschen Partij en Vakverbond, gesticht de Algemeene Raad, welke is samengesteld uit de besturen van S. D. A. P. en N. V. V., vijf personen uit de Kamerfracties, benevens de hoofdredacteurs van „Het Volk” en „Voorwaarts”.

Als voorzitter trad op p.g. Oudegeest, als secretaris F. v. d. Walle. Voor de Tweede Kamerfractie namen zitting: mr. G. W. Sannes, dr. Th. v. d. Waerden, A. IJzerman; voor de Eerste Kamerfractie mr. M. Mendels en F. L. Ossendorp.

Het D.B. van den Algemeenen Raad werd gevormd door: Ir. J. W. Albarda, A. B. Kleerekoper, J. Oudegeest, voorzitter, Mr. E. Ribbius Peletier en C. Werkhoven voor de Partij; voor het N.V.V.: S. de la Bella, E. Kupers, C. v. d. Lende, P. Moltmaker en F. v. d. Walle, secretaris.

Het D.B. van den Algemeenen Raad kwam 5 maal bijeen, het geheele college 2 keer.

In de vergaderingen zijn besprekingen gevoerd t.o.v. het overleg tusschen de vertegenwoordigers van de S.D.A.P. in overheids- en semi-overheidsbedrijven met de daarvoor in aanmerking komende vakbonden; ten opzichte van het standpunt onzer beweging tegenover den Arbeiderssportbond; betreffende de veiligheid onzer bevolking; naar aanleiding van de motie-Zaandam over dit vraagstuk op het laatste Congres ingediend; over het verkiezings-program 1929. Ook werd overwogen de mogelijkheid tot indiening van een wetsontwerp in zake de vacantie.

Binnenkort zal in den Algemeenen Raad het vraagstuk der 6 of 7-jarige grondschool aan de orde worden gesteld.

Deelen wij nog mede, dat de besprekingen, steeds van den vriendschappelijksten aard zijn ook bij de meest uiteenlopende belangen en inzichten, zoodat de stichting van dit college voor de geheele moderne arbeidersbeweging als een belangrijke schrede voorwaarts moet worden beschouwd.

DIVERSEN.

Naar de Internationale Vredestentoonstelling, die tijdens de Olympische Spelen te Amsterdam plaats vond, zonden wij een collectie platen en geschriften, betrekking hebbend op onze ontwapeningspropaganda.

Met het bestuur van het N.V.V. en den Arbeiderssportbond vonden besprekingen plaats, ten einde te komen tot het bepalen van een standpunt der Partij in dezen. De onderhandelingen zijn nog niet beëindigd.

SECRETARIAAT.

Het Secretariaat werd in de maand Juli verplaatst van de Keizersgracht naar de Tesselschadestraat 31, Amsterdam. Doordat „Het Volk” voor behoorlijke outillage meer kantoorruimte noodig had en het Secretariaat het beste van zetel kon veranderen, besloot het P.B. naar andere kantoorlokalen uit te zien. Toen men bij het huren hiervan op redelijke voorwaarden niet slagen kon, besloot het P.B. tot aankoop van het gebouw van het I.V.V. over te gaan. Voor bestuurders en personeel zal deze verhuizing in de naaste toekomst een verbetering blijken te zijn.

De werkzaamheden op het secretariaat blijven stationnair. De voorbereiding van twee congressen, de vele vergaderingen, etc., geven druk werk.

Ontvangen werden plm. 18.000 brieven en drukwerken, verzonden plm. 6.000 brieven.

Het aantal verzonden zegelbestellingen bedroeg $\pm$ 4000.
Voor het Bureau voor Raadsleden verzorgde men plm. 450 brieven.

Het komende verkiezingsjaar zal van het personeel weer groote toewijding vergen. Een woord van erktenlijkheid voor de wijze waarop het zijn zaak vervult, dient hier te worden gebracht.

PERSONALIA.

Het elk jaar herdenken van de werkers, die de Partij in het afgelopen jaar ontvallen zijn, is een treurige plicht. Het is dezen keer te droeviger, nu het heengaan van onzen Partijsecretaris Werkhoven, die anders dit jaarverslag zou hebben uitgebracht, ons allen nog zoo versch in het geheugen ligt. Bij zijn groeve hebben velen getuigd van zijn groote toewijding aan en werkkraft voor onze beweging. Zijn opofferingsgezindheid en liefde voor ons ideaal waren onbegrensd. Zijn te vroeg verscheiden is voor de Partij een gevoelig verlies. Moge voor velen de wijze, waarop hij zijn taak in de eerste rijen vervulde, tot voorbeeld strekken.

Naast de velen, wier namen ons onbekend zijn, noemen wij hier Dirk Donia, oud-wethouder te Zaandam, W. Lodeisen te Amsterdam en Mevr Schaper te Voorschoten.

Naast dezen droeven plicht, is het des te aangenamer hier melding te kunnen maken van de benoeming van onzen partijgenoot F. M. Wibaut tot Doctor honoris causa in de Handelswetenschappen aan de universiteit te Amsterdam.

Memoreeren wij nog, dat het P.B. namens de Partij p.g. J. H. Schaper en H. Polak bij hun zestigsten en p.g. A. H. Gerhard bij zijn zeventigsten verjaardag een geschenk aanbood.

SLOTWOORD.

Wanneer we trachten in enkele zinnen ons oordeel over het afgelopen jaar samen te vatten, dan kunnen we zeggen: het was een *goed* jaar! Zoowel naar binnen als naar buiten is de organisatie versterkt. Het verkiezingsjaar zal ons allen, mannen en vrouwen, paraat moeten vinden! Met onverzwakte toewijding en ijver zullen we alles moeten doen om het ledental te vergrooten, het aantal lezers op onze pers uit te breiden, het aantal roode kiezers met duizenden en duizenden te vermeerderen, opdat onze stembusstrijd een overwinning zal zijn! Tot heil der arbeidersklasse, tot heil der Sociaaldemocratie!

BIJLAGE A.

(Per 31 December).

GEWESTEN:	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928
Groningen	20	26	37	51	48	46	51	58	75	84	78	72	71	68	69	66	70	75	75
Friesland	58	71	74	90	89	86	87	90	100	111	105	97	101	100	95	97	99	100	102
Drente	7	8	11	21	27	28	33	30	41	51	43	43	49	51	45	45	43	47	48
Overijssel	10	23	22	23	25	23	24	25	39	34	37	35	40	40	40	45	42	39	43
Gelderland	24	22	25	30	34	34	32	40	68	66	59	56	51	61	60	60	60	58	60
Utrecht	4	7	7	8	6	10	11	16	19	19	19	19	21	22	20	21	22	22	22
Noord-Holland (Noord)	26	29	44	70	44	46	46	51	57	60	60	56	63	62	64	61	61	57	58
Noord-Holland (Zuid)	—	—	—	—	28	27	27	20	25	29	29	27	31	31	29	31	30	30	29
Amsterdam	9	9	9	9	9	9	9	24	24	24	24	9	9	10	11	11	11	11	11
Rotterdam	6	6	6	7	7	6	6	6	8	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9
Den Haag	4	4	4	4	4	4	4	7	7	7	7	3	3	3	4	4	4	7	7
Zuid-Holland	23	24	29	50	49	45	50	52	75	89	83	81	84	83	84	87	86	85	84
Zeeland	7	7	5	12	15	15	16	13	15	21	19	17	18	21	20	20	20	22	23
Noord-Brabant	6	7	5	5	7	7	7	9	15	17	17	12	12	11	14	14	14	15	18
Limburg	7	10	6	9	14	9	7	17	26	24	24	23	21	19	20	20	19	20	20
	220	253	284	389	406	395	410	455	594	645	613	559	583	591	584	591	590	597	609

BIJLAGE D.

GEWESTEN	30 Sept. 1914	30 Sept. 1918	30 Sept. 1919	30 Sept. 1920	30 Sept. 1921	30 Sept. 1922	30 Sept. 1923	30 Sept. 1924	30 Sept. 1925	30 Sept. 1926	30 Sept. 1927	30 Sept. 1928
Friesland	3332	4347	5557	4647	4414	5374	5350	4904	5071	4925	5366	5882
Groningen	1725	2891	4908	3667	3121	3431	3068	2784	2957	2997	3509	3931
Drente	901	1544	2148	1484	1406	2119	1575	1225	1166	1090	1289	1525
Overijssel	1658	2177	3226	2523	2433	2912	2825	2715	3130	3018	3323	3786
Gelderland	1794	3724	5179	4121	3561	4178	4438	3922	3889	3873	4151	4439
Utrecht	800	1561	2220	1692	1794	2142	2035	1936	1985	1987	2222	2497
N.-Holland Noord	4122	4643	3907	3253	2870	3481	3458	3295	3384	3301	3713	3978
N.-Holland Zuid			2609	2153	1887	2162	2214	2076	2441	2392	2701	3025
Amsterdam	5034	4615	5539	4981	5627	5339	5188	4910	5384	5242	5817	7627
Rotterdam	1646	1843	2596	2287	2670	3069	3138	2750	2821	2922	3524	4398
Den Haag	1668	1519	1999	1796	1753	1904	1862	1892	2412	2524	2967	3793
Zuid-Holland	2345	2147	5710	4206	4238	4727	4595	4013	4514	4640	5382	5754
Zeeland	424	571	760	619	540	620	682	611	688	694	895	1043
Noord-Brabant	278	856	1019	824	741	732	659	601	667	629	647	773
Limburg	320	1093	1436	1091	812	746	657	631	757	752	895	944
Totaal	26047	35531	48813	39344	37867	42936	41774	38265	41266	40986	46401	53395

BIJLAGE B.

GEWEST	31 December 1927	Nieuw ingeschreven leden	Leden uit andere afd. overgekomen	Totaal ingeschreven	Verhuisd	Bedankt	Afgevoerd wegens contri- butieschuld	Geroyeerd	Overleden en overige redenen	Totaal afgeschreven	30 September 1928	Mannen	Vrouwen
Friesland	5320	951	118	1069	251	215	13	1	27	507	5882	4129	1753
Groningen	3519	785	60	845	154	250	6	3	20	433	3931	2990	941
Drente	1293	411	27	438	82	97	20	—	7	206	1525	1224	301
Overijssel	3387	647	37	684	89	171	10	—	15	285	3786	2667	1119
Gelderland	4082	714	45	759	102	276	8	3	13	402	4439	3167	1272
Utrecht	2188	525	83	608	106	166	23	—	4	299	2497	1714	783
Noord-Holland Nrd..	3680	595	67	662	137	205	8	2	12	364	3978	2798	1180
Noord-Holland Zuid.	2650	574	159	733	167	171	13	1	6	358	3025	2027	998
Amsterdam	5827	2538	557	3095	600	473	200	—	22	1295	7627	5096	2531
Rotterdam	3400	1796	362	2158	458	603	83	1	15	1160	4398	3103	1295
Den Haag	3058	1203	323	1526	378	389	21	—	3	791	3793	2452	1341
Zuid-Holland	5362	988	136	1124	213	428	59	4	27	732	5754	4114	1640
Zeeland	884	260	29	289	41	82	4	1	2	130	1043	814	229
Noord-Brabant	643	197	25	222	28	50	4	6	4	92	773	635	138
Limburg	876	231	23	254	88	76	17	—	5	186	944	707	237
Totaal....	46169	12415	2051	14466	2894	3653	489	22	182	7240	53395	37637	15738

BIJLAGE E.

AFDEELINGEN		1 Jan. 1928	31/12	31/12	31/12	31/12	31/12	31/12	31/12	31/12	31/12	31/12	31/12	31/12	31/12	31/12	30/9
Aant.inwoners		1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	
Amsterdam	738.656	4956	4526	4340	4236	5032	5501	4874	5595	5169	5234	4831	5386	5523	5827	7627	
Haarlem	113.304	361	315	301	302	425	536	478	496	491	458	457	527	502	789	922	
Alkmaar	27.509	122	103	113	114	132	180	145	186	213	216	206	235	261	253	293	
Zaandam	31.392	396	377	428	463	525	677	581	554	575	679	706	730	738	810	810	
Hilversum	49.261	200	226	193	224	319	394	281	355	392	375	365	455	431	463	527	
Rotterdam	571.842	1584	1356	1518	1551	1941	2672	2202	3072	3031	3008	2711	2809	3628	3400	4308	
Den Haag	416.179	1631	1430	1353	1341	1563	1995	1786	1766	1863	1809	1898	2465	2585	3058	3793	
Leiden	69.851	174	231	202	203	253	445	432	532	516	552	469	491	517	528	556	
Delft	49.407	297	241	242	230	298	423	318	498	439	389	342	366	373	463	498	
Dordrecht	55.008	379	376	396	331	374	443	384	403	427	462	441	573	700	754	766	
Leeuwarden	47.298	332	327	331	369	561	655	610	716	770	777	723	788	839	847	1122	
Groningen	101.310	495	473	521	558	593	752	697	834	815	815	817	889	872	913	1009	
Assen	17.710	264	244	240	229	218	264	194	409	372	205	177	226	193	227	255	
Zwolle	39.844	169	164	165	259	392	615	467	575	580	567	499	583	547	569	693	
Enschede	49.498	263	235	204	217	315	346	276	302	362	372	398	442	441	505	521	
Almelo	29.525	163	150	145	128	173	234	163	201	204	208	225	263	325	332	348	
Hengelo	31.232	159	144	137	138	142	148	132	147	171	176	169	175	169	240	279	
Utrecht	151.660	507	479	501	500	599	925	819	855	956	984	945	979	1082	1081	1210	
Apeldoorn	57.266	131	134	130	211	197	409	318	309	313	399	359	372	368	361	356	
Amerstoort	36.637	154	138	150	160	197	268	221	224	242	238	206	215	217	254	367	
Arnhem	76.619	369	347	328	414	568	598	461	547	887	836	764	741	757	712	752	
Nijmegen	77.580	134	111	112	173	253	335	234	234	283	288	249	247	325	304	353	
Zutphen	19.604	227	214	198	220	213	307	299	334	349	370	337	387	402	423	480	
Deventer	34.956	116	127	235	152	201	386	339	384	384	364	336	378	375	400	448	
Middelburg	18.776	101	97	93	103	116	147	139	170	177	179	164	185	193	214	280	
Den Bosch	41.632	27	27	22	20	50	185	103	94	121	114	89	108	82	78	85	
Eindhoven	68.695	71	65	69	104	182	226	216	170	174	160	147	160	150	146	178	
Maastricht	59.353	165	146	150	200	244	334	210	196	149	164	184	204	224	222	285	
Totaal	3.001.787	14052	12803	12717	13151	16076	23410	17379	20163	20425	20578	19214	21279	22819	24173	29211	
In procenten	39	55	53	51	49	43	49	46	49	49	50	51	52	52	52	55	
Totaal ledental der Partij		25642	24018	24839	26987	37628	47870	37412	41472	42047	41230	37894	41221	43196	46169	53395	
Het Rijk	7.526.606																

BIJLAGE C.

1 Jan.	Aantal leden	1 Jan.	Aantal leden	1 Jan.	Aantal leden
1895	700	1907	8423	1919	37628
1896	1000	1908	8748	1920	47870
1897	1500	1909	9504	1921	37412
1898	2100	1910	9980	1922	41472
1899	2500	1911	12582	1923	42047
1890	3200	1912	15667	1924	41230
1901	4000	1913	25708	1925	37894
1902	6500	1914	25609	1926	41221
1903	5600	1915	25642	1927	43196
1904	6000	1916	24018	1928	46169
1905	6816	1917	24339	1928	53395 ¹⁾
1906	7471	1918	27093		

¹⁾ Per 30 September.

BIJLAGE F.

			Totaal aantal		Totaal aantal	
Totaal ledental :			mannen :		vrouwen :	
31/3 '22	41816	100.—	32668	100.—	9148	100.—
30/6 '22	43028	102.90	33282	101.88	9746	106.54
30/9 '22	42935	102.68	32961	100.90	9974	109.03
31/12'22	42047	100.55	32173	98.48	9874	107.94
31/3 '23	42555	101.77	32314	98.92	10241	111.95
30/6 '23	42887	102.56	32476	99.41	10411	113.81
30/9 '23	41774	99.80	31629	96.82	10145	110.90
31/12'23	41230	98.60	31246	95.65	9984	109.14
31/3 '24	40488	96.73	30565	93.56	9923	108.47
30/6 '24	39518	94.50	29901	91.53	9617	105.13
30/9 '24	38265	91.51	28872	88.38	9393	102.68
31/12'24	37804	90.62	28621	87.61	9273	101.37
31/3 '25	38339	91.69	29009	88.80	9330	101.99
30/6 '25	39290	93.56	29575	90.53	9715	106.20
30/9 '25	41271	98.70	31037	95.01	10234	111.87
31/12'25	41221	98.58	30883	94.54	10338	113.01
31/3 '26	41430	99.08	30877	94.52	10553	115.36
30/6 '26	41184	98.49	30537	93.48	10647	116.39
30/9 '26	40986	98.02	30225	92.52	10761	117.63
31/12'26	43196	103.30	30781	94.22	12415	135.71
31/3 '27	45262	108.27	32354	98.54	12905	139.64
30/6 '27	46988	111.93	33454	102.30	13534	148.72
30/9 '27	46401	111.—	33034	100.09	13367	146.12
31/12'27	46169	110.41	32667	99.99	13502	147.59
31/3 '28	52904	126.57	37540	114.80	15364	168.83
30/6 '28	53857	128.88	38032	116.30	15825	172.99
30/9 '28	53395	127.69	37637	112.21	15758	172.26

VERSLAG

VAN DEN BOND VAN SOC.-DEM. VROUWENCLUBS.

Het aantal vrouwelijke leden onze Partij, dat zich reeds sinds eenige jaren in stijgende lijn bevindt, ging ook dit jaar weer vooruit. Op 31 December 1927 bedroeg het aantal vrouwelijke leden 13.502, op 30 September 1928 (een cijfer van lateren datum is nog niet beschikbaar), was dit getal gestegen tot 15.758.

Het aantal plaatsen waar een speciaal orgaan (club of commissie) voor de propaganda onder de vrouwen werkzaam is, bedroeg op 31 December van het afgelopen jaar 123. (vorig jaar 106). Behalve met deze 123 plaatsen, waar tezamen 7065 vrouwelijke partijgenooten lid zijn der vrouwenpropaganda-organisatie, onderhoudt het Bondssecretariaat nog contact met een honderdtal afdeelingen, die hetzij voor hunne leesavonden gebruik maken van de door ons beschikbaar gestelde lectuur, hunne vrouwelijke leden doen deelnemen aan bijeenkomsten of cursussen door ons georganiseerd, of wel tot de geregelde afnemers onze propagandageschriftjes behooren.

Daarnaast staan helaas nog een kleine 400 partijafdeelingen, die of nooit, of zeer zelden met ons in contact treden. Een van deze plaatsen is Rotterdam. De overige plaatsen, die buiten onze werkingssfeer liggen, zijn afdeelingen met zeer gering ledental, de 400 afdeelingen tellen tezamen pl.m. 8000 mannelijke en nog geen 2000 vrouwelijke leden. De oorzaken, dat deze afdeelingen nog geen deel nemen aan het werk der vrouwenpropaganda, zijn meestal te zoeken in gebrek aan krachten en aan geldmiddelen, soms ook in gebrek aan belangstelling bij het afdeeliningsbestuur. Wij hopen langzamerhand ook deze plaatsen in het werk der vrouwenpropaganda te kunnen betrekken.

HOOFDBESTUUR.

In de samenstelling van het Hoofdbestuur kwam eenige wijziging, doordat p.ge. H. Bakhuis—Wolters zich wegens gezondheidsredenen genoodzaakt zag haar functie als lid van het Hoofdbestuur neer te leggen. Wij brengen haar te dezer plaatse nogmaals dank voor hetgeen zij gedurende

de vele jaren, dat zij deel uitmaakte van het H.B., voor de propaganda onder de vrouwen heeft gedaan. In haar plaats werd na gehouden herstemming tusschen pge. Wolthers—Arnolli en p.ge. Barbiers—Seelemeijer, deze laatste tot lid van het H.B. gekozen. De overige H.B.-leden werden allen door de Jaarvergadering weer gekozen en de secretaresse door het Partijcongres opnieuw benoemd, zoodat het H.B. werd gevormd door de pgn. M. Wibaut—B. v. B., voorzitter, E. Ribbius Peletier, secretaresse, J. Hartog, lid van het D.B., A. Albarda—Brals, A. Secrève—Bregman, A. E. J. de Vries—Bruins, R. Barbiers—Seelemeijer, C. Weersma—van Duin, L. Besuyen—Lindeboom.

Het H.B. was door een of meer zijner leden vertegenwoordigd op de Partijcongressen en vergaderingen van den Partijraad. Bij de teraardebestelling van het stoffelijk overschot van den Partijsecretaris C. Werkhoven werd de Bondsvlag in den stoet meedragen.

INTERNATIONALE VROUWEN CONFERENTIE.

Als afgevaardigden naar de Internationale Vrouwen Conferentie, die op 3 en 4 Augustus te Brussel werd gehouden, werden door het P.B. aangewezen de vrouwelijke partijgenooten, die door het Partijcongres naar het Brusselsch Congres waren afgevaardigd. Als zoodanig woonden pge. S. Groeneweg en de secretaresse deze conferentie bij.

Op deze conferentie werden inleidingen gehouden over de eischen der socialistische arbeidersbeweging ten aanzien van: *a.* moeder en kind, *b.* de vrouw in het bedrijf, *c.* de zorg voor hulpbehoevenden. Het lag vermoedelijk aan de keuze van het onderwerp, dat de inleidsters zich in hare referaten bijna uitsluitend tot de toestanden en de behoeften van het eigen land bepaalden, zoodat er weinig aanleiding was tot een algemeene discussie.

Belangrijker waren de besprekingen over de in verschillende landen opduikende neiging om de vrouwen voor te bereiden op mobilisatie in tijd van oorlog. In een krachtige resolutie nam de Conferentie stelling tegen dit streven.

In de samenstelling van het bestuur van het Vrouwen-Comité kwam eenige verandering. De groote landen (Engeland, Duitschland en Oostenrijk) hebben in dit bestuur een vasten zetel. De overige twee zetels worden afwisselend door de kleinere landen bezet. Dientengevolge traden de vertegenwoordigsters van Holland en Polen af en kwamen in haar plaats Alice Pels als vertegenwoordigster van België en E. Karpiskowa als vertegenwoordigster van Tjecho-Slowakije.

JAARVERGADERING EN VIERING 20-JARIG BESTAAN.

De Jaarvergadering werd gehouden te Amsterdam op 5 en 6 April. Op de vergadering waren 78 plaatsen door 119 afgevaardigden vertegenwoordigd. Namens het Partijbe-

stuur werd de vergadering bijgewoond door den voorzitter J. Oudegeest.

De Jaarvergadering droeg dit jaar een bijzonder karakter, daar aan haar was verbonden de herdenking van het 20-jarig bestaan van den Bond. Op den avond van 5 April werd dit 20-jarig bestaan op feestelijke wijze herdacht. P.ge. M. Wibaut—B. v. B., die gedurende dit 20-jarig tijdvak den Bond als voorzitter heeft geleid, hield voor een talrijk gehoor een herdenkingsrede, waarin zij schetste de geschiedenis van den Bond als onderdeel van den strijd der vrouw voor haar ontvoogding. Deze rede is later onder den titel „Naar het Land der Vrijheid” in druk verschenen.

Het was voorts op dezen feestavond, dat onder regie van Ben Groenevelt een tweetal fragmenten werden opgevoerd van Ernst Toller's „Massa-Mensch”. Een opvoering, die voor ons niet alleen belangrijk was door inhoud en strekking van Toller's werk, doch ook door het feit, dat door onze leden zelf, n.l. het spreekkoor van de Amsterdamsche vrouwenclub, een werkzaam aandeel in de opvoering werd genomen.

PROPAGANDA.

Uit de ontvangen clubverslagen blijkt, dat bijna overal het propagandawerk met veel animo wordt verricht. Bijzondere activiteit werd door de clubs en commissies ook dit jaar weer in de maand October ontwikkeld. De Octobermaand was geheel gesteld in dienst van den Ontwapenings-eisch onzer Partij. Gedurende de geheele maand werd een huisbezoekactie gehouden voor het winnen van abonnees op ons blad „De Proletarische Vrouw”, dat van zijn oprichting af steeds den strijd tegen den oorlog heeft gevoerd. Deze actie bracht ons 1800 nieuwe abonnees.

Het hoogtepunt der Octoberactie werd gevormd door den Ontwapeningsdag der vrouwen. Op dien dag, waarvoor Zaterdag 27 October als datum was gekozen, werd door de vrouwen in 140 plaatsen van ons land, een ontwapeningsmanifest verspreid. De verspreiding had plaats in 350.000 exemplaren en geschiedde in de meeste plaatsen op demonstratieve wijze. De Haagsche vrouwen hielden een goed geslaagde vrouwendemonstratie. Bovendien werd op of omstreeks den 27sten October door een vijftiwintigtal plaatsen een openbare vergadering gehouden.

Ook buiten de tijden van speciale acties is „De Proletarische Vrouw” voor onze clubs en commissies een voortdurende bron van werkzaamheden. De clubs hebben zich immers niet alleen het winnen van nieuwe abonnees tot taak gesteld, doch hebben ook een deel van de bezorging der kranten voor hare rekening genomen. Het aantal exemplaren, dat wekelijks door vrijwilligsters wordt bezorgd, is 5080. Het spreekt vanzelf, dat door vele plaatsen telkens bij de propagandiste der „Proletarische Vrouw”, p.ge. S. Hegt—van Gelder, een beroep wordt gedaan op haar steun en voorlichting.

Behalve de genoemde 5080 lezeressen, in wier gezin geen socialistisch dagblad wordt gelezen, zijn 17340 Volk- en Voorwaartslezers tevens abonnee op „De Proletarische Vrouw”. Het aantal abonnees en vaste lezeressen bedraagt dus in totaal 22.420.

Een bijzonder succes voor „De Proletarische Vrouw” en voor haar redactrice in het bijzonder, was het besluit van den Bond van Fabrieksarbeiders een collectief abonnement te nemen voor de vrouwen der in dien Bond georganiseerde leden. Dientengevolge heeft „De Proletarische Vrouw” thans 43.500 lezeressen.

In den loop van het jaar werden een vijftal geschriftjes uitgegeven, waarvan verkocht werden:

„Naar het Land der Vrijheid”	2114 ex.
„Vrouwen ook Gij”	4860 „
„Wat zullen de vrouwen doen”	9408 „
„Vrouwen heiligt Uw moederschap”	3821 „
„Hoort hoe de Kerstklok luidt”	42100 „

Van de geschriftjes in vorige jaren uitgegeven werden nog verkocht	2266 „
---	--------

Totaal . . . 64569 ex.

De verkoop was over de verschillende gewesten als volgt verdeeld:

Friesland	7711 ex.
Groningen	5285 „
Drente	3448 „
Overijssel	6598 „
Gelderland	5136 „
Utrecht	6139 „
N.-Holland N.	5479 „
N.-Holland Z.	5691 „
Zuid-Holland	5012 „
Zeeland	780 „
Noord-Brabant	1340 „
Limburg	1203 „
Amsterdam	8550 „
Den Haag	1572 „
Rotterdam	625 „

Totaal . . . 64569 ex.

Bij de interprovinciale betoogingen, op 16 September door Partij en N.V.V. georganiseerd, werd op voorstel van den Bond in de optochten een speciale vrouwengroep gevormd.

In de Meioptochten kwamen verschillende clubs uit met een versierde groep, waarbij dikwijls gebruik werd gemaakt van het uitleenmateriaal, dat de Bond voor dergelijke groepen beschikbaar heeft.

ONTWIKKELING EN SCHOLING.

Door de meeste clubs wordt veel werk gemaakt van voordrachten, clubs en cursussen tot ontwikkeling en scholing der leden.

Vanwege den Bond werd op dit gebied het volgende verricht:

a. **Cursussen.** Zooals in het vorig jaarverslag reeds werd vermeld, kwamen in den herfst van 1927 gewestelijke leiderscursussen tot stand in de gewesten Friesland, Groningen, Noord-Holland-Noord en Zuid-Holland. Deze cursussen, die onder leiding stonden van de secretaresse, werden gedurende het voorjaar 1928 voortgezet. Bovendien werd voor het gewest Utrecht door A. Wolthers—Arnolli en voor het gewest Overijsel door W. v. d. Sluis een cursus geleid.

b. *Geregelde voorziening met materiaal.* Het vorig jaar werd een aanvang gemaakt met de maandelijksche rondzending van een clubbrief, handelende over Internationale aangelegenheden.

Deze brieven, geschreven door C. Weersma—Van Duin, vielen bij de clubs zeer in den smaak, zoodat spoedig aandrang kwam deze in gedrukten vorm te doen verschijnen en de Jaarvergadering de wenschelijkheid uitsprak van het oprichten van een kaderblaadje, waarin dan ook andere onderwerpen zouden kunnen worden behandeld. Na overleg met het P.B. werd ten slotte besloten tot het uitgeven van maandelijks verschijnende „Mededeelingen voor de vrouwenpropaganda.”

c. **Uitleendienst.** Dit jaar werd een aanvang gemaakt met een uitleendienst van lectuur ten gebruike door de leesclubs. De dienst, die thans over 80 mappen met lectuur beschikt, is zóó ingericht, dat de lectuur niet bij de verschillende clubs circuleert, doch dat iedere leidster na onderling overleg een bepaalde map met lectuur ter leen ontvangt.

Er werd dit jaar aan 88 aanvragen om lectuur voldaan. De inhoud der mappen bestaat voornamelijk uit zeer eenvoudige lectuur. Het ligt in de bedoeling onzen voorraad ook met series van wat moeilijker geschriften uit te breiden.

d. **Lichtbeeldenuitzendcursus.** Met het oog op de komende verkiezingen werd door den Bond een cursus, bestaande uit 3 lessen met bijbehorende series lichtbeelden, samengesteld. In deze lessen worden verschillende belangrijke punten uit ons verkiezingsprogram behandeld. De lichtbeelden zullen in het voorjaar 1929 bij de clubs circuleeren, een groot aantal plaatsen meldde zich reeds voor deelname aan.

ONDERZOEK VERZORGING KINDEREN TIJDENS DEN LANDARBEID DER MOEDER.

Nadat de Jaarvergadering een voorstel tot het instellen van een dergelijk onderzoek had aanvaard, besloot het H.B.

dit onderzoek in te stellen in de Groninger en Drentsche veenkoloniën en wel in den tijd van het aardappelrooien. Dank zij de medewerking van vele partijgenooten en van bestuurders en leden van den Modernen Landarbeidersbond, kwamen wij in het bezit van belangrijke gegevens. Te zijner tijd zal omtrent de resultaten dezer enquête rapport worden uitgebracht.

COMMISSIE VEREENVOUDIGING HUISHOUDING.

De commissie tot onderzoek naar de mogelijkheid van de vereenvoudiging van de huishouding benoemde p.ge. A. Wolthers—Arnolli tot haar secretaresse. De talrijke antwoorden, ingekomen naar aanleiding van een door de commissie gehouden enquête, werden door de secretaresse der commissie tot een artikelenreeks voor „De Proletarische Vrouw” bewerkt. De commissie zal voortgaan verschillende vraagstukken, die op dit uitgebreide werkterrein zijn gelegen, nader onder de oogen te zien en onder de aandacht onzer vrouwen te brengen.

REIZENDE TENTOONSTELLING KINDERLECTUUR.

Het was reeds lang een wensch van het Bondsbestuur een collectie goede kinderboeken te zijner beschikking te hebben. Deze wensch kon, dank zij de medewerking van „Ontwikkeling”, dit jaar worden verwezenlijkt. De samenstelling der collectie was in handen van de Bondsvoorzitster en p.ge. S. Lobo, die tevens een beredeneerde catalogus samenstelde, welke catalogus bij „Ontwikkeling” in druk verscheen. De collectie kinderboeken werd ter gelegenheid van de Jaarvergadering voor het eerst tentoongesteld en staat thans ter beschikking van de clubs. Vijf clubs maakten reeds gebruik van de gelegenheid een tentoonstelling te organiseeren. Moge de tentoonstelling er toe bijdragen bij de moeders en vaders belangstelling te wekken voor hetgeen door hunne kinderen wordt gelezen.

ZOMERWERK.

Er werden dit jaar 7 week-einde bijeenkomsten gehouden, n.l. op het „Troelstra-oord”, „De Vonk”, Ameland (2) en „De Bliscap” (3), waarvan één bijeenkomst speciaal voor jongere partijgenooten was bestemd. Op deze bijeenkomsten werden inleidingen gehouden door de volgende personen:

D. Bakker, „Van Utopie tot Ideaal.”

Joh. Bakker, „Het Kinderlied, Oud en Nieuw.”

Sj. Beukema, „Aanleg en omstandigheden in de opvoeding.”

J. v. Gogh—Wibaut, „Opvoeding tot vrijheid en gemeenschapszin.”

E. C. Knappert, „Feesten in het Kinderleven.”
J. Oudegeest, „Naar nieuwen strijd.”
C. Pothuis—Smit, „Louise Michel.”
G. W. Sannes, „Ideaal en Werkelijkheid.”
A. Schuitemaker, „De ontwakende en groeiende kinder-
ziel.”

Het aantal deelneemsters bedroeg 211 uit 33 plaatsen, n.l.: Almelo (13), Amersfoort (14), Amsterdam (37), Baarn (1), Barendrecht (1), Beemster (2), Berlikum (1), Bussum (1), Culemborg (3), Doezum (1), Dordrecht (3), Delft (3), Eindhoven (1), Enschede (47), Grouw (7), Haarlem (6), Heerenveen (10), Holwerd (9), Hoogeveen (2), Huizum (1), IJpendam (1), Leeuwarden (9), Leiden (2), Lekkum (1), Lonneker (7), Meppel (6), Overveen (1), Purmerend (4), Santpoort (1), Steenwijk (3), Texel (1), Utrecht (3), Zaandam (9).

Tijdens het week-einde op het Troelstra-oord kwamen nog 138 vrouwelijke partijgenooten uit omliggende plaatsen voor één dag aan de bijeenkomst deelnemen.

Op 28 Juni vond een excursie plaats naar Amsterdam, ter bezichtiging van verschillende gemeentelijke instellingen. Aan deze excursie namen 245 vrouwen uit 26 plaatsen deel.

In totaal werd aan het zomerwerk deelgenomen door 594 partijgenooten uit 56 plaatsen.

En thans staan wij aan het begin van 1929, het jaar waarin ons volk weer een stembusuitspraak zal doen.

De uitslag zal voor een groot deel afhangen van de houding der kiezeressen. Moge het ons door een intensieve propaganda gelukken de kiezeressen het streven der sociaaldemocratie te doen begrijpen en waardeeren, zoodat zij aan de stemubs aan onze Partij haar vertrouwen zullen schenken.

E. RIBBIUS PELETIER,
Secretaresse.

VERLIES- EN WINSTREKENING PARTIJKAS DER S.D.A.P. OVER 1928.

Verlies:

1.	Kantoorhuur en Personeele Belasting	f 3.809.32
2.	Kosten Congres:	
a.	Paaschcongres	f 4.025.48
b.	Landbouwcongres	„ 2.008.63
		6.034.11
3.	Vergaderingen Partijbestuur	„ 1.473.77
4.	Kosten Bureau- en kantoorbehoeften	„ 4.318.92
5.	Salarissen Bestuurders	„ 14.538.47
6.	Kosten Bestuurders	„ 3.987.51
7.	Salarissen Propagandisten	„ 17.400.99
8.	Abonnementen secretarissen Gewesten	„ 158.79
9.	Salarissen Personeel	„ 14.610.—
10.	Porti, telegrammen en telefoon	„ 4 190.41
11.	Kosten Archief en Bibliotheek	„ 997.06
12.	„ Correspondentieblad	„ 1.086.74
13.	„ Mededeelingen voor de Vrouwen- propaganda	„ 102.85
14.	„ Intern Congressen en Bijeen- komsten	„ 3.475.29
15.	„ Partijraad	„ 2.142.80
16.	Actie en Propaganda	„ 8.894.72
17.	Subsidies	„ 8 750.—
18.	Buitengewone Subsidies	„ 12.694.24
19.	Kosten Kamerfracties	„ 955.10
20.	„ Jeugdraad A. J. C.	„ 21.20
21.	„ Partijcommissies	„ 746.32
22.	Afschrijving Meubilair	„ 500.—
23.	Contributies	„ 2 282.78
24.	Afschr. schuld opgeheven afdeelingen ,	„ 91.81
25.	Pensioenpremies	„ 2.501.10
26.	Diversen	„ 5.153.41

f 120.917.71

Winst:

1.	Contributie afdeelingen	f 108.385.39
2.	„ verspreide Leden	„ 132.29
3.	Diverse Drukwerken	„ 902.84
4.	Bijzondere Bijdragen	„ 7.436.65
5.	Interest	„ 2.704.11
	Verlies 1928	„ 1.356.43

f 120.917.71

TOELICHTING VERLIES- EN WINSTREKENING

31 DECEMBER 1928.

Verlies:

1. 1 Jan.—30 Juni huur 2 étages		
Keizersgracht 376	„ 1.000.—	
Huur kelderruimte	„ 104.—	
1 Juli—31 Dec huur étage		
Tesselschadestraat	„ 2.000 —	
Belasting 1928	„ 725.32	
	<u>f</u>	3.829.32
Opbrengst verhuren vergaderzaal	„ 20.—	
	<u>f</u>	3.809.32
2. a. De kosten van het Paaschcongres bestaan uit:		
Drukwerk	f	722.25
Reiskosten afgevaardigden	„	1.560.49
Reis- en verblijfskosten P.B., Gew.		
Secr. en Kamerfracties	„	1.122.35
Zaalhuur	„	300.—
Congrescommissie	„	245.19
Diversen	„	75.20
	<u>f</u>	4.025.48
b. De kosten voor het Landbouwcongres zijn:		
Drukwerk	f	105.19
Reiskosten afgevaardigden	„	1.224.15
Reis- en verblijfskosten P.B., Gew.		
Secr. en Kamerfracties	„	397.03
Zaalhuur	„	154.40
Congrescommissie	„	68.21
Diversen	„	59.65
	<u>f</u>	2.008.63
3. Kosten van vergaderingen van het Partijbestuur, vertegenwoordiging op afdelings- en gewestelijke bijeenkomsten en op vergaderingen van andere organisaties in Nederland.		
4. Schoonhouden, verwarming en verlichting voor het eerste halfjaar 1928 (Vanaf 1 Juli 1928 zijn deze onkosten bij de huur inbegrepen.) Verder consumptiekosten-personeel en diverse kantoorbehoeften.		
5. Salaris J. Oudegeest	f	5.000.—
„ Mw. E R Peletier	„	4.000.—
„ C. Werkhoven	„	5.000.—
Vacantietoeslagen	„	538.47
	<u>f</u>	14.538.47
6. Reis- en verblijfskosten en telefoonabonnementen	f	2.911.51
Spoorwegabonnementen	„	1.076.—
	<u>f</u>	3.987.51
7. Salarissen propagandisten, toelage aan drie gewestelijke secretarissen en zegels Invaliditeitswet.		
8. Voor abonnementen op tijdschriften enz. van Gew. Secretarissen.		
9. Salarissen kantoorpersoneel, zegels Invaliditeitswet en vacantietoeslagen		
10. Voor port, telegrammen en telefoon.		
11. Diverse abonnementen, boeken enz.		
12. Druk- en expeditiekosten van 12 nummers.		
13. „ „ „ „ 2 „		
14. Afvaardiging Congres Brussel	f	2.554.71
Toegangskaarten gedelgeerden	„	259.90
Diverse vergaderingen delegatie Brussel	„	88.15
Vertegenwoordiging te Keulen en Zürich	„	572 53
	<u>f</u>	3.475.29

15. Onkosten 4 vergaderingen.		
16. Actie en propaganda te zamen met N.V.V.		
Ons aandeel in		
Congres Ziekteverzekering	f	421.88
Verspreiding brochures	„	7.50
	f	429.38
Zelfstandig :		
Propagandamaand 1928	f	5.106.55
Gratis geschriften a d leden f 2.323.64		
Af Opbrengst advertenties		
„Centrale”	„	240.—
	„	2.083.64
Conferenties inzake Landbouwwraagstuk	„	75.79
Circulaires, Manifesten en Huisbezoek-		
kaarten	„	1.084.16
Tekort vergadering Den Haag inzake		
vrijspraak Indonesiërs	„	115.20
	„	8.465.34
	f	8.894.72
17. Subsidies :		
A. J. C.	f	4.000.—
Instituut voor Arbeiders-Ontwikkeling	„	3.000.—
Bond van Soc. Dem. Vrouwenclubs	„	1.750.—
	f	8.750.—
18. Buitengewone subsidies :		
Instituut v. Arbeiders-Ontwikkeling (zie		
ook onder Bijz Bijdragen)	f	7.425.—
V. A. R. A.	„	1.200.—
Bond v. Soc. Dem. Vrouwenclubs (kosten		
jaarvergadering)	„	113.85
Bond van Soc. Dem. Studentenclubs	„	602.53
„ „ Arb. Muziekverenigingen	„	50.—
„ „ „ Tooneelverenigingen	„	25.—
Gewest Noord-Brabant	„	1.272.82
„ Gelderland	„	387.50
„ Drente	„	567.54
„ Limburg	„	200.—
„ Zeeland	„	850.—
	f	12.694.24
19. Kosten secretariaten, (telefoon-abonne-		
menten) Kamerfracties	„	288.46
Secretaris J. W. Albarda vanaf September	„	666.64
	f	955.10
20. Kosten gedelegeerden.		
21. Partijcommissies tezamen met N.V.V.		
Ons aandeel Alg. Raad	f	200.88
„ „ Commissie Ned. Fabrikaat		
en Werkverruiming	„	13.29
„ „ Commissie Nijverheid en		
Vakonderwijs	„	7.50
„ „ Militaire Commissie	„	52.25
„ „ Conf. N.V.V.—S.D.A.P.	„	20.10
Zelfstandig :		
Onderwijscommissie	„	33.70
Commissie Herz. Grondwet artt. 78/194	„	155.96
Reorganisatiecommissie	„	262.64
	f	746.32
22. Afschrijving Meubilair.		
23. Soc. Arb.-Internationale	f	1.790.61
Extra idem idem	„	447.17
Congres Openluchtscholen	„	10.—
Nat. Bond van Plaatselijke Keuze	„	10.—
Bond van Mobilisatie-Invaliden	„	25.—
	f	2.282.78

24. Schuld van opgeheven afdeelingen.		
25. Kosten pensioenpremies bezoldigde bestuurders en propagandisten.		
26. Diverse onkosten:		
Kosten Memoires Troelstra	f	500.—
Honorarium H. J. Wegerif	"	275.—
Kosten erflating Cohen	"	104.—
Kosten Obligatieleening „Vooruitgang”	"	390.75
Ons aandeel auteursrecht B. U. M. A.	"	187.50
Kosten in verband met overlijden C. Werkhoven	"	1.377.21
Onkosten Commissie van Geschillen	"	14.15
Statistische landkaart	"	62.60
Reiskosten van niet-leden P. B. voor conferenties met de gewesten N.-Brabant en Limburg	"	121.85
Advertenties o.a. in zake Nieuwe Contributieregeling	"	268.70
Bloemen verschillende personen en vereenigingen	"	227.45
Huldeblijken en cadeaux	"	899.24
Ondersteuning buitenl. partijgenooten	"	177.—
Kosten verg. in zake de propagandistenkwestie	"	236.22
Ontvangst buitenlandsche partijgenooten	"	107.05
Diversen	"	204.69
	f	5.153.41

Winst:

1. Contributie afdeelingen.

Door de afdeelingen werden afgenomen:

295.121 zegels à 5 cent is	f	14.756.05
541.441 „ „ 6 „ „	"	32.486.46
1.169.030 „ „ 10 „ „	"	116.903.—
77.377 „ „ 13 „ „	"	10.059.01
121.321 „ „ 16 „ „	"	19.411.36
79.472 „ „ 20 „ „	"	15.894.40
82.663 „ „ 21 „ „	"	17.359.23
37.249 „ „ 26 „ „	"	9.684.74
53.642 „ „ 30 „ „	"	16.092.60
18.944 „ „ 31 „ „	"	5.872.64
9.440 „ „ 36 „ „	"	3.398.40
21.018 „ „ 41 „ „	"	8.617.38
10.462 „ „ 51 „ „	"	5.335.62
82.707 werkloozenzegels	f	275.870.89

Van dit bedrag komt aan de Partijkas 40 pCt. is
 Eenige afdeelingen, die contributie inden, zonder
 daarvoor zegels te verstrekken, hebben wij alsnog
 belast voor een bedrag van 503.29

Zuivere opbrengst contributie over 1928 f 110.851.64
 Waarvan afgaat drukkosten voor zegels etc. „ 2.466.25

f 108.385.39

2. Afdracht contributie verspreide leden.

3. Winst op diplomaboekjes, kas- en contributieboeken.

4. Winstuitkeering „De Centrale” (zie ook
 onder Buitengewone Subsidies) f 7.425.—
 Bijdragen van diverse personen „ 11.65

f 7.436.65

5. Voor ontvangen en nog te ontvangen
 interest uit beleggingen en leeningen f 6.240.21
 Af: voor betaalde en nog te betalen
 interest obligatie- en andere leeningen „ 3.536.10

f 2.704.11

BALANS DER PARTIJKAS DER S. D. A. P. 31 DECEMBER 1928.

Bezittingen:

1. Kassa	f 4.913.28	
2. Postchèque en Girodienst	„ 984.41	
3. Twentsche Bank	„ 646.86	
	<u>f 6.544.55</u>	
4. Effecten	„ 91.562.10	
5. Leeningen u/g:		
a. N.V. Drukkerij „Voor- uitgang”	f 9.000.—	
b. Dagblad „Het Volk”	„ 61.705.20	
c. N.V. „Voorwaarts”	„ 6.500.—	
	<u>„ 77.205.20</u>	
6. Voorschotten u/g	„ 3.893.27	
7. Afdeelingen en Gewesten:		
Debet	f 16.359.21	
Credit	„ 5.684.77	
	<u>„ 10.674.44</u>	
8. Meubilair	„ 500.—	
9. Diverse Drukwerken	„ 400.—	
10. Interest	„ 3.027.02	
11. N.V. Maatschappij tot Exploitatie en Administratie van Vereenigingsgebouwen	„ 21.261.81	
12. Onkosten vooruitbetaald	„ 11.570.21	

f 226.638.60

Schulden:

1. Crediteuren	f 8.624.57	
2. Houders van Uitgelote Obligaties 1917	„ 270.—	
3. Ontwapeningsfonds:		
Saldo 1 Januari 1928	f 22.601.60	
Af: te kort Sept Dem. 1928	„ 1.874.96	
	<u>„ 20.726.64</u>	
4. Fonds Roode Guirlande:		
Saldo 1 Januari 1928	f 2.532.42	
Af: Verhuiskosten f 534.08		
Aankoop Meubilair	„ 593.16	
	<u>„ 1.127.24</u>	
	<u>„ 1.405.18</u>	
5. Leeningen o/g:		
a. Alg. Ned. Meubelm.Bond	f 2.500.—	
b. Alg. Ned.Diam.bew.Bond	„ 61.705.20	
b. Alg. Ned.Diam.bew.Bond	„ 25.000.—	
c. Alg. Ned. Bond van Arb. i.h. Bakkersbedrijf	„ 15.000.—	
	<u>„ 104.205.20</u>	
6. Reserve voor pensioenbetalingen	„ 4.941.94	
7. „ dubieuze vorderingen	„ 5.000.—	
8. Verkiezingsfonds 1929	„ 314.79	
9. 5½ pCt. Obligatieleening:		
„Vooruitgang”	f 100.000.—	
Obligaties in portefeuille	„ 74.000.—	
	<u>„ 26.000.—</u>	
10. Onkosten nog te betalen	„ 436.88	
11. Interest (lopende leening rente)	„ 815.—	
12. Kapitaalrekening		
Stand 1 Januari 1928	f 59.254.83	
Verminderd met:		
Van Kol-bank en heuvel	„ 4.000.—	
	<u>f 55.254.83</u>	
Verlies 1928	„ 1.356.43	
	<u>„ 53.898.40</u>	
	<u>f 226.638.60</u>	

TOELICHTING BALANSPOSTEN.

Bezittingen:

1. In kas op 31 December 1928.
2. Ons te goed bij den Postchèque en Girodienst per 31 Dec. 1928.
3. Ons te goed bij de Twentsche Bank per 31 Dec. 1928.
4. Bestaat uit:

Restant Effecten uit de nalatenschap		
Cohen, waarde	f	187.10
Aandeelenbezit N.V. Drukkerij „Vooruitgang”	„	75.000.—
Twee oprichtersbewijzen N.V. Drukk. en Uitg. Mij. „Voorwaarts”		P.M.
3 aandeelen idem nominaal elk f 2.500.—	„	7.500.—
2 „ N.V. Boekh. „Voorwaarts” elk f 1000.—	„	2.000.—
50 „ N.V. „Ontwikkeling” elk f 100.—	„	5.000.—
3 „ Eigen gebouw Holwerd elk f 10.—	„	30.—
10 „ Volksgeb. Sittard elk f 5.—	„	50.—
1 Obligatie N.V. „Vooruitgang”	„	100.—
1 „ N.V. „Ontwikkeling” R'dam	„	250.—
4 „ N.V. Dagblad „Voorwaarts” elk f 10.—	„	40.—
22 „ „Het Groote Volk” elk f 10.—	„	220.—
2 „ Cöop. „Samenwerking”	„	150.—
1 „ Bond v. Korporaals der K.M. te Helder	„	25.—
1 „ N.V. „Ontwikkeling” A'dam	„	10.—
Aandeelen Mij. tot Exploitatie en Administratie van Vereenigingsgebouwen groot f 10.000.— waarop gestort	„	1.000.—
		95.562.10
5. Bestaat uit:

a. een 6 pCt leening oorspronkelijk groot f 10.000.— waarop is afgelost f 4.000.—	f	6.000.—
en een 5½ pCt leening groot f 5.000.— waarop afgelost f 2.000.—	„	3.000.—
b. een 4½ pCt leening oorspronkelijk groot f 75.000.— waarop afgelost f 13.294.80	„	61.705.20
c. een 5 pCt leening oorspronkelijk groot f 75.000.— waarop afgelost f 68.500.—	„	6.500.—
	f	77.205.20
6. Bestaat uit:

H. v. d. Ploeg, Heerlen	f	1.900.—
J. Schrijver, Wormerveer	„	784.—
Bond v. Soc. Dem. Studentenclubs	„	45.—
Diverse personen	„	1.164.27
	f	3.893.27
7. Schuld en vooruitbetalingen van afdelingen en gewesten voor contributiezegels, diplomaboekjes, enz.
8. Waarde meubilair na afschrijving f 500.—
9. Voorraad diplomaboekjes, kas- en contributieboeken.
10. Loopende couponrente f 27.02

Als de winst-1928 van „Vooruitgang” het toelaat (hetgeen verwacht mag worden), wordt op de aandeelen 4 pCt dividend uitgekeerd opleverende een bate van „ 3.000.—

	f	3.027.02
--	---	----------

11. Met de N.V. Maatschappij tot Exploitatie en Administratie van Vereenigingsgebouwen (waarvan de Partij het volledige aandeelenbezit heeft verworven), kwamen wij overeen haar administratie te voeren. Wij staan daardoor met deze N.V. in een rekening-courantverhouding; tot 31 December werd door ons voor haar rekening f 21.261,81 betaald.

12. Bestaat uit:

„De Centrale” inzake advertenties te ontvangen	f	240.—	
Drukkosten contributiezegels en kaarten „		1.830.—	
Ons aandeel in de kosten van Accountantsonderzoek Partijbedrijven „		2.559.30	
2 mnd. spoorabt. C. Werkhoven „		100.—	
6 „ „ E. R. Peletier „		250.—	
4 „ telefoonabt J. Ondegeest „		51.50	
Onkosten „Ons Arsenaal”		3.146.03	
„ Film		1.727.10	
„ Verkiezingen 1929		1.531.80	
4 mnd. telefoonabt Secretariaat „		134.48	
			f 11.570.21

Schulden:

1. Bestaat uit:

Diverse crediteuren:

Ver. van Soc.-Dem. Gemeenteraadsleden f	1.907.68	
N.V. „Vooruitgang” voor drukwerk „	2.705.92	
Inzameling Gedenkteekens H. Heijermans en C. S. Adama v. Scheltema . . „	4.010.97	
		f 8.624.57

2. Schuld aan houders van uitgelote obligaties op 1 Januari 1928 f 340.—
Betaald in 1928 „ 70.—

f 270.—

3. Verminderd met het tekort, dat de Septemberdemonstraties van dit jaar hebben opgeleverd.

4. Saldo per 1 Januari 1928 f	2.532.42	
Gebruikt in 1928 „	1.127.24	
		f 1.405.18

5. Leening o/g ten behoeve van „Voorwaarts”.

a. Saldo per 1 Januari 1928 f	12.000.—	
Afgelost gedurende 1928 „	9.500.—	
		f 2.500.—

Ten behoeve van „Het Volk”.

b. Saldo per 1 Januari 1928 f	68.453.65	
Afgelost gedurende 1928 „	6.748.45	
		f 61.705.20

b. Van den A.N.D.B. à 4½ pCt. 's jaars f	30.000.—	
Afgelost gedurende 1928 „	5.000.—	
		f 25.000.—

c. Van den Alg. Ned. Bond van Arbeiders in het Bakkersbedrijf à 4 pCt. „	15.000.—	
--	----------	--

f 104.205.20

6. Saldo per 1 Januari 1928 f	7.219.61	
Pensioenen f	2.249.92	
Terug ontvangen zegels van afdelingen „	27.75	2.277.67

Saldo per 31 December 1928 f	4.941.94	
--	----------	--

7. Deze reserve is dit jaar onveranderd gebleven.

8. Reeds ontvangen voor 1929.

9. Ingevolge besluit P.B.-vergadering 1 October 1927 is ter verkrijging van de aandelen van de N.V. Drukkerij „Vooruitgang” een $5\frac{1}{2}$ pCt. obligatieleening uitgeschreven groot f 100.000.—
 Hiervan in Portefeuille „ 74.000.—
-
- Geplaatst bij vroegere aandeelhouders van „Vooruitgang” f 26.000.—
10. Bij vooruitbetaling ontvangen voor brochures i/z het Landbouwwraagstuk.
11. Nog verschuldigde rente over 1928.
 6 maanden Obligatieleening „Vooruitgang” à $5\frac{1}{2}$ pCt. f 715.—
 2 maanden leening Bakkersgezellenbond over f 15.000 à 4 pCt. „ 100.—
-
- f 815.—
12. Op deze rekening is het vorige jaar het legaat H. v. Kol bijgeboekt. Thans is daarop afgeboekt het bedrag aan kosten in dit jaar uitgegeven voor de aan de nagedachtenis van onzen partijgenoot gewijde Van Kol-bank en -heuvel op het Troelstra-Oord.

BEGROOTING VAN BATEN EN LASTEN VAN DE PARTIJKAS DER S. D. A. P. OVER 1929.

Nrs. Verlies- en Winstrekening		Geraamd over 1928	Uitkomsten over '28	Geraamd over 1929
	a. Baten.			
1	Contributie afdelingen	f 90.000.—	f 108.385.39	f 100.000.—
2	Contributie verspreide leden	» 100.—	» 132.29	» 100.—
3, 4, 5	Bijzondere inkomsten	» 9.900.—	» 7.436.65	» 22.240.—
	Te verwachten nadeelig saldo		» 5.400.—	
		f 100.000.—	f 115.954.33	f 127.740.—
	b. Lasten.			
		Geraamd over 1928	Uitkomsten over '28	Geraamd over 1929
1	Kantoorhuur en Belasting	f 3.000.—	f 3.809.32	f 5.200.—
2	Kosten Congres	» 5.000.—	» 6.034.11	» 5.000.—
3	Vergaderingen Dagelijksch Bestuur en Partijbestuur	» 2.000.—	» 1.473.77	» 2.000.—
4	Bureaunkosten en Kantoorbehoeften	» 4.500.—	» 4.318.92	» 3.500.—
5	Salarissen Bestuurders	» 14.540.—	» 14.538.47	» 14.540.—
6	Kosten Bestuurders	» 3.500.—	» 3.987.51	» 4.250.—
7	Salarissen Propagandisten	» 16.900.—	» 17.400.99	» 17.500.—
9	Salarissen Personeel	» 13.500.—	» 14.610.—	» 16.000.—
10	Porti, Telefoon en Telegrammen	» 4.000.—	» 4.190.41	» 4.500.—
11	Kosten Archief en Bibliotheek	» 800.—	» 966.86	» 2.500.—
12, 13	Uitgave Correspondentieblad en Mededeelingen voor de Vrouwen- propaganda	» 800.—	» 1.189.59	» 2.000.—
14	Internationale Congressen en bijeenkomsten	» 3.250.—	» 3.475.29	» 1.700.—
15	Partijraad	» 2.000.—	» 2.142.80	» 2.000.—
16	Actie en Propaganda	» 7.500.—	» 8.894.72	» 2.500.—
17, 18	Subsidies	» 23.450.—	» 21.444.24	» 21.000.—
19, 20, 21	Partijcommissies	» 1.000.—	» 1.722.62	» 3.000.—
22	Meubilair	» 500.—	» 500.—	» 500.—
23	Contributies	» 2.500.—	» 2.282.78	» 2.000.—
25	Pensioenpremies	» 3.000.—	» 2.501.10	» 4.000.—
8, 24, 26	Diversen	» 2.500.—	» 5.434.21	» 14.000.—
		f 114.240.—	f 120.917.71	f 127.740.—

TOELICHTING BATEN.

1. Lager begroot dan de uitkomsten van 1928, omdat de nieuwe contributieregeling, die minder opbrengt dan de vorige, thans door alle afdeelingen is ingevoerd. Zooals bekend, hebben vele afdeelingen de oude regeling tot 1 October 1928 gehandhaafd.
2. Begroot volgens het aantal verspreide leden van thans.
- 3, 4, 5. Bestaat uit winstaandeel van „De Centrale” (pl.m. f 7.400.—) winst op diverse drukwerken en mogelijke winst op obligaties der N.V. „Arbeidspers”

TOELICHTING LASTEN

1. Bij de tegenwoordige kantoorhuur zijn de onkosten van verwarming, licht en schoonhouden opgenomen.
2. Gerekend op één congres.
3. Begroot als vorig jaar.
4. Lager begroot, omdat een gedeelte van deze kosten (schoonhouden, vuur en licht) in de tegenwoordige huur is inbegrepen.
5. Salaris voorzitter f 5000.—
 „ secretaris-penningmeester „ 5000.—
 „ secretaresse „ 4000.—
 „ Vacantietoelagen „ 540.—
 Totaal f 14.540.—
6. Begroot volgens de uitgaven in 1928.
7. Begroot volgens de tegenwoordige salarissen.
9. Hooger dan 1928, omdat het personeel uitgebreid is en de salarissen herzien zijn
10. In aanmerking genomen, dat het abonnement op de telefoon thans geheel voor onze rekening komt.
11. f 1 700.— hooger begroot, omdat Bibliotheek en Archief van de Partij in orde gemaakt moeten worden.
- 12, 13. Er zal voortaan een blaadje verschijnen voor de vrouwenpropaganda. De jaargang zal uit 10 nummers bestaan
 De kosten voor het Correspondentieblad zijn verhoogd, daar voortaan diverse artikelen hierin zullen worden opgenomen.
14. Daar er in 1929 geen internationaal congres gehouden zal worden, hebben wij alleen rekening gehouden met eventuele onkosten, die de leden van diverse commissies zullen hebben.
15. Gerekend op 4 vergaderingen.
16. Lager begroot, omdat het meerendeel van deze onkosten voor rekening van de a.s. verkiezingen komt.
- 17, 18. Subsidies aan:
 A. J. C f 4.000.—
 Inst. v. Arb. Ontwikkeling f 3.000.—
 en Winsttaandeel Centrale „ 7.500.—
 „ 10.500.—
 S. D. V. C. „ 1.750.—
 Bond van Studentenclubs „ 300.—
 Diverse gewester „ 2.350.—
 Diversen „ 2.100.—
 Totaal f 21.000.—
- 19, 20, 21. f 2000.— hooger begroot dan het vorig jaar voor tegemoetkoming in de kosten van den secretaris van p.g. J. W. Albarda.
22. Voor afschrijving
23. Hoofdzakelijk bestemd voor de Soc. Arb. Internationale.
25. Pensioenpremie voor bestuurders, personeel en propagandisten.
- 8, 24, 26. Rekening gehouden met kosten naar aanleiding van overlijden van C. Werkhoven, cadeau aan de V.A.R.A. en aan „de Centrale” enz.

ACCOUNTANTSVERKLARING.

Ondergeteekende verklaart, dat nevensgaande jaar-rekening-1928 van de Partijkas der Soc. Dem. Arb. Partij in overeenstemming is met de gevoerde boekhouding en dat deze jaarrekening den stand van bezittingen en schulden en het beloop van baten en lasten, aangevende een kapitaalsvermindering van f 1.356.43, juist en getrouw weergeeft.

Van de aanwezigheid der op de balans vermelde bezittingen en van de juistheid der opgevoerde schulden en der transitorische posten heeft hij zich overtuigd.

Het boekverband, de rubriceering der posten en de mutaties in kas-, giro- en bankberekeningen zijn door hem periodiek nagezien en in goede orde bevonden; ten aanzien van de vergelijking met bescheiden zij verwezen naar de verklaring der Contrôle-Commissie in dato gisteren.

- De boekhouding voldoet aan alle redelijk te stellen eischen.

H. J. WEGERIF,
Accountant.

Amsterdam, 17 Januari 1929.

VERKLARING DER CONTRÔLE-COMMISSIE.

De Contrôle-Commissie heeft in het op 31 December 1928 afgesloten boekjaar de ontvangsten en uitgaven regelmatig met de bescheiden vergeleken en accoord bevonden.

De verwerking der posten in de boekhouding en de contrôle der jaarrekening heeft zij na overleg met den accountant aan dezen overgelaten.

(w.g.) M. ADELAAR.
(w.g.) Ph. BARMES.
(w.g.) J. DE SWARTE.

Amsterdam, 16 Januari 1929.

FINANCIEEL OVERZICHT VAN DEN BOND VAN SOC. DEM. VROUWENCLUBS.

1 JANUARI—31 DECEMBER 1928.

ONTVANGSTEN:	UITGAVEN:
Subsidie S.D.A.P. f 1.750.—	Subsidies Gewesten en Cursussen . . . f 343.15
Extra subs. S.D.A.P. (inzake reistoelag jaarvergadering) . . . „ 113.85	Week-eindes en Excursie bedrijven Gemeente Amsterdam „ 1.739.04
Week-eindes, Excursie bedrijven Gem. Amsterdam . . . „ 1.836.40	Geschriftjes, Manifesten, Platen enz . . . „ 2.479.65
Geschriftjes, Bondspapier, Manifesten en Platen . . . „ 1.924.94	Jaarvergadering en Feestverg. viering 20-jarig bestaan . . . „ 820.80
Meigroepen . . . „ 167.65	Meigroepen . . . „ 249.47
Uitleenen Lichtbeelden . . . „ 0.50	Uitleendienst v. Leescubs . . . „ 154.09
Coupon obligatie . . . „ 4.50	Enquête Landbouw . . . „ 16.60
Nadeelig saldo . . . „ 445.81	Comm. tot Vereenv. v. d. Huishouding . . . „ 29.40
	Contributies en abonnementen . . . „ 13.15
	Vergaderingen H. B. en D.B. . . . „ 264.48
	Vertegenwoordiging . . . „ 5.80
	Bloemen div. pers. „ 60.—
	Diversen . . . „ 68.02
<u>f 6.243.65</u>	<u>f 6.243.65</u>

FONDS ZUILEN.

Ontvangen f 539.10	Uitgave Vlag f 305.50
	In kas „ 233.60
<u>f 539.10</u>	<u>f 539.10</u>

BALANS PER 31 DECEMBER 1928.

Kassa en Postchèque en Girodienst . . . f 240.13	Fonds ZuiLEN f 233.60
Obligatie . . . „ 75.—	Bezit Balans 31 Dec. 1927 . . . f 644.84
Voorraad Geschriftjes „ 100.—	Verhoogd m. vlaggen „ 65.—
Costuums, vlaggen „ 100.—	Voorr. geschriftjes „ 42.50
Vorderingen . . . „ 50.—	
	<u>f 752.34</u>
	Verminderd m. nadeelig saldo 1928 . . . „ 445.81
	<u>„ 306.53</u>
<u>f 540.13</u>	<u>f 540.13</u>

BEGROOTING 1929.

INKOMSTEN:

Subsidie S.D.A.P. . .	f 1.750.—
Extra subs. S.D.A.P. in verband met ver- kiezingen	„ 1.500.—

f 3.250.—

UITGAVEN:

Subsidies aan gewes- ten	f 400.—
Idem voor Cursussen	„ 250.—
Vergaderingen H.B. en D.B.	„ 300.—
Jaarvergadering . .	„ 450.—
Aanschaffen boeken uitleendienst . .	„ 100.—
Vertegenwoordiging	„ 50.—
Verkiezingsuitgaven	„ 1.500.—
Diversen	„ 200.—

f 3.250.—

BALANS PER 31 DECEMBER 1928.

Aandeelhouders	f 9.000.—	Aandeelenkapitaal	f 10.000.—
Huis Tesselschade- straat	„ 92.500.—	Hypotheek o/g.	„ 68.000.—
		S. D. A. P.	„ 21.261.81
		Huren (vooruit ontv.)	„ 1.008.33
		Onderhoud (nog te betalen)	„ 189.60
		Licht idem	„ 84.26
		Interest (lopende hyp.-rente)	„ 595.—
		Reserve onderhoud	„ 361.—
	f 101.500.—		f 101.500.—

WINST- EN VERLIESREKENING BOEKJAAR 1928.

Belastingen, con-	Huren	f 9.454.18
cierge, water en	Licht	„ 770.76
schoonmaak . . .		
f 2.597.30		
Kosten van admini-		
stratie		
„ 209.29		
Kosten van onder-		
houd		
„ 746.91		
Kosten van verwar-		
ming		
„ 925.50		
Interest hypotheek		
„ 3.631.63		
Afschrijving huis		
„ 1.672.31		
Reserve onderhoud		
„ 361.—		
f 10.224.94		
		f 10.224.94

VERSLAG

VAN DE SOCIAAL-DEMOCRATISCHE TWEEDE KAMERFRACTIE.

INDEELING EN AARD VAN HET VERSLAG.

Dit verslag loopt over het tijdperk 2 Maart—31 December 1928, dat deels in het zittingsjaar 1927/28, deels in het zittingsjaar 1928/29 valt. In verband hiermede is het overzicht der werkzaamheden gesplitst in tweeën: 1º. 2 Maart 1928 tot einde zittingsjaar 1927/28, 2º. aanvang zittingsjaar 1928/29 tot einde 1928

Evenals vorige jaren het geval was, moet het verslag, om niet al te welig uit te dijen, zich bepalen tot een beknopte aanduiding van de verrichte werkzaamheden en zijn bij elk aan de orde gekomen wetsontwerpen, interpellaties enz., met de namen der fractieleden, die daarbij het woord hebben gevoerd, ook de data, waarop zulks geschiedde, vermeld, ten einde het gemakkelijk te maken, in de *Handelingen der Tweede Kamer* of in de *Kamer-verslagen onzer dagbladen* na te gaan, wat onze woordvoerders over eenige aangelegenheid in het midden hebben gebracht.

SAMENSTELLING DER FRACTIE.

De samenstelling der fractie onderging een wijziging in dien zin, dat het aantal harer leden met een (Stenhuis) verminderde. Daar *Stenhuis* geen gevolg gaf aan de verzoeken van het Partijbestuur en Partijraad om zijn Kamerlidmaatschap neer te leggen, nam de fractie 18 September 1928 eenparig het besluit, overeenkomstig de uitnodiging door den Partijraad (9 September a.v.) tot haar gericht, hem niet langer als lid der fractie te beschouwen. Sindsdien is — waar *Stenhuis* ook na zijn uittreden uit de Partij zijn Kamerlidmaatschap niet neerlegde en zijn plaats in de Kamer dus niet door een partijgenoot kon worden ingenomen — het ledental der fractie 23 gebleven.

Het bureau der fractie bleef ongewijzigd: *Albarda*, 1re voorzitter; *Vliegen*, 2de voorzitter; *Ijzerman*, secretaris-penningmeester.

Schaper werd voor het jaar 1928/29 wederom tot derden voorzitter der Tweede Kamer benoemd. De laatste twee maanden van 1928 heeft hij, in verband met een lang-

durige ongesteldheid van den eersten voorzitter, in een aantal vergaderingen het presidium der Kamer waargenomen, hetgeen uiteraard ten gevolge had, dat hij in die vergaderingen niet aan de debatten kon deelnemen.

Tot vertegenwoordigers der fractie in den Algemeenen Raad werden aangewezen: Sannes, Van der Waerden en IJzerman.

OVERZICHT DER WERKZAAMHEDEN VAN 2 MAART 1928 TOT HET EINDE VAN HET ZITTINGSJAAR 1927/28.

Begrootingen en Begrootingshoofdstukken.

Oost-Indië. Bij eenige suppletoire begrootingen voerden Cramer en Gerhard het woord. Cramer besprak o. a. de oorzaken van de onlusten op Sumatra's westkust en de toestanden in het interneeringskamp aan den Boven-Digoel en drong aan op opheffing van deze „strafkolonie” (7 Juni).

Wetsontwerpen en Interpellaties.

Het wetsontwerp tot tijdelijke *verhooging van het invoerrecht op glas- en aardewerk* werd krachtig bestreden door Vliegen, Van der Sluis en Van der Waerden, als schadelijk voor de arbeidersklasse en voor het bedrijfsleven, alsmede ook met het oog op den toestand in Maastricht ongewenscht (2, 6 en 7 Maart). Van BraambEEK interpelleerde over de *arbeidsvoorwaarden van het personeel der intercommunale tramwegen*; de heer Knottebelt, die deze gelegenheid aangreep om de Vrijheidsbondsche vrijheidsliefde te demonstreeren, werd door Albarda afgestraft (8 Maart).

Bij de behandeling van het wetsontwerp tot *vervroegde invoering der 7-jarige leerverplichting*, uit welks indiening bleek, dat de strijd voor die vervroeging niet geheel vergeefs is geweest (2 initiatiefvoorstellen onzer fractie om de vervroeging eerder te doen ingaan waren in 1927 verworpen), werd het woord gevoerd door Gerhard, Suze Groeneweg, Van der Sluis en Van Zadelhoff (9—13 Maart), bij die van het initiatiefvoorstel-Zijlstra tot *wijziging van de leerlingenschaal*, door Gerhard (13 en 14 Maart). Sannes en De Vries—Bruins critiseerden een wetsontwerp tot *wijziging der Ongevallenwet (het instituut der fabrieksartsen)*, laatstgenoemde en Drop deden eenige, deels gelukte, pogingen om dit wetsontwerp door amendeering te verbeteren (14—16 Maart).

Een wetsontwerp tot *wijziging van art. 88 der Arbeidswet*, ter overbrugging van de kloof tusschen leerplicht en arbeidswet, werd bestreden door Stenhuis en Ger-

h a r d, o. a. omdat het kon leiden tot uitbreiding van den kinderarbeid op fabrieken (16 Maart). K l e e r e k o p e r zette ook dit jaar den strijd *tegen de doodstraf* voort en verdedigde een motie, welke de regeering uitnoodigde, met den Gouverneur-Generaal in overleg te treden om de afschaffing van de doodstraf in Oost-Indië te overwegen. Aan het over deze motie gevoerde discussie, namen ook C r a m e r en V a n d e r H e i d e deel (20 en 21 Maart). Voor de tweede, verslachte, editie van het wetsontwerp in zake de *belastingheffing van buiten het Rijk wonende Nederlanders* deed V a n d e n T e m p e l een goed woordje en bepleitte tevens een verbetering ervan (22 Maart). C r a m e r sprak ten gunste van een mede door hem onderteekende motie-Joekes betreffende de doorvoering van de *bestuurs-hervorming op Java* (23 Maart). Bij een paar wetsontwerpen tot *wijziging van de Ongevallenwet en de Land- en Tuinbouw-Ongevallenwet*, bepleitten H i e m s t r a en D e V r i e s—B r u i n s verschillende verbeteringen; een door eerstgenoemden verdedigd amendement om de arbeiders bij werkverschaffingen onder de Ongevallenwet te brengen, werd aangenomen (27 en 28 Maart). A l b a r d a interpelleerde over het beleid der regeering ten aanzien van de *kweekscholen* (27 Maart). Toen het wetsontwerp op de *besmettelijke ziekten* ten derde, doch nog niet ten laatste male in de Kamer aan de orde kwam, verdedigde D e V r i e s—B r u i n s de in het gewijzigde ontwerp, tengevolge van de vroegere aanneming van een door haar ingediend amendement, opgenomen bepaling tot het tegengaan van knoeierijen ter ontduiking der wettelijke voorschriften omtrent de *vaccinatie*. A l b a r d a wees op het zonderlinge optreden van den heer Snoeck Henkemans, die zijn instemming betuigde met voornoemde bepaling doch tevens steun verleende aan de van Anti-Revolutionaire zijde ondernomen pogingen om die bepaling feitelijk krachteloos te maken; pogingen, welke nog dienzeldden dag, door weinig fraaie machinaties, zijn gelukt (28 en 29 Maart). Bij het debat over een motie-Lingbeek betreffende de *salarieering van onderwijzers- en onderwijzeressen-kloosterlingen* zette A l b a r d a het standpunt onzer fractie ten aanzien van de kwestie uiteen (30 Maart).

Aan de beraadslagingen over de begrooting van het *Wegenfonds* namen V a n d e r W a e r d e n, J. t e r L a a n, V a n d e n T e m p e l, S c h a p e r en H i e m s t r a deel; de motie-V a n d e r W a e r d e n tot *instelling van een Wegenraad* werd aangenomen (8—10 Mei). Bij de interpellatie-Ketelaar over de betaamde Ootmarssumsche schoolkwestie voerde G e r h a r d het woord (11 Mei). Een ininitiatiefvoorstel-V a n d e r W a e r d e n betreffende de wederinvoering van het *Kort Verslag* werd zonder discussie bij een gemengde stemming verworpen, nadat den vorigen dag de stemmen hadden gestaakt (15 en 16 Mei). Een wetsontwerp betr. de uitoefening der ge-

neeskunst (het *tuchtrecht voor artsen en vroedvrouwen*), waarmee minister Slotemaker de Bruine het vorige jaar een zijner vele schipbreuken had geleden, kwam ditmaal in behouden haven aan, na gewijzigd te zijn door aanneming van een der door De Vries—Bruins verdedigde amendementen (15 Mei). Drop trad bij de begrooting van het *Zuiderzeefonds* in het krijt voor verbetering der arbeidsvoorwaarden, huisvesting en recreatie-gelegenheden bij de Zuiderzee-werken; Van Zadelhoff trok ten velde tegen de schrielheid, waarmee de toch al reeds zeer onvolmaakte *Zuiderzeesteunwet* wordt uitgevoerd (16 Mei). Het wetsontwerp tot goedkeuring van het verdrag nopens het *toezicht op den internationalen handel in wapentuig*, gaf Van Zadelhoff aanleiding aan te dringen, het niet bij dien eenen stap in de goede richting te laten, maar ook de particuliere fabricage van dat tuig internationaal te verbieden; Albar da zette eenige scheve voorstellingen recht van den Communistischen afgevaardigde, die zich met de Anti-Revolutionairen tegen dat verdrag verklaarde (22 Mei). De toetreding van Nederland tot de *ontwerp-verdragen van Genève betr. de arbeidsovereenkomst en de repatriëering van schepelingen* werd door Brautigam verdedigd (22 Mei).

Het forsche pleidooi van Sannes voor zijn motie tot verbetering van den toestand der ouden van dagen, gaf aanleiding tot een zeer belangrijk debat over de ouderdomszorg. Ten einde een onzuivere stemming te voorkomen, verving Sannes zijn motie door twee andere. De tweede motie, welke aangaf hoe de ouderdomszorg diende te worden geregeld, werd ingetrokken na de verwerping (mede met behulp van de Vrijheidsbonders, die volgens hun verkiezingsprogram voorstanders van staatspensionneering zouden zijn) der eerste motie, waarin werd uitgesproken, dat een betere voorziening in den nood van de ouden van dagen dringend noodzakelijk is en dat daartoe in de bestaande voorziening de kostelooze ouderdomsrente (staatspensioen) behoort te worden ingeschakeld (22—25 Mei). Aan de discussie, waartoe het *adres-Vrijman* aanleiding gaf, namen Vliegen en Kleerekoper deel (25 Mei).

Gerhard diende bij de behandeling van eenige door de regeering voorgestelde *wijzigingen van pensioenwetten*, een motie in, welke een spoedige, ingrijpende herziening der Pensioenwet 1922 vroeg; bijgestaan door Suze Groeneweg en J. ter Laan, voerde hij een hardnekkigen strijd om een aantal verbeteringen in het wetsontwerp aan te brengen (5—6 Juni). Bij de interpellatie-Braat over *het optreden van een belastinginspecteur te Dordrecht* sprak Schaper (7 Juni); bij de interpellatie-Kersten over *maatregelen t.o.v. de intercommunale autobussen*, Van Braambeek, die een motie in-

diende tot *instelling van een Vervoerraad*, welke motie werd aangenomen (7 en 8 Juni). *Vlieg en* voerde het woord bij de behandeling van het wetsontwerp tot goedkeuring van een *verdrag met België betr. de intellectueele toenadering* (8 Juni). De meer dan vierjarige lijdensgeschiedenis van het wetsontwerp op de *besmettelijke ziekten* kreeg een slot even weinig stichtelijk als het verloop der voorlaatste behandeling; de tusschen de partijen der voormalige Coalitie gesloten „pokkenvrede” had ten gevolge, dat het door *De Vries—Bruins* verdedigde voorstel om de behandeling te heropenen, werd verworpen, zonder dat van Rechts een poging gedaan werd haar betoog te ontzenuwen. Om dien vrede niet in gevaar te brengen, werd zelfs een amendement-*Van den Bergh*, dat enkel het wetsontwerp van eenige technische fouten wilden zuiveren, ontoelaatbaar verklaard (8 Juni). Op den „pokkenvrede” is weldra de „klompenvrede” gevolgd, wat echter niet belette, dat even later bij een militaire kwestie de Rechtssche eenheid weer verloren ging. Het initiatief-voorstel-*Fleskens—Smeenk* tot heffing van een *tijdelijk invoerrecht op klompen*, tijdens de behandeling, door overneming van het Christelijk-Historisch amendement, gemetamorphoseerd in een minder hoog, maar duurzaam invoerrecht, werd bestreden door *Vlieg en* en *Drop*; een door *Drop* verdedigd amendement, dat de regeering verzocht hulp te verleen aan den klompenindustrie en daartoe de instelling van een verkoopbureau in overweging te nemen, werd verworpen (12 en 13 Juni).

Intusschen was reeds de behandeling begonnen van het beruchte wetsontwerp tot *wijziging van de Dienstplichtwet*, dat de deur openzette voor de verwezenlijking van het *Posthuma-Boete'sche plan*: geleidelijke vervanging van het „onbetrouwbare” militieleger door een „betrouwbaar” vrijwilligersleger. Dit stuk reactie werd bij de algemeene beschouwingen door *Albarda* en *K. ter Laan* stevig onder het mes genomen, terwijl bij behandeling der artikelen met *K. ter Laan*, ook *Van Zadelhoff* en *Schaper* in het vuur kwamen. De felle strijd eindigde met een zware nederlaag voor den minister van Oorlog en de militaristische drijvers. De minister zag zich genoodzaakt de bepalingen betreffende het instituut der vrijwilligers in te trekken. Bovendien gelukte het, bij de artikelsgewijze behandeling, ook de andere voorgestelde verslechtingen uit het wetsontwerp te verwijderen, zoodat hiervan bij de eindstemming slechts een schamel en onschadelijk restje was overgebleven (8—14 Juni). *Cramer* verklaarde zich tegen een wetsontwerp, dat beoogde wederom een deel van Indië's bodemschatten in handen te spelen van het particuliere *petroleum-kapitaal* (15 Juni). Bij een wetsontwerp tot wijziging van de kieswet enz. (het *stemmen bij volmacht*) voerde *Van den Bergh* het woord (15 Juni), bij de interpellatie-Kortenhorst over den

economischen toestand van *Zeeuwsch-Vlaanderen*, *D r o p* (15 Juni).

OVERZICHT DER WERKZAAMHEDEN VAN DEN AANVANG VAN HET ZITTINGSJAAR 1928/29 TOT 31 DECEMBER 1928.

Staatsbegrooting voor 1929. — Algemeene Beschouwingen.

Aan de Algemeene Beschouwingen (6—20 November) werd onzerzijds deelgenomen door *Albarda*, *Van den Tempel* en *J. ter Laan*.

Albarda schetste in breede trekken de groote veranderingen, welke op economisch, sociaal en politiek gebied hebben plaats gegrepen in het nieuwe tijdperk, dat in November 1918 is aangebroken en dat het karakter vertoont van een overgangsperiode naar een nieuwen maatschappijvorm. In tegenstelling tot het groote wereldgebeuren, geeft het staatkundige leven in ons land minder een beeld van beweging dan wel een van stilstand.

De groei der arbeidersbeweging heeft de regeerkracht der liberalen vernietigd, die der Rechterzijde sterk aangetast. Sinds 1903 heeft Nederland dan ook, op slechts 5 jaren na, feitelijk steeds extra-parlementaire regeeringen gehad. Deze toestand heeft ernstige nadeelen, en de Regeering en de Kamer zijn daarbij zwak in het doen en alleen sterk in het niet-doen. Niet elk parlementair bewind is echter voor ons verkieselijk boven elk extra-parlementair bewind; zoo is het optreden van het kabinet-De Geer in onze kringen met een zekere vreugde begroet, omdat het beteekende de verdwijning van het parlementaire, maar op een voozen grondslag rustende en reactionaire kabinet-Colijn. Vergelijken we hetgeen de huidige regeering tot dusverre tot stand bracht met de verklaring, welke zij bij haar optreden heeft afgelegd, dan is er weinig reden tot tevredenheid. Inzonderheid is van de toen beloofde vermindering der militaire uitgaven vrijwel niets terecht gekomen; de belastingpolitiek ging ongeveer in dezelfde richting als die van minister Colijn, en evenals deze, heeft minister De Geer herhaaldelijk overdreven en onjuiste pessimistische beschouwingen over 's Rijks financiën ten beste gegeven en hierin een motief gevonden om dringend noodige hervormingen, maatregelen tot herstel van wat in de vorige jaren was afgebroken, achterwege te laten of jarenlang uit te stellen.

Wat de naaste toekomst betreft, wees *Albarda* op de geringe kansen van een herstel der Rechtsche coalitie en op de nog geringere kans, dat een eventueel herstelde Rechtsche coalitie een eenigszins duurzame parlementaire meerderheidsregeering zou kunnen vormen. Ook de vooruitzichten op geen spoedige totstandkoming eener democratische parlementaire regeering, door het samengaan van de Katholieken met de Sociaal- en Vrijzinnig-Democraten,

zijn thans niet gunstig, gezien den zwakken invloed, welke er van de democratische en proletarische elementen in de R.-K. Staatspartij uitgaat. Of het tijdelijk tot een dergelijk samengaan zal komen, hangt volstrekt niet alleen af van de vraag, of de heer Nolens de ure van „de uiterste noodzaak” gekomen acht; het is niet alleen noodig dat er bij de R.-K. Staatspartij bereidwilligheid tot dit samengaan, maar ook dat er bij haar geschiktheid daartoe aanwezig is en er een program overeengekomen kan worden, dat de S. D. A. P. de moeite der verwezenlijking waard zou achten. Voorts zette Albarda de eischen uiteen, die onzerzijds bij den komenden verkiezingsstrijd op den voorgrond zullen worden gesteld en toonde hij de onjuistheid aan van opvattingen onzer tegenstanders betr. de tegenstrijdigheid, die tusschen onze evolutionaire en onze revolutionaire gezindheid zou bestaan en van de bewering, dat de Sociaal-Democratie materialistisch, „stofvergodend” zou wezen (7 en 8 November).

V a n d e n T e m p e l critiseerde het optreden der regeering t. o. v. de salarisherziening: de dwangpositie waarin de regeering bij het georganiseerd overleg de organisaties van het overheidspersoneel had gesteld en de al te enge basis dier herziening. Ook kwam hij krachtig op tegen de wijze, waarop de contractwerkers worden behandeld, die de regeering blijkbaar als paria's beschouwt (9 November). J. T e r L a a n stelde de financieele politiek der regeeringen-Colijn en -De Geer aan de kaak en deed uitkomen, dat de partijen, welke die politiek hebben gesteund, daarvoor evenzeer verantwoordelijk zijn als de betrokken ministers (13 November). In zijn repliek beantwoordde A l b a r d a o. a. den aanval van mr. Heemskerk op onzen ontwapeningseisch en de bewering van dr. De Visser, dat de Sociaal-Democratie het geweld moest afzweren, verder toonde hij de waardeloosheid aan van het, vooral door prof. Veraart aangeprezen, Katholiek solidarisme, en de onjuistheid van de beweringen van Rechtsche bestrijders, dat de tot stand gekomen sociale hervormingen aan de Rechtsche regeeringen te danken zouden wezen en dat er een tegenstelling zou bestaan tusschen den godsdienst en de Sociaal-Democratie (15 November). V a n d e n T e m p e l motiveerde ons stemmen tegen een tweetal moties van den heer L. L. H. de Visser betr. de salariskwestie (20 November).

Begrootingshoofdstukken.

Buitenlandsche Zaken. V l i e g e n besprak het werk van den Volkenbond en drong er bij de regeering op aan, te bevorderen, dat men in Genève tot krachtiger daden ter verzekering van den wereldvrede zou komen dan tot dusver zijn verricht. Hij sprak den wensch uit, dat de minister ernstige pogingen zou doen om een verzoenings- en arbitrage-verdrag met België tot stand te brengen. C r a m e r

oefende critiek uit op de houding door de Nederlandsche delegatie in de opiumconferentie aangenomen (13 Nov.).

Binnenlandsche Zaken en Landbouw. Bij Binnenlandsche Zaken behandelde S c h a p e r de eigenaardige gedragingen van eenige burgervaders; V a n d e r W a e r d e n: de wenschelijkheid van benoembaarheid en benoeming van vrouwen tot burgermoeder, idem van uitbreiding der statistiek; V l i e g e n: de politieke escapade van den Duitschen ex-keizer, de autonomie der gemeenten, den invloed van de gemeenten op burgemeestersbenoemingen; V a n Z a d e l h o f f: dierenbescherming, maatregelen tegen bedreiging van onzen vogelstand, overbodigheid en gevaarlijkheid van burgerwachten en aanverwante artikelen; G e r h a r d: steunverleening door het Rijk aan noodlijdende gemeenten, in geval de provincie daartoe niet kan medewerken; wijziging der krankzinnigenwet, zorg voor blinden en doofstommen; V a n d e r H e i d e: saneering van Emmen's financiën, filmkeuring, wijziging krankzinnigenwet, den economischen toestand en de werkverschaffing in Drenthe; D e V r i e s—B r u i n s: wijziging krankzinnigenwet; S a n n e s: economischen toestand en werkverschaffing in Z.-O.-Friesland; V a n d e n T e m p e l: de tewerkstelling van werkloozen uit de steden op het platteland, de noodzakelijkheid van verruiming der werkverschaffing en van centralisatie der overheidsbemoeying met de werkverschaffing; H i e m s t r a: de niet-goedkeuring door de Kroon van raadsbesluiten betr. steunverleening aan werkloozen, de tewerkstelling van stadsarbeiders ten plattelande (15, 20 en 22 November).

Bij Landbouw sprak H i e m s t r a over: den toestand van het landbouwbedrijf in ons land, de zeer ongunstige positie van de landarbeiders, de wenschelijkheid van het brengen van den grond aan de gemeenschap en van uitbreiding van den akkerbouw; V a n d e r S l u i s: de opbrengst van het landbouwbedrijf en de onbillijke verdeling van die opbrengst, de urgentie van een deugdelijke pachtwet, de Bolswarder zuivelschool, proefboerderijen, wildschade, boschbouw; V a n Z a d e l h o f f: waterverontreiniging, Zuiderzeevisscherij, zalmzegenvisserij (27 en 29 November).

Arbeid, Handel en Nijverheid. D r o p behandelde het zondenregister van den minister en verdedigde een motie, welke de wenschelijkheid uitsprak eener wettelijke regeling van een jaarlijksche vacantie voor allen, die in loondienst zijn. Voorts sprak hij over de talrijkheid der overwerkvergunningen en over de rechtspositie van het handels- en kantoorpersoneel. S u z e G r o e n e w e g drong aan op een wettelijke regeling in zake een geldelijke uitkeering aan vrouwen bij zwangerschap, als voor haar een arbeidsverbod geldt en op een wettelijke vacantieregeling voor de arbeidersjeugd. Zij besprak verder: de salarieering van controleurs en opzichteressen bij de Arbeidsinspectie, de z.g.

nijverheidsschool te Eindhoven, de vooropleiding der verpleegsters. H i e m s t r a bepleitte wettelijke beperking van den arbeidsduur in het landbouwbedrijf. S a n n e s trad wederom in het strijdperk voor de verbetering van de zorg voor de ouden van dagen en diende een motie in tot het treffen van een noodmaatregel, krachtens welken een kosteloze rente op den voet der Ouderdomswet 1919 wordt toegekend aan de 65-jarigen en ouderen — alsmede aan hen, die in de eerstkomende jaren den 65-jarigen leeftijd zullen bereiken — aan wie de ouderdomsrente niet is toegekend of verzekerd. V a n d e n T e m p e l laakte het talmen van den minister met de wettelijke regeling der werkloosheidsverzekering en de eenzijdige samenstelling der betr. commissie; hij drong aan op het instellen van een onderzoek naar den aard en omvang van de werkloosheid. D e V r i e s—B r u i n s bracht den minister diens vele tekortkomingen ten aanzien van de zorg voor de volksgezondheid onder het oog en verdedigde een motie, welke de regeering uitnoodigde om, waar noodig en mogelijk, in samenwerking met provincie en gemeenten, de organisatie en uitvoering van het geneeskundig schooltoezicht ter hand te nemen. Deze motie werd aangenomen. V a n d e n B e r g h behandelde de volkshuisvesting en stelde den minister in gebreke wegens diens fut- en zielloos beleid ten aanzien van de woningpolitiek (21, 22 en 23 November).

Justitie. K l e e r e k o p e r besprak: de verouderde huwelijkswetgeving; den rechtsbijstand aan onvermogenen, het misbruik van het Boetewetje gemaakt ten gunste van overtreders van de Arbeidswet, de misstanden bij den huurkoop, de onhoudbaarheid van den stemplicht, de wenschelijkheid van specialisatie voor de strafrechters, ongerechtigheden, bedreven door vertegenwoordigers der Gerechtigheid, diverse kwesties betr. de rijksopvoedingsgestichten, de zonderlinge censuur op de lectuur in de gevangnissen: politie en politieke richting; de reclasseering. D u v s critiseerde de ergerlijke wijze, waarop het instituut van preventieve hechtenis wordt toegepast en behandelde voorts: de noodzakelijkheid eener wettelijke regeling in zake de onrechtmatige overheidsdaad en het koopen op afbetaling. S a n n e s voerde het woord over de wenschelijkheid van leekenrechtspraak betr. de naleving van collectieve arbeidsovereenkomsten en van versterking van het sociale element in de beroepsinstanties voor de ongevallenverzekering, alsmede de Veenhuizensche turfaafgravingskwestie; V a n d e r H e i d e: den toestand te Veenhuizen, diverse aangelegenheden betr. het gevangenis- en observatiewezen, de uitvoering der kindervetten en de reclasseering (27, 28 en 29 November).

Waterstaat. D r o p bepleitte de opneming van bepalingen omtrent naleving van collectieve arbeidsovereenkomsten in de bestekken voor waterstaatswerken, de medewer-

king van het Rijk tot opheffing der Brabantsche wegen- (rijwiel-)belasting. Van BraambEEK betoogde nogmaals, dat in het belang van een betere regeling der verkeersaangelegenheden, de instelling van een Vervoerraad, waartoe de minister nog steeds niet was overgegaan, noodig was. Van der Waerden voerde het woord over: de reorganisatie van den rijkswaterstaat, verschillende verkeersbelangen, de weinig royale uitvoering van de door de Kamer aangenomen Wegenraad-motie; Sannes: kanalenaanleg in Z.-O.-Friesland; Van den Tempel: verbinding van Amsterdam met den Rijn; Vliegen: autobusnood in Zuid-Limburg; J. ter Laan: positie waterstaatspersoneel (30 November en 4 December).

Voorts verdedigde Van BraambEEK een motie, waarin den minister verzocht werd stappen te doen tot spoedig herstel van contact tusschen de bij de werkgevers-vereening aangesloten tramwegmaatschappijen en de vakorganisaties, en drong hij aan op een pensioenregeling voor het trampersoneel. J. ter Laan verzette zich tegen den aandrang tot beperking van de reisgelegenheid op Zondagen en bepleitte verbetering van diverse spoor- en tramwegtoestanden in en om Rotterdam. Drop sprak over de Woenselsche overweg-misère en de arbeiderstanden bij de werken voor het Juliana-kanaal; Brautigam over de noodzakelijkheid van maatregelen voor de veiligheid en de drinkwatervoorziening van de binnenvaart, voor het toezicht op de logiezen aan boord, voor de veiligheid der Nederlandsche zeeschepen en voor verbetering van het reddingswezen (6 en 11 December).

Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen. Albarda leverde een scherpe critiek op hetgeen men, wanneer men een vriendelijk woord wil gebruiken, het beleid van den minister zou kunnen noemen. Over het onderwijs in het Friesch werd, bij monde van Albarda, Schaper en Van der Heide, drie-, doch niet éénstemmig gesproken. Suzer Groeneweg besprak het aanvullings-, het buitengewoon lager en het voorbereidend onderwijs, alsmede de ziekteverlofregeling voor het onderwijspersoneel (4 December).

Van Zadelhoff behandelde de wachtgelderskwestie en den loonarbeid van leerplichtige kinderen op het platteland. De Vries—Bruins werkte mede tot het vrijdelen van een poging van luitenant-generaal Duymaer van Twist om stormenderhand een leerstoel voor de homoeopathie te veroveren. Gerhard nam baron van Wijnbergen onder handen, wegens diens verdediging van het ministerieel beleid en diens jammerklachten over den benarden staat van het bijzonder onderwijs. Voorts sprak hij over de spellingskwestie en de onderwijsstatistiek (5 December).

Schaper voerde het woord over de particuliere praktijk van hoofdassistenten in de medische faculteiten. Van

der Waerden pleitte voor een beter gebouw voor de afdeeling „bouwkunde” van de Technische Hoogeschool en ging in tegen den drang tot subsidieering van een textielschool te Tilburg. Van der Heide trachtte de Groningsche Universiteit te voorzien van een lectoraat in de wiskunde en te vrijwaren tegen drainage van hoogleeraren. Albarada bestreed het subsidie aan de Tilburgsche Handelshoogeschool, welk subsidie verworpen werd tot groote droefheid dergenen, die naar een herstel der Rechtsche coalitie reikhalzen. Suze Groeneweg besprak de misstanden aan de rijksklinieken te Utrecht; Hiemstra: de positie van het personeel aan de voormalige Veeartsenijkundige Hoogeschool en de wenschelijkheid van subsidieeringen van nijverheids- en industriescholen in De Bilt; Gerhard: de wederinvoering van het toelatingsexamen, de leeraarssalarieering, het rekening houden met politieke opvattingen bij benoemingen aan bijzondere scholen; het nijverheidsonderwijs, de lichamelijke opvoeding, de radio op de scholen, het Nederlandsche Schoolmuseum, de Volksuniversiteiten; Schaper: de wenschelijkheid van vakopleiding voor straatmakers; Van Zadelhoff: de onderwijzerssalarieering, de kweekscholen, de wenschelijkheid van subsidieering van het Bureau voor Kinderbescherming; Kleerekoper waschte den heeren Van Dijk en Kersten de ooren wegens hun pleidooien voor de vergiftiging der kinderzielen met verheerlijking van oorlogsdaden en van „den God van Nederland”. Hij pleitte voorts voor uitbreiding van overheidszorg voor kunst en wetenschap, voor steunverleening aan beeldende kunstenaars en bestreed de Anti-Revolutionaire en Christelijk-Historische amendementen tot schrapping van de subsidieverleening aan het orkest te Leeuwarden en van de subsidieverhooging voor het Residentie-orkest (6 en 7 December).

Financiën. Van der Heide behandelde: de schattingen voor de personeele belastingen in Drente, waarbij zelfs een punktroller als meubilair beschouwd werd en de wenschelijkheid van een betere pensioenregeling voor predikanten; J. ter Laan: de Braatsche belastingpolitiek, de, tengevolge van de opheffing der huurcommissiewet, onbevredigende resultaten van de verlaging der personeele belasting, de noodzakelijkheid van een spoedige herclassificatie der gemeenten voor die belasting, de gebreken van de grondbelasting, de handhaving van alle accijnzen door deze regeering, de werking van het georganiseerd overleg, de promotiekansen der particuliere klerken, het toelagenstelsel en andere personeelsaangelegenheden. Hij motiveerde ons stemmen voor een motie van den heer L. L. H. de Visser. Vliegen betoogde de noodzakelijkheid om Eindhoven voor de personeele belasting naar een andere klasse over te brengen. K. ter Laan kwam wederom op voor de rechten der oud-gepensioneerden,

en verdedigde een motie tot herziening van de pensioenen van oud-gepensioneerden en weduwen en weezen van oud-gepensioneerden en tot het opnemen van de weduwen van vóór 1900 gepensioneerden in de pensioenwet. D r o p besprak het optreden van het domeinbestuur tegen de Bruinisser mosselperceelpachters en wenschelijkheid van reorganisatie van het domeinbeheer (11 en 12 December).

Koloniën (met de begroting van Suriname). C r a m e r sprak over: het ontactvol optreden van den officieelen raadsman voor Indische studeerenden, het instellen van onderzoekingen naar de politieke gevoelens der naar Indië uit te zenden ambtenaren en een Surinaamsche aangelegenheid; IJ z e r m a n: diverse Surinaamsche en Curaçaosche aangelegenheden (13 December).

Defensie. K. t e r L a a n toonde aan, hoe bitter weinig er gekomen was van de in Maart 1926 toegezegde inkrimping der militaire uitgaven; uitgaven, waarvoor overigens slechts een weermacht zonder weerkracht is verkregen. Hij besprak den regeeringssteun aan buiten het leger staande gewapende corpsen, de circulaire betr. de „gewichtige” mededeelingen van den heer Duymaer van Twist, den generalissimus dier corpsen, de vele ongelukken in het leger en de ongunstige positie der onderofficieren. H i e m s t r a bepleitte de belangen der weduwen der kleermakers-buitenwerkers (13 December). V a n Z a d e l h o f f hield wederom een pleidooi voor de nationale ontwapening en wees er op hoe deze eisch ook in Christelijke kringen meer en meer aanhang vindt. Hij maakte voorts gewag van het feit, dat ook de stelselmatige verwoesting van het eigen land door het eigen leger een deel van de modernste krijgskunst vormt (14 December).

B r a u t i g a m behandelde verschillende belangen van het „mindere” marinepersoneel, bestreed den Communistischen afgevaardigde, die ook bij deze begroting niet de regeering, maar de S.D.A.P. had aangevallen, en oefende een grondige critiek uit op het marinebeleid van den minister, die in strijd met diens aanvankelijke voornemen, hoe langer hoe meer in het schuitje van de voorstanders eener „gevechtsvloot” terecht komt, terwijl ons volk meerendeels voor de heele oudroest-collectie niets voelt (18 December). D e V r i e s—B r u i n s e n K. t e r L a a n drongen aan op verbetering van de medische zorg voor de soldaten. Laatstgenoemde critiseerde de steunregeling voor de mobilisatie-slachtoffers en diende een motie in, welke de regeering uitnoodigde om voorstellen te doen tot nadere voorzieningen ten bate van de mobilisatie-invaliden en van de weduwen en wezen van mobilisatie-invaliden, en daarbij commissies van advies en van beroep in te stellen. Na een toezegging van den minister werd de motie ingetrokken. H i e m s t r a besprak de arbeidsvoorwaarden van het personeel der artillerie-inrichtingen. V a n Z a d e l h o f f

drong aan op verbetering van de uitvoering van de wet betr. de dienstweigerars (20 December).

Indische begroting voor 1929.

Cramer wees op de tegenstelling tusschen de woorden en de daden van den minister, drong aan op betere voorziening in de economische en cultureele behoeften der bevolking, zoo noodig door zwaardere belastingheffing van het grootkapitaal. Hij kwam op tegen de reactionnaire politiek ten aanzien der inlandsche volksbeweging en de ophitsing tegen die beweging door Europeesche persorganen in Indië. Hij zette uiteen waarom een onmiddellijke verwezenlijking van de leuze „Los van Holland!” was uitgesloten, maar betoogde tevens, dat het regeerbeleid er niet op gericht mocht zijn de leiding van Nederland voor onafzienbaren tijd te handhaven, doch ernaar diende te streven de overgangsperiode naar de zelfstandigheid van Indië zoo kort mogelijk te maken. Hij critiseerde het slappe optreden tegen degenen, die zich aan schandelijke mishandelingen van Inlanders hadden schuldig gemaakt, de handhaving der reeds door Thorbecke afgekeurde exorbitante rechten, de interneering van Tjipto Mangoenkoesoemo, den cynischen toon, waarop de minister de vragen naar de toestanden in het Boven-Digoelsche interneeringskamp had beantwoord. Hij diende moties in ten gunste van amnestie voor hen, die wegens politieke handelingen gestraft waren, tot afschaffing van de exorbitante rechten, tot opheffing van de interneering van Tjipto Mangoenkoesoemo en van het Boven-Digoelsche interneeringskamp (18 December).

Albarda diende het Communistische Kamerlid, die, tot groote verheugenis veler reactionnaircn, den aanval weer bijna uitsluitend tegen de Sociaal-Democratie had gericht, en diens burgerlijke bewonderaars een degelijke afstraffing toe en liet van diens, door de kapitalistische pers gretig beaamde bewering, dat Cramer's moties navolgen zouden wezen van vroeger van Communistische zijde ingediende moties, geen stuk heel. Voorts pareerde Albarda de aanvallen op onzen partijgenoot het Volksraadslid Middendorp gedaan en wees hij de richting aan, welke gevolgd moest worden, opdat het Indische volk zoo spoedig mogelijk de vrijheid en onafhankelijkheid verkrijge, waarop wij zelve zoo trotsch zijn. Gerhard bepleite verbetering van het onderwijs en waarschuwde tegen het opdringen van confessioneel onderwijs aan een bevolking, die daar niet van gediend is (20 December).

Cramer zette ons standpunt uiteen t.o.v. de motie van mr. P. Arts ten gunste van de missie-vrijheid in Indië. Hij bestreed het subsidie aan „Aneta” en verdedigde een motie tot afschaffing der poenale sanctie. Verder critiseerde hij de opiumpolitiek der regeering, kwam hij op tegen de handhaving der heerdiensten en stelde bij motie de afschaffing er van voor, bepleitte steun aan Inlandsche volks-

cultures en aanleg van bevoeiingswerken. K l e e r e k o p e r hield een stevig pleidooi tegen de doodstraf, de lijfstraffen en de klasse- en rassenjustitie. K. t e r L a a n drong aan op een betere regeling voor de militaire oudgepensioneerden en hunne weduwen. D e V r i e s — B r u i n s toonde aan, hoeveel er nog aan de medische en hygiënische zorg voor de bevolking ontbreekt. G e r h a r d protesteerde tegen de beperking van de vrijheid van gedachtenuiting van de onderwijzers in Indië. V a n d e r W a e r d e n betoogde de wenschelijkheid van de totstandkoming van een zelfstandig departement van het mijnwezen (21 December).

Wetsontwerpen en Interpellaties.

Bij de behandeling van het wetsontwerp tot *herziening der Indische Staatsregeling* (in hoofdzaak strekkende tot herstel eener in 1925 te kwader ure door de meerderheid der Kamer begane fout: de aanneming van een amendement-Feber—Gerritzen om slechts een minderheid van den Volksraad uit Inlandsche leden te doen bestaan) brandmerkte C r a m e r de reactionnaire agitatie tegen deze herziening, verdedigde hij moties tot uitbreiding van den Volksraad en tot het eerder in werking doen treden van de herziening, drong hij aan op ingrijpender wijziging van de Staatsregeling en rekende hij af met het Communistische Kamerlid, dat met enkele leden der Rechterzijde zich tegen het wetsontwerp verklaarde.

A l b a r d a stelde het in 1925 plaats gehad hebbende gekonkel en de acrobatische toeren van den heer Feber aan de kaak (16—18 October). V l i e g e n bepleitte bij de *wijziging van het recht op de mijnen*, maatregelen ten gunste van de daardoor financieel getroffen gemeenten en de provincie Limburg (19 October). Over het wetsontwerp betr. de *Raden van Beroep voor de directe belastingen* voerde I j z e r m a n het woord (23 October), over dat betr. de *procedure in kantongerechtszaken*, K l e e r e k o p e r (23 October). K. t e r L a a n schaarde zich bij het debat over de *wijziging van de bevorderingswet voor de landmacht*, dat tot een nieuw échec voor den Minister van Oorlog leidde, aan de zijde der bestrijders van dit ontwerp, maar wees er tevens op, dat velen van hen, die thans voor de rechtspositie der officieren in de bres sprongen, zich gansch anders gedroegen, toen het de rechtspositie van onderofficieren, ambtenaren en rijkswerklieden gold (24 October). Bij de interpellatie-Van der Heuvel over den *toestand van de suikerindustrie* verzette V a n d e r S l u i s zich tegen het drijven naar protectionistische maatregelen en wees op andere middelen tot verbetering van den toestand. (25 October). D r o p interpelleerde over de *toestanden in het mijnbedrijf*, in verband met het stijgend aantal ernstige ongevallen en de ramp in de mijn Hendrik. Hij diende een motie in, tot het instellen van een onder-

zoek naar de arbeiderstoestanden in het mijnbedrijf (25 en 26 October). *Vlieg en* lichtte de vroeger door hem en *Van den Bergh* voorgestelde motie toe, welke een *regeling van de huren der z.g. Woningwet-woningen van Regeeringswege* verlangde. Daar de toezeggingen welke Minister *De Geer* naar aanleiding van *Vlieg en*'s betoog deed, bevredigend waren, kon de motie worden ingetrokken (25 en 26 October). *Albarda* voerde het woord bij de behandeling van een *noodwetje betr. het recht om universitaire examens af te leggen* voor de studie voor indoloog. (26 October).

Bij de behandeling van het wetsontwerp tot *verlenging van de tijdelijke opheffing van den indirecten vaccinatie-dwang*, zette *De Vries—Bruins* de motieven uiteen, op grond waarvan de fractie met dat ontwerp kon meegaan (27 November). *Brautigam* sprak bij het wetsontwerp tot instelling van een *Rijksdienst betr. de visschershaven te IJmuiden* (29 November). *K. ter Laan* bepleitte bij een wetsontwerp betr. *uitkeering aan op non-activiteit gestelde officieren*, de aanspraken der onder-officieren op een dergelijke regeling (29 November).

Van den Tempel drong bij een wetsontwerp betr. *de belegging van rijksfondsen en -instellingen* aan, op vermindering van den invloed van de Ned. Bank in den Centralen Beleggingsraad; zijn hiertoe strekkend amendement werd door de Regeering overgenomen (11 December). *Duys* critiseerde bij een suppl. Waterstaatsbegrooting voor 1928, betr. o.a. de *credietverleening krachtens de Zuiderzeesteunwet*, de ten eenemale onvoldoende steunverleening aan de Zuiderzeevisschers en andere door de droogmaking in hun broodwinning getroffen. (11 December). *Hiemstra* bepleitte bij een *wijziging der Ongevallenwet* een verbetering ten gunste van de uitkeeringen aan de arbeiders bij de werkverschaffing (14 December). *J. ter Laan* herinnerde bij de behandeling van het wetsontwerp tot *verlaging van den gedistilleerd-accijns* de Rechterzijde er aan, dat deze geenszins onschuldig was aan de laatste accijnsverhooging, waarop men, wegens haar zeer ongunstige gevolgen, thans moet terugkomen. Hij wees voorts o.a. op het gevaar, dat de georganiseerde drankhandel het doel van de voorgestelde verlaging zou kunnen verijdelen. (20 December). Bij een *wijziging der lager-onderwijswet* (verbetering leerlingenschaal afschaffing van het instituut der assistenten; verlenging tijdelijke beperkingen betr. de oprichting van nieuwe bijzondere scholen) critiseerde *Gerhard* de wijze, waarop Rechtsche subsidiejagers misbruik maakten van op zich zelf billijke bepalingen, maar ontraadde hij het kind daarom met het badwater weg te gooien. (21 December).

De secretaris der Soc. Dem. Tweede Kamerfractie,
A. W. IJZERMAN.

VERSLAG

VAN DE SOCIAAL-DEMOCRATISCHE EERSTE KAMERFRACTIE.

In de samenstelling der fractie kwam dit jaar geen wijziging.

Het aantal zittingen was iets grooter dan gewoonlijk; over het algemeen waren onze leden op hun post, waarbij aan de beraadslagingen over alle belangrijke wetsontwerpen werd deelgenomen.

ROTTERDAMSCH E BANKVEREENIGING.

Hierbij besprak *H e n r i P o l a k* de onverkwikkelijke praktijken der Robaver, waarover men ten slotte toch geen klaarheid heeft gekregen, omdat de justitie niet heeft ingegrepen, hetgeen had moeten gebeuren. Hij bepleitte toezicht, als op het levensverzekeringsbedrijf, op dergelijke inrichtingen, waarmee de belangen van de arbeidersklasse, dus het algemeen belang, zoo nauw verknocht zijn.

De Minister gaf een weinig positieve beschouwing als antwoord.

PETROLEUM.

Eerst was er het ontwerp betreffende overeenkomsten met de Nederlandsche Koloniale Petroleummaatschappij.

M e n d e l s oefende in een uitvoerige rede scherpe critiek uit. Hij bepleitte staatsexploitatie, en wees er op, dat het olie-kapitalisme in Indië voor nu en alle tijden den bodem uitput zonder het land er iets voor in de plaats te geven.

De sociaaal democraten stemden tegen.

Verder waren er nog drie ontwerpen, die voornamelijk de Nederlandsch-Indische Aardolie-maatschappij betroffen.

M e n d e l s uitte hierbij nog ernstiger bezwaren, omdat de terreinen, waarop de maatschappij zal werken, ontzaglijk worden uitgebreid, zij 't dan voor een deel als gemengd bedrijf met de regeering samen. Hoe of dit evenwel zal geschieden, daarover blijft men in het onzekere, o.a. wat betreft den opsporingsdienst en het staken der regeeringsboringen te Bonjoe. Daarom stelde onze partijgenoot voor de behandeling te schorsen tot de Regeering zou hebben geantwoord op door hem gestelde vragen over de werking

en uitvoering van het bestaande contract der N. I. A. M. met de Bataafsche Petr. Mij. Dit voorstel werd op 24 Febr. verworpen met 20 tegen 16 stemmen.

Onze fractie stemde daarna tegen het eerste ontwerp, dat evenwel werd aangenomen.

VACCINATIE.

Onze fractie stemde voor de opschorting (voor het jaar 1928) van de indirecte verplichting tot vaccinatie. *W i b a u t* lichtte dit toe door op de gevallen te wijzen waarbij vaccinatie den dood heeft veroorzaakt. Op 29 Dec. kwam het wetsontwerp aan de orde om de opschorting nog voor een jaar te handhaven. *W i b a u t* sprak in denzelfden geest als bij het eerste ontwerp, maar voorzag de mogelijkheid, dat wij een derden keer tot de tegenstanders zouden kunnen behooren. Onze fractie stemde beide keeren verdeeld.

De wet werd aangenomen.

INSTELLING VAN EEN DEPARTEMENT VAN DEFENSIE.

Hoewel alle krachten door de tegenstanders waren ingespannen om dit ontwerp in de Eerste Kamer te doen verwerpen, is dit toch mislukt. Met betrekkelijk groote meerderheid werd het aangenomen (27—18). Ons standpunt — mogelijke bezuiniging — werd door *C. P o t h u i s* — *S m i t* uiteengezet.

BEHOUD VAN NATUURSCHOON.

H e n r i P o l a k toonde in overeenstemming met den heer v. Embden aan, dat het ingediende wetsontwerp het natuurschoon niet voldoende zal beschermen. Alleen omdat deze wet de eerste schuchtere stap kan zijn om later in dezen met beslistheid op te treden, is voor stemmen geboden.

BELASTINGONTWERPEN.

Allereerst kwam het beginsel van verlaging aan de orde. *W i b a u t* kante er zich tegen; zoo we aan belastingverlaging toe zijn, dan dienen eerst de indirecte belastingen daarvoor in aanmerking te komen.

De sociaaldemocraten stemden tegen; de wet werd aangenomen.

Verder waren er nog drie ontwerpen waarvan één de vermogensbelasting betrof. *W i b a u t* lichtte toe, waarom de sociaaldemocraten voorstanders zijn van deze doorgevoerde belasting bij de bron, waar het geld wordt verkregen. De wet werd aangenomen.

RAMPEN VAN NEDERLANDSCHE OORLOGSVAARTUIGEN.

Onze fractie kon zich met dit ontwerp niet vereenigen dat volkomen overbodig een Raad van Marine instelt, om ongevallen en rampen aan oorlogsvaartuigen overkomen te onderzoeken. **H e n r i P o l a k** zette dit uiteen. Slechts enkelen stemden met onze fractie mee.

STAATSBEGROOTING VOOR 1928.

Algemeene beschouwingen. Hieraan namen deel **W i b a u t**, **M e n d e l s**, en **H e r m a n s**.

W i b a u t critiqueerde in de eerste plaats het belasting-beleid der regeering in verband met de kapitaalvorming en de welvaartspolitiek; in de tweede plaats het beleid ten opzichte van de financieele verhouding van Rijk en Gemeenten, en in de derde plaats de houding van de regeering in zake den Volkenbond, die hem niet breed genoeg lijkt. Hij richtte zich in het bijzonder tegen het optreden van den regeeringsgedelegeerde, den heer Rutgers, bij de laatste behandeling der ontwapeningsvoorstellen te Genève.

M e n d e l s sprak over de samenstelling en het beleid van het Kabinet, dat niet steunt op een meerderheid in het volk. Hij toonde de groote verschillen op het gebied der geloofsleer aan die de verschillende kerkelijke partijen van elkaar scheiden, en dat zij alleen kunnen samengaan om conservatief te regeeren, ook wat betreft hun militaire politiek.

H e r m a n s vestigde de aandacht op de slachtoffers der overstrooming in het land van Maas en Waal.

Minister de Geer ontkende dat deze laatste slachtoffers waren. Daarop verdedigde hij uitvoerig zijn financieele politiek, welke hem de eenig juiste toeschijnt. Verder verdedigde hij de oorlogsvoorbereiding, die volgens hem ook in ons land moet blijven doorgaan. Mobilisatie trekt z.i. den oorlog juist niet aan.

Hooge colleges van Staat. Hierbij stelde **W i b a u t** de vraag of bij de sterk toegenomen werkzaamheden der Eerste Kamer de regeling omtrent de vergoeding van onkosten niet moet worden herzien.

M e n d e l s sloot zich hierbij aan, en bestreed het z.g. grondwettig bezwaar tegen het bepalen der door de Grondwet bedoelde vergoeding op een vast bedrag, terwijl **M o l t m a k e r** wees op het verschil van samenstelling der Eerste Kamer nu en vroeger, toen alleen mensen van geld en hooge functionarissen daarin zitting hadden.

Minister De Geer hield zich buiten dit vraagpunt.

Bij **Financiën** bepleitte **P o l a k** beter ingerichte inning en ook humaner behandeling van belastingplichtige arbeiders. Minister De Geer zou de zaak nagaan.

Justitie. Hierbij besprak **M e n d e l s** den grooten achterstand bij de rechtbank te Amsterdam door tekort aan personeel. Daarna vroeg hij inlichtingen omtrent het proces der Indische studenten. Hij gispte ten sterkste den geheelen opzet; plotselinge inhechtenisneming, preventieve gevangenschap, enz, terwijl er ten slotte zoo goed als niets geen materiaal van beschuldiging was. Uitvoerig behandelde hij ook de passieve houding der justitieele autoriteiten bij de Robaver-geschiedenis.

H e r m a n s sprak over onnoodige plagerijen, die men gevangenen aanded. Ook op de lectuur, die in de gevangenis wordt toegestaan en verboden, oefende hij critiek, terwijl hij er zich verder met nadruk over beklaagde niet tot gevangenen te zijn toegelaten.

D a n z vroeg aan den Minister de naturalisatie van vreemdelingen niet moeilijker te maken dan strikt noodzakelijk is als 't menschen betreft, die weinig bezitten. Hij gaf daarvan eenige voorbeelden.

M i n i s t e r D o n n e r antwoordde in een lange rede, waarin veel algemeenheden over de Robaver voorkwamen, en over het proces der Indonesische studenten vrijwel werd heengelopen.

Buitenlandsche Zaken. Bij dit hoofdstuk kwam **W i b a u t** terug op Nederland bij den arbeid in den Volkenbond. Hij betoogde uitvoerig, dat ook andere mannen naar Genève moeten worden gezonden, mannen, die in de ontwapening het voornaamste werk van den Volkenbond zien. Verder sprak hij over het belangrijke economische werk, dat de Volkenbond doen moet, o.a. de voorbereiding van internationaal overleg ten opzichte van de verdeling van grondstoffen.

M o l t m a k e r bracht weder ter sprake het ontbreken van bescherming van Nederlandsche bezittingen in Italië.

M i n i s t e r B e e l a e r t s v. B l o k l a n d antwoordde in een rede, mooi van vorm, maar die niet veel deed hopen van zijn opbouwend werk ten opzichte der ontwapening.

Binnenlandsche Zaken. Nadat de heer Haffmans verzocht had het subsidie voor de Burgerwacht weer tot het hoogere bedrag op te voeren, betoogde **C. P o t h u i s — S m i t** het tegengestelde n.l. om het subsidie geheel te laten vervallen; de burgerwacht is een gevaar voor de binnenlandsche rust. **P o l a k** vroeg nog inlichtingen omtrent Duitschers, die lid van de Amsterdamsche burgerwacht zijn.

L i n d e i j e r sprak over de werkloosheid in Zeeuwsch-Vlaanderen, en tevens over de garnalenvisschers en mosselkweekers in Zeeland. Hij vroeg steun voor plannen ter verbetering van hun toestand en wegneming van moeilijkheden en grieven.

P o l a k hield een pleidooi voor samenvoeging van Gooische gemeenten, ook tegen het aanleggen van onnoo-

dige wegen, die het natuurschoon vernietigen. Ook pleitte hij voor betere naleving van de trekhondenwet en wees hij op het gevaar van systematische verdelging van nuttige dieren. Warm pleitte hij voor groote natuurparken die voor de massa's uit de groote steden bereikbaar zijn.

H e r m a n s besprak de onjuiste houding van den burgemeester in de Culemborgsche moordzaak, welke houding door den Minister wordt goed gevonden.

M i n i s t e r K a n maakte grapjes over de burgerwacht, die zijn liefde heeft, en beloofde hier en daar wat te overwegen.

Onderwijs. **O s s e n d o r p** hield bij dit hoofdstuk een rede over het beleid van den Minister, dat hij afkeurde. Er wordt niets van beteekenis tot stand gebracht. Er is nog geen regeling van de rechtspositie der onderwijzers, noch een voor het vervolgonderwijs, enz. enz. Ook richtte hij zich tegen de wederinstelling van het toelatingsexamen voor de middelbare scholen; het zal de drilmethode op de lagere school weer herstellen. Verder sprak hij over de te groote klassen en haalde daarbij de cijfers met de verontwaardigde beschouwingen van een katholieke enquête uit het Zuiden des lands aan.

P o l a k vroeg weder dringend om een goede rijkswet in zake de monumentenzorg en **D e Z e e u w** sprak zijn spijt uit over de voortdurende inkrimping van het Nijverheidsonderwijs en illustreerde dat met Rotterdamsche toestanden. Hij kreeg van Minister Wassink geen bevredigend antwoord. De anderen echter evenmin.

Marine. Door **C. P o t h u i s—S m i t** werd het rapport der Staatscommissie in zake de Rijkswerven ter sprake gebracht. Hierin wordt zeer duidelijk den weg gewezen naar inkrimping van het staatsbedrijf en bevoordeeling der particuliere nijverheid, geheel de lijn van dezen Minister. Ook tegen de nieuwe duikbooten werd geprotesteerd.

Door **L i n d e i j e r** werd het loodswezen behandeld, dat nog altijd sterk militaristisch georganiseerd is.

Oorlog. Aan de hand der uitingen van den Minister toonde **C. P o t h u i s—S m i t** aan, hoe deze Minister overal het aantal uitbreidt der belanghebbenden bij oorlogsvoorbereiding en oorlogvoering (leveranties aan particulieren bij den wapenaanmaak, enz.), terwijl in Genève onzerzijds „over moreele ontwapening” wordt gepraat.

M i n i s t e r L a m b o o y antwoordde dat die samenwerking tusschen grootindustrie en Staatsbedrijf juist goed was, dan was men klaar in tijd van oorlog.

Waterstaat. **M o l t m a k e r** sprak bij dit hoofdstuk zeer uitvoerig over verschillende vraagstukken, waarbij de Minister dikwijls wat toezegt zonder dat er veel van terecht komt. Krachtig pleitte hij voor medezeggenschap voor het

personeel bij spoor en tram. Verder besprak hij de veiligheid (electrificatie, onbewaakte overwegen en de dienst- en rusttijdenregeling van het personeel). Ook vroeg hij bescherming van het jeugdige personeel. In bijzonderheden sprak hij over een betere classificatie van de standplaatsen en stelde daarvoor een motie (welke echter werd verworpen). Ook brak hij weer een lans voor de oud-gepensioneerden der Ned. Spoorwegen en het in 1903 ontslagen personeel.

In zijn repliek moest Moltmaker constateeren, dat Minister van der Vegte hem niet bevredigd had.

L i n d e i j e r sprak over de waterstaatstoestanden in Zeeland (o.a. te Breskens) en verder zeer uitvoerig over de toestanden in de mijnen (overtredingen van het Mijnreglement, enz). Ook behandelde hij de zorg voor de invaliden, die onvoldoende is, en vroeg hij om wettelijke regeling der contactcommissie, zooals de regeling nu is, kunnen geen beslissingen worden genomen. Ten slotte sprak hij over het mijnwerkersfonds, dat verbeterd dient te worden en over de hetze tegen de moderne vakorganisatie. Bij de vaststelling der begrooting voor de staatsmijnen sprak **L i n d e i j e r** zijn waardeering uit voor de technische en commercieele leiding, maar had ernstige klachten over den toestand en de behandeling der arbeiders. Anderzijds betreurde hij het, dat Nederland niet het initiatief neemt voor een internationale regeling der kolenproductie.

Arbeid. **D a n z** verklaarde, dat hij met het beleid van den Minister niet kon instemmen. Volgens zijn opvatting moest er komen betere toepassing en verdere uitbreiding der arbeidswet, een goede ziekteverzekering, wettelijke vacantieregeling, ratificatie van de conventie van Washington betreffende den 8-urendag, betere functioneering der arbeidsinspectie. Dit alles lichtte hij met tal en tal van voorbeelden toe, ook aangaande het valsche argument als zou de acht-urendag de productie doen verminderen.

W i b a u t vestigde de aandacht op de dikwijls onjuiste uitvoering der woningwet en de tegenwerking, die de gemeentebesturen ondervinden, wanneer zij voor een bepaalde huurgroep woningen wil laten bouwen.

H e r m a n s sprak over de opdrijving der huren, zooals die in vele gemeenten plaats heeft; de opheffing der huurwetten heeft het leven voor de slechtst gesitueerden nog moeilijker gemaakt.

Minister Slotemaker de Bruïne bleek in zijn antwoord het met alles en met niets eens te zijn.

Indische begrooting. Hierbij hield **M e n d e l s** een gedocumenteerd betoog, waarin hij liet uitkomen, hoe in de Inlandsche bevolking een massaal verlangen leeft naar grooter medezeggenschap in de zaken van hun eigen land. Ook hoe de onlusten der vorige jaren een economischen ondergrond hadden. Hij illustreerde dit o.a. door grepen te

doen uit het officieele Bantam-rapport en uit dat betreffende Sumatra's Westkust, waaruit bleek, hoe de bevolking stelselmatig is geprikkeld en slecht behandeld. Hij ontkende in een gedocumenteerd betoog, dat de interneering aan den Boven-Digoel in overeenstemming was met geest en bedoeling der desbetreffende wettelijke bepalingen. Ten slotte wendde hij zich tegen sommige geschriften (o.a. van Prof. Treub), die volgens Prof. Boeke vol staan van onjuiste beweringen en kwaadaardige verdachtmakingen ten opzichte van den aard der onlusten.

Polak vroeg bescherming van de inlandsche planten en dieren welke anders tot uitsterving gedoemd zijn.

Minister Koningsberger gaf een meer bevredigend antwoord op de redevoering van Polak dan op die van Mendels.

Hiermede was op 9 Mei de begrooting afgehandeld.

RADIO.

Toen op 10 Mei de kwestie van den radio-omroep aan de orde was, vroeg C. Pothuis—Smit om in den te stichten radioraad ook de omroepelers op te nemen, en verder om een eenigszins evenredige verdeling van den zendtijd in te voeren, zoodat niet als nu de V. A. R. A. ver en ver daarin bij de andere achterblijft.

Minister Van der Vegte zou overwegen.

WIJZIGING DER ONGEVALLENWET.

Danz releveerde hierbij het bezwaar, dat de fabrieks-arts door den ondernemer wordt benoemd.

Bij een andere wijziging bracht Danz ter sprake, hoe bij deze belangrijke wijzigingen de arbeidsinspectie met haar geneeskundigen werden genegeerd.

WIJZIGING VAN ARTIKEL 88 DER ARBEIDS- WET 1919.

Onze fractie kon zich met dit reactionnaire wetsontwerp, dat beoogde kinderen van 13 jaar, zoogenaamd om een vak te leeren, in fabrieken te brengen, niet vereenigen.

Danz heeft onze bezwaren naar voren gebracht en het wetsontwerp bestreden. Het werd met 20 tegen 11 stemmen aangenomen; alleen de heeren v. Embden en Fransen stemden met onze fractie tegen.

WIJZIGING VAN DE LEERPLICHTWET EN DE VAN DE LAGER-ONDERWIJSWET 1910.

Toen in het debat reactionnaire klanken omtrent leerplicht en lageronderwijs werden vernomen, hield Osseendorp een pleidooi voor de 7-jarige leerverplichtwet, die bij dit ontwerp weder werd ingevoerd.

Toch stemden nog 4 leden der christelijk-historische fractie tegen.

WETTELIJKE REGELING DER NAAMLOOZE VENNOOTSCHAPPEN.

Nadat 8 onherroepelijke tegenstanders het woord hadden gevoerd, hield M e n d e l s een juridisch sterk gefundeerde rede ter verdediging van het ontwerp. Het niet geschreven recht wordt in de wet vastgelegd en eenige — veelal te weinig dwingende — voorschriften worden er in gegeven. Eigenlijk moest het wetsontwerp nog verder gaan, ter bescherming van het publiek tegen wanbeheer en kwade trouw. W i b a u t vulde dit betoog aan door van eigen ervaring te spreken. Hij richtte zich, evenals Mendels had gedaan, in 't bijzonder tegen de actie van Mr. August Philips en diens comité, die op verwerping van dit wetsontwerp aanstuurde. Ook verdedigde hij uitvoerig het nieuwe enquêterecht en de grootere verantwoordelijkheid der commissarissen.

Het wetsontwerp werd aangenomen met 24 tegen 21 stemmen.

VOORSTEL—ZIJLSTRA.

Het voorstel-Zijlstra, dat ten doel had de klassen op de lagere scholen kleiner te maken, werd verdedigd door O s s e n d o r p ; hij knoopte hieraan vast een bespreking van het assistenten-stelsel in de school, dat tot zooveel misbruik aanleiding geeft en dat de onderwijzers(essen) nog meer bemoeilijkt om een behoorlijk bestaan te krijgen.

Hoewel het wetsontwerp ook in de Eerste Kamer werd aangenomen, is het niet door de Kroon bekrachtigd.

Op 29 December werd nog behandeld het wetje tot herstel in den loop van 1929 van de leerlingenschaal van 1923. Ofschoon onze fractie er geheel voor was, werd niet noodig geoordeeld er iets over te zeggen. Bijna zonder discussie werd het zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

KLOMPENWET.

H e r m a n s zette hierbij de bezwaren van onze fractie uiteen: duurzaam invoerrecht op klompen zal geen betere toestanden in het bedrijf scheppen, terwijl de klompen zelf in prijs zullen stijgen. Bovendien voert deze wet ons af van den weg, die ook in Genève ten opzichte der handelspolitiek voor den rechten weg wordt erkend.

De wet werd aangenomen.

WEGENFONDS.

Bij deze begrooting waarschuwde P o l a k tegen te breede wegen, zij onttrekken te veel grond aan de cultuur. Ook vernielt men er veel natuurschoon door, alles ter wille van het dwaze snelverkeer. Verder beval hij goed gefundeerde klinkerbestrating aan, en verzocht hij bij het bruggen leggen over de groote rivieren er rekening mee te houden, dat geen mooie punten werden bedorven.

R u g g e sprak in 't bijzonder over de gemeenschappelijke traversen, waarvoor de gemeente vergoeding dienen te krijgen uit het Rijkswegenfonds. In tegenstelling met Polak achtte hij voor het zware verkeer klinkerbestrating niet geschikt.

M i n i s t e r v a n d e r V e g t e had over dit laatste nog geen oordeel. Wat de andere zaken betreft, meende hij dat 't zoo goed ging, als 't mogelijk was.

P o l a k bleek dan ook in zijn repliek teleurgesteld, zoowel wat betreft de wegen als de bruggen.

VOORZIENINGEN TEGEN BESMETTELIJKE ZIEKTEN.

Nadat in de Tweede Kamer op 't laatste oogenblik een amendement was ingevoegd, waarbij wegens gemoedsbezwaren vrijstelling van den vaccinatieplicht wordt verkregen, werd dit wetsontwerp onaannemelijk voor onze fractie.

C. P o t h u i s—S m i t en P o l a k zetten dit uiteen. De wet werd aangenomen.

TOEZICHT OP DEN INTERNATIONALEN HANDEL IN WAPENS ENZ.

C. P o t h u i s—S m i t sprak er haar spijt over uit, dat het verdrag zich beperkte tot den handel en zich niet uitstreckte tot den aanmaak. Ook vroeg zij de regeering om in Genève meer positief in deze kwestie op te treden dan tot dusver is geschied, ook omdat er kentering komt in de meeningen van verschillende landen.

BELASTING VAN NALATENSCHAPPEN VAN NEDERLANDERS IN HET BUITENLAND.

Dit wetsontwerp ontmoette grooten tegenstand. W i b a u t zette uiteen, dat dit wetsontwerp eenvoudig een herstel was van een tekortkoming in ons belastingstelsel, al was het oorspronkelijke meer omvattende ontwerp beter en logischer. De wet werd verworpen.

BELEGGING VAN GELDEN VAN RIJKSFONDSEN.

W i b a u t, dit wetsontwerp besprekende, verzocht o.a. in den Beleggingsraad één of twee vertegenwoordigers van de Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten op te nemen.

De Minister beloofde hierover te denken.

Daar dit laatste wetsontwerp op 29 December werd behandeld, waren hiermede onze werkzaamheden voor het jaar 1928 afgelopen.

Voor de S. D. Eerste Kamer-fractie.
C. POTHUIS—SMIT, Secretares.

VERSLAG

VAN DE KOMMISSIE VOOR GESCHILLEN TUSSEN DE REDAKTIE VAN „HET VOLK” EN PARTIJGENOTEN-INZENDERS.

(TIJDVAK 1 MAART 1921—1 JANUARI 1929.)

Samenstelling van de kommissie: In de samenstelling der kommissie kwam geen wijziging; de kommissie bestond wederom uit de partijgenoten S. R. de Miranda, Dr. D. A. Sloos en P. Hoogland. Het sekretariaat werd door laatstgenoemde waargenomen.

De volgende stukken kwamen in en werden op de te vermelden gronden geweigerd of geplaatst:

1 Maart '28. J. M. te 's-Gr. — Het I.V.V., de S.A.I. en de Oorlog. Geweigerd. Dergelijke aktie moet grondiger worden voorbereid.

1 Maart '28. St. P. te E. — Over De Open Brief. Geweigerd. Een dergelijke uitvoerige verklaring kan niet worden geplaatst.

3 Maart '28. A. C. B. te A. — Over De Open Brief. Geweigerd. De redaktie heeft een uitvoerige verklaring geplaatst van Oldenbroek e. a.

8 Maart '28. A. S. te A. — Over de Algemene Ledenvergadering der Federatie A. Geweigerd. De vergadering had zelf de beslissing genomen de diskussie niet te heropenen.

9 Maart '28. L. J. C. P. te B. o. Z. — Over Nederland—België. Geweigerd. Aan inzender is meegedeeld, dat de kommissie bereid is, het stuk te zenden aan de redakteur-buitenland ter kennisneming.

12 Maart '28. H. D. T. te B. — Polemiek C.—Zw. Geweigerd. Inmenging van derden niet noodzakelijk.

14 Maart '28. S. P. D. te H. — Over Kandidaatstelling voor leden Partijbestuur. Op wijziging aangedrongen, zodat aanbeveling van bepaalde personen achterwege blijft. Geplaatst, nadat wijziging was aangebracht.

14 Maart '28. I. G. B. te A. — Over de A. J. C. De kommissie verklaarde zich bereid plaatsing van het tweede gedeelte te bevorderen. Na wijziging geplaatst.

15 Maart '28. J. V. te 's-Gr. — Over een recensie. Geweigerd. Op dergelijke toon wordt niet gepolemiseerd.

12 April '28. H. J. K. te H. — Wat ik wilde zeggen. (Op het Kongres.) Geweigerd. Op deze wijze kan niet op de discussie worden teruggekomen.

12 April '28. H. A. te H. — Over de schilder Herman Kruidt. Geweigerd. Afgescheiden van de vraag of het een artikel dan wel een ingezonden stuk betreft, acht de kommissie plaatsing niet gewenst. De handelwijze der redaktie heeft echter naar het oordeel der kommissie terecht het misnoegen van pg. A. opgewekt.

13 April '28. A. v. L. te A. — Over lidmaatschap A. N. T. B. Geweigerd. Geen aanleiding voor plaatsing.

15 April '28. W. V. te M. — Ons standpunt in zake het onderwijs. Geweigerd. Niet gewenst kongresdiskussie in „Het Volk” te heropenen. In overweging gegeven de zaak te gelegener tijd aan de orde te stellen.

24 April '28. F. v. d. G. te L. — Over Het Kongres van Partij-recht en Partij-eenheid. Geweigerd. De kommissie acht het niet gewenst de kongres-diskussie in „Het Volk” te heropenen.

7 Mei '28. S. A. te A. — Over De Dageraad en de VARA. Geweigerd. Plaatsing overbodig nu de redaktie een stukje van dezelfde strekking reeds heeft opgenomen.

12 Mei '28. H. A. L. te A. — Over Arbeiders-Sportbond. Gedeeltelijk geplaatst. Aan inzender mag niet het recht ontnomen worden zich tegen een tweetal tegen hem geuite beschuldigingen te verdedigen.

14 Mei '28. B. J. M. te A. — Naar aanleiding van het verslag over „Een verboden film”. Geweigerd. Tegenover de mening van inzender staan uitingen van enige anderen.

16 Mei '28. H. Sch. te O. — Over Verslag vergadering „Open Brief”. Geweigerd. Het verslag heeft de gedachtengang goed weergegeven.

11 Juni '28. I. L. te A. en J. L. de B. te R. — Over Nazorg t.b.c.-patiënten. Geweigerd. Geen aanleiding hierop terug te komen na de uiteenzetting van Dr. H. in „Het Volk”.

27 Juli '28. E. H. te G. — Over het Wetsontwerp in zake Winkelsluiting. Geweigerd. Dergelijke beschouwingen zijn in een socialisties blad niet op haar plaats.

20 Augustus '28. G. D. W. te G. — Over het Troelstra-Oord. Geweigerd. De kommissie acht het niet gewenst, deze kwestie uitvoerig in „Het Volk” te bespreken.

24 Augustus '28. T. G. te A. — Over Verslag Internationaal Kongres voor Socialistiese Opvoeding te Brussel op 6 Augustus. Geweigerd. Aan de redaktie moet worden overgelaten naar welke kongressen zij een verslaggever wil

zenden. Een vraag, waarom van dit kongres geen verslag is opgenomen, was onmiddellijk na 6 Augustus op haar plaats geweest.

28 Augustus '28. C. W. v. d. B. te A. — Over Bijverdienste. Dit tweede stuk van inzender geweigerd. De bewering, dat aan de zaak geen voldoende aandacht wordt geschonken, is onjuist.

29 Augustus '28. J. B. te A. e. a. — Over het Troelstra-Oord. Geweigerd. De kommissie acht het niet gewenst, deze kwestie uitvoerig in „Het Volk” te bespreken.

26 September '28. H. J. K. te H. — Over het Tweede Kamerlidmaatschap van Stenhuis. Geweigerd omdat de onderstelling van de schrijver onjuist is.

10 December '28. J. B. te A. — Over De Herziening van het Bezoldigingsbesluit. Geweigerd. Eventuele kritiek moet in eerste instantie worden gericht tegen het Georganiseerd Overleg en dient derhalve in de vakbeweging tot uiting te komen.

18 December '28. J. L. te R. — Over een onderschrift der redaktie bij een ingezonden stukje van schrijver. Geweigerd. Het onderschrift der redaktie geeft geen aanleiding tot heropening der discussie.

De sekretaris,

P. HOOGLAND.

Wijzigingen

**door de Program-Commissie op het Verklezings-
Program voorgesteld.**

1. Ontwapening, nationaal en internationaal. Ondersteuning en democratisering van den Volkenbond. Voorafgaande parlementaire beslissing over elke mobilisatie. Verbod van alle gewapende corpsen, die niet zijn voorgeschreven bij de Wet.

9. Verdere opheffing der onderwijsverslechteringen. Zorg voor de niet-leerplichtige jeugd. Uitbreiding van nijverheids- en handelsonderwijs. Wettelijke regeling van het voorbereidend onderwijs. Wederopbouw van vervolgonderwijs. Verstrekking van middelbaar en hooger onderwijs alleen aan daarvoor geschikte kinderen, voor onbemiddelden met steun van de overheid. Bevordering van kunst en volksontwikkeling.

10. Belasting naar draagkracht. Verlichting van belastingdruk voor kleine inkomens, ook door vermindering van indirecte belastingen. Afschaffing der rijwielbelasting. Verbetering van de financieele verhouding tusschen Rijk en gemeente, zonder aantasting der gemeentelijke autonomie.

11. Verbetering van de salariering van het overheidspersoneel, ook van dat in lossen dienst. Verbetering van de rechtspositie van het overheidspersoneel en regeling van de rechtspositie van het personeel in lossen dienst. Sterke beperking van aanstelling op arbeidscontract. Betere regeling van het georganiseerd overleg.

15. Ontwikkeling tot zelfbestuur onder inheemsche leiding tot voorbereiding der onafhankelijkheid. Afschaffing van de doodstraf en van de lijfstraffen, de poenale sanctie, de heeren-diensten en de exorbitante rechten. Herstel van het stakingsrecht. Vrijheid van vereeniging, vergadering en drukpers.

Resolutie Partijbestuur.

Het Congres der S. D. A. P., gehouden te Nijmegen van 16—18 Februari 1929,

1. met volledige instemming en warme sympathie het groeiend verlangen begroetend van de inheemsche bevolking van Ned.-Indië naar vrijheid en onafhankelijkheid ;
2. aanvaardt als een der voornaamste plichten der Partij de taak, om de inheemsche volksbeweging, die naar de vervulling van dat verlangen streeft, op doelmatige wijze te ondersteunen ;
3. van oordeel, dat de bevrijding van vreemde overheersching door de Indische bevolking slechts kan worden bereikt, door het vormen van organisaties en het kweken van krachten, in staat om een zelfstandig Indië te leiden ;
4. van oordeel, dat daartoe aan de inheemsche volksbeweging de noodige vrijheid, om zich in het openbaar leven te kunnen ontplooien, moet worden verzekerd ;
5. sluit zich aan bij den strijd door de Kamerfractie in het Parlement, gevoerd tegen de politiek van geweld en vrijheidsbeperking, waarmede de regeering den vrijheidsstrijd der Indonesiërs tracht onmogelijk te maken ;
6. herhaalt met name den eisch der Kamerfractie, dat, behalve de vervulling van de eischen, neergelegd in het Strijdprogram en Verkiezingsprogram der Partij: het interneeringskamp aan den Boven-Digoel onmiddellijk zal worden opgeheven en de geïnterneerden zullen worden vrijgelaten en teruggebracht naar hunne woonplaatsen en amnestie zal worden verleend aan degenen, die wegens politieke handelingen zijn gestraft en de verbanningen en interneeringen, wegens zoodanige handelingen uitgesproken, zullen worden ingetrokken ;
7. roept de Nederlandsche arbeidersklasse op om door de versterking van de sociaal-democratie, de inheemsche bevolking van Ned. Indië in haar moeilijken en langdurigen strijd voor vrijheid en onafhankelijkheid met volle toewijding en met al hare krachten te steunen.